Мирослав Мирчев

ПРИВАТИЗАЦИЯТА НА ВОЙНАТА В ГЛОБАЛНАТА СИСТЕМА ЗА СИГУРНОСТ

За буквите
О писменехъ

Мирослав Мирчев

ПРИВАТИЗАЦИЯТА НА ВОЙНАТА В ГЛОБАЛНАТА СИСТЕМА ЗА СИГУРНОСТ

Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
София, 2021

© доц. д-р Мирослав Мирчев, автор, 2021
© полк. доц. д-р Боти Видолов, доц. д-р Ирина Миндова-Дочева, научни рецензенти, 2021
© д-р Ралица Йотова, дизайн на корицата, 2021
© Академично издателство „За буквите – О писменехъ“, 2021
ISBN 978-619-185-474-5

Miroslav Mirchev

THE PRIVATIZATION OF WAR IN THE GLOBAL SECURITY SISTEM

Academic Publishing House “Za bukvite – O pismeneh”
Sofia, 2021

© Assoc. Prof. Miroslav Mirchev, author, 2021
© Col. Assoc. Prof. Boti Vidolov, PhD, Assoc. Prof. Irina Mindova-Docheva, PhD, scientific reviewers, 2021
© Ralitsa Yotova, PhD, cover design, 2021
© Academic Publisher "Za bukvite – O pismeneh", 2021
ISBN 978-619-185-474-5

В продължение на повече от 3000 години войните се водят най-вече от наемници, които създават един своеобразен пазар на силата – частни армии, воюващи за лично облагодетелстване. Тази традиция от Античността и Средновековието се завърна с пълна сила след падането на Берлинската стена. Оттогава се забелязва едно странно явление в глобалната система за сигурност – държавите не воюват помежду си в официално обявени войни, но хаосът в международните отношения все повече се увеличава. Нараства насилието и беззаконието в различни въоръжени конфликти, в които участват ислямски терористи, сомалийски пирати и частни военни компании. Наемниците отново се превърнаха в инструмент за налагане на влияние от страна на глобалните играчи в различни точки на света. Приватизацията на войната тече с пълна сила. Непрекъснато се увеличава броят на частните фирми, предлагащи военни услуги. Над 700 частни армии, които разполагат с около 5 милиона служители, воюват в близо 110 държави и имат годишен бизнес с оборот от около 240 милиарда щ. д. Компании като MPRI, Academi, Triple Canopy, DynCopr, "Morgan Security Group", „РСБ-Груп", „Вагнер", SADAT Inc. и др. печелят от военни действия навсякъде по света, като убиват за пари или обучават други, които да убиват за пари.

От автора

For more than 3,000 years, wars have been fought mostly by mercenaries, who have created a kind of market for power - private armies fighting for a personal gain. This tradition from Antiquity and the Middle Ages has returned in full force after the fall of the Berlin Wall. Since then, a strange phenomenon has been observed in the global security system - countries are not at war with each other in officially declared wars, but the chaos in international relations is growing. Violence and lawlessness are on the rise in various armed conflicts involving Islamic terrorists, Somali pirates and private military companies. The Mercenaries have once again become a tool for exerting influence by global players around the world. The privatization of war is in full swing. More than 700 private armies, with about 5 million personnel, are at war in nearly 110 countries and brings in about $ 240 billion in revenue every year. Companies such as MPRI, Academi, Triple Canopy, DynCopr, Morgan Security Group, RSB Group, Wagner, SADAT Inc. and others profit from the military action all over the world by killing for money or training others to do it.

By Author

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ 13

ГЛАВА 1.
ПРИВАТИЗАЦИЯ НА ВОЙНАТА
ОТ „ДЪЛБОКАТА ДЪРЖАВА“ И СЪЗДАВАНЕ
НА КОНТРОЛИРАН ХАОС 15
1.1. Новото лице на войната 15
1.2. Приватизация на войната от „дълбоката държава“ 26

ГЛАВА 2.
НАЕМНИЦИ, МЕЖДУНАРОДНО
ЗАКОНОДАТЕЛСТВО И ЧАСТНИ
ВОЕННИ КОМПАНИИ 39
2.1. Наемничество 39
2.2. Международното законодателство и наемничество 44
2.3. Финансиране на наемничеството 56
2.4. Съвременните наемници – опитът на
геополитическите играчи 59
2.4.1. Великобритания и Британската общност 59
2.4.2. САЩ 68
2.4.3. Руска федерация 80
2.4.4. Иран, Турция, Китай и терористичните
организации 110

ГЛАВА 3.
„ВОЙНАТА ЗА ИЗНОС“ КАТО ТЕНДЕНЦИЯ
В ГЛОБАЛНАТА СИСТЕМА ЗА СИГУРНОСТ 129
3.1. Сигурност, международна сигурност и система
за сигурност 130
3.2. „Износ на сигурност“ или „война за износ“ 143
3.3. Тенденции и очаквания 148

ЗАКЛЮЧЕНИЕ 167

ПРЕДМЕТЕН ПОКАЗАЛЕЦ 169

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ 171

БИБЛИОГРАФИЯ 173

БЕЛЕЖКИ НА РЕЦЕНЗЕНТИТЕ 180

CONTENTS

INTRODUCTION 13

CHAPTER I.
THE PRIVATIZATION OF WAR FROM THE "DEEP STATE"
AND CREATION OF CONTROLLED CHAOS 15
1.1. The New Face of War 15
1.2. The Privatization of War from the "Deep State" 26

CHAPTER II.
MERCENARIES, INTERNATIONAL LEGISLATION
AND PRIVATE MILITARY COMPANIES 39
2.1. Mercenary 39
2.2. International Legislation and Mercenary 44
2.3. Mercenary Financing 56
2.4. The Modern Mercenaries – the Experience of Geopolitical Players 59
2.4.1. Great Britain and the British Commonwealth 59
2.4.2. USA 68
2.4.3. Russian Federation 80
2.4.4. Iran, Turkey, China and the Terrorist Organizations 110

CHAPTER III.
THE WAR ON EXPORTS AS A TREND IN THE GLOBAL
SECURITY SYSTEM 129
3.1. Security, International Security and Security System 130
3.2. "Security Export" or "War Export" 143
3.3. Trends and Expectations 148

CONCLUSION 167

SUBJECT INDICATOR 169

ABBRIVIATIONS 171

BIBLIOGRAPHY 173

REVIEWERS` NOTES 180

„Bellum se ipsum alet.“
(„Войната живее от война.“)
Марк Порций Катон Стари

ВЪВЕДЕНИЕ

Войните заемат важно място в историята на човешката цивилизация. Според изследване на Норвежката академия на науките за периода от 3600 г. пр. н. е. до 70-те години на XX век в света е имало само 292 години без войни. През посочения период са водени 14 531 големи и малки войни, като от военните действия, глада и епидемиите са загинали близо 3.6 милиарда души.

Историческият опит показва, че по време на Пуническите войни (264–146 г. пр. н. е.) между Рим и Картаген загиват около 1.8 милиона души. Походите на Тамерлан (1370–1405 г.) са отнели над 20 милиона живота. Около 24.3 милиона души са били убити по време на завоеванието на Мексико от Испанската империя, а Тридесетгодишната война в Европа (1618–1648 г.) е довела до смъртта на 11.5 милиона души. При водените от Наполеон войни (1803–1815 г.) са загинали близо 7 милиона.

По време на Тайпинското въстание в Китай (1850–1864 г.) загиват между 20 и 30 милиона души. В Дунганското въстание (1862–1869 г.) в китайските провинции Шанси и Гансу и китайско-японската война (1937–1945 г.) – около 20 милиона. Първата световна война (1914–1918 г.) убива 40 милиона, а Втората световна война (1039–1945 г.) отнема живота на близо 80

милиона души. В Корейската война (1950–1953 г.) и войната във Виетнам (1964–1975 г.) загиват между 4.5 и 4.3 милиона души.[1]

В съвременния многополюсен свят, където оръжията за масово унищожение и ядрените технологии не са монопол само на държави като САЩ, Русия или Китай, конвенционалната война стана рисково занимание дори и за големите геополитически играчи. В желанието си да размият границите между войната и мира и да скрият участието си, те все по-често водят своите битки чрез „посредници“, които са наемници. Това очертава една все по-засилваща се тенденция така да изглеждат и да се водят **„войните на бъдещето“**.

Рисковете от конфликти, включително и въоръжени, непрекъснато се подхранват и от засилващото се социално неравенство в началото на XXI век. Понастоящем светът е изправен пред няколко основни предизвикателства, свързани със сериозна криза в политическата, социалната и икономическата сфера. Те пораждат все по-силна социална, расова и национална нетърпимост.

„Правилата на играта“ в международната политика, налагани от еднополюсния модел на управление, все повече се превръщат в „игра без правила“. Това определено повишава риска от появата на нови „горещи точки“ в глобалната система за сигурност и налагащата се тенденция към приватизация на войната с използването на наемници.

---

[1] Сучиу, П. Кои са най-кървавите конфликти в човешката история.– *www.nova.bg*, 10.12.2020.

„Армията е нация в нацията.
Това е една от злините на времето.“
Алфред дьо Вини

ГЛАВА 1.
ПРИВАТИЗАЦИЯ НА ВОЙНАТА ОТ „ДЪЛБОКАТА ДЪРЖАВА“ И СЪЗДАВАНЕ НА КОНТРОЛИРАН ХАОС

1.1. Новото лице на войната

Стара истина е, че още от сътворението на света съществува тенденцията по-силните народи да налагат волята си над по-слабите чрез способите на войната. Ако в древните времена битките са се водили предимно за усвояване на нови територии и ресурси, сблъсък на интереси, налагане на влияние и каквато и да е друга причина, тя е била достатъчно ясна и основателна един народ да застане зад нея и да воюва, без да се съмнява в нейната истинност.

Използването на военна сила е последното средство за постигане целите на политиката за сигурност в нейния военен аспект. Това обаче не винаги се осъществява под формата на „война“. Така например последната юридически обявена война е, когато посланиците на Франция и Великобритания връчват ноти за обявяване на война на Рибентроп на 3 септември 1939 г. След това фактическото обявяване на война се

избягва поради международноправни съображения.[1]

Настъпилите съществени изменения във военнополитическата обстановка в края на XX и началото на XXI век налагат преосмисляне на съществуващите възгледи за кризисните ситуации и войната. Ако допреди 50 години в теорията на военното изкуство традиционно, приоритетно значение се отделяше на понятието **„война“**, сега се появи необходимостта от въвеждане на термина *„военен конфликт“*. Общоприетото определение за война се обвързва с *„организиран насилствен конфликт между политически образувания – държави, правителства, общности или военизирани групи. Този конфликт се характеризира с изключителна агресия, сътресения в обществото и приспособяването към него, както и с висока смъртност“*.

По своята същност **„конфликтът“** е *„особен вид отношения на противопоставяне на интересите на две или няколко държави, политически и други групировки, в основата на които стоят обективни и субективни противоречия, различни по характер и природа“*.

Думата конфликт започва да се употребява през XIX век. Тя има латински произход и буквално означава **„стълкновение“**. В някои речници думата се тълкува и като *„сериозни разногласия“* или *„спор“*. Всеки конфликт е конкретен по произход, съдържание, структура и етапи на развитие, съответстващи на дадените обекти.[2]

---

[1] Пенев, П., М. Мирчев. Основи на международната сигурност. Учебно пособие. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2015.

[2] Wikipedia.

Участниците в конфликта могат да бъдат групи, обединени по политически, социален, етнически, религиозен или друг признак, както и държави или групи от държави в коалиционен или съюзнически формат.

В зависимост от прилагането на **сила** конфликтите се делят на:

– *конфликти без прилагане на сила;*

– *конфликти с прилагане на сила.*

Конфликтите без прилагане на сила са основно политически и са: *скрит конфликт* – налице е, когато една от страните участнички предявява искания и противостоящата страна ги разбира, и *проявен конфликт* – когато са включени всички мерки непосредствено преди етапа на прилагане на въоръжена сила от една от страните в него.

Конфликтите с прилагане на сила са: *военен конфликт* – този, при който военните действия се водят от редовни въоръжени сили; *въоръжен конфликт* – този, при който поне една от страните е въоръжена, но не е представена от редовни въоръжени сили. Този вид конфликти се подразделят на такива с *ниска интензивност*, *средна интензивност* и *висока интензивност*.

От своя страна **военният конфликт** *представлява всяко въоръжено стълкновение с използване на военна сила като форма за разрешаване на междудържавните противоречия.* По своето социалнополитическо и стратегическо съдържание всяка война е вид военен конфликт, но не всеки военен конфликт е война.

Едно от разпространените определения на **въоръжен конфликт** е: *използване на въоръжена сила между държави или продължително въоръжено насилие между държавните власти и организирани въ-*

оръжени групи или между такива групи в рамките на държавата.[3]

Военен или въоръжен конфликт с *ниска интензивност* е военно-политическа конфронтация между страните, участващи в конфликта. Съществува напрегната обстановка, в която поне една от тях отправя заплаха за употреба на сила и/или прилага такава при отделни инциденти за постигане на специфични цели.

Със *средна интензивност* е този, при който се използва нееднократно сила по организиран начин.

Военен или въоръжен конфликт с *висока интензивност* се характеризира с това, че при него организирано и систематично се използва сила и страните прилагат широк обхват от мерки в зависимост от конкретната обстановка. Деструктивните резултати при този вид конфликт са с голяма продължителност.[4]

Горепосочената класификация е универсална и се използва от различните международни институти при анализиране на възникващи конфликти в света и техния начин на протичане. Трябва да се има предвид, че участниците в конфликта могат да го определят по различен начин в зависимост от притежаваните и заделените от тях ресурси. Поради тази причина даден военен конфликт може да бъде възприеман от едната от страните като такъв със средна интензивност, а от другата – като конфликт с висока интензивност.

---

[3] Пенев, П., М. Мирчев. Основи на международната сигурност. Учебно пособие. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2015.

[4] Богданов, Пл. Теория и практика на военните конфликти. Учебник. София, Академично издателство „За буквите – О писменехь“, 2020, с. 22–23, ISBN 978-619-185-427-1.

Характерно за съвременните въоръжени конфликти е участието в тях на нередовни или паравоенни формирования (наемници от частни военни компании), което създава проблеми както от юридически характер, така и по отношение на влиянието върху такива сили и привличането им за участие в процеса на регулиране на конфликта. В рамките на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) терминът **„нередовни сили“** се отнася за *сили, които не са подчинени на командването на редовните въоръжени сили*.

Съгласно международното хуманитарно право съществуват два типа въоръжени конфликти: *международни* (междудържавни) въоръжени конфликти и *немеждународни* (вътрешнодържавни) въоръжени конфликти.

Международните (междудържавни) въоръжени конфликти *са противопоставяне на две или повече държави с участието на въоръжени сили*. Съгласно общ член 2 на Женевската конвенция международният (междудържавният) въоръжен конфликт е *„всеки случай на обявена война или какъвто и да е друг въоръжен конфликт, избухнал между две или няколко от договарящите се държави, дори ако положението на война не е признато от една от тях“*.

Немеждународните (вътрешнодържавни) въоръжени конфликти *са между правителствени сили и неправителствени въоръжени групи или между еднотипни групи от двата вида.*

Съгласно общ член 3 на Женевската конвенция немеждународният (вътрешнодържавният) въоръжен конфликт е *конфликт, който няма международен характер и възниква на територията на една от договарящите се страни.*

При немеждународните (вътрешнодържавните) въоръжени конфликти, съгласно общ член 3 на Женевската конвенция, са налице определени характеристики, като:

– наличие на колективни бойни действия;

– интензивност на въоръжените сблъсъци;

– използване на оръжие и военно оборудване;

– прилагане на военна тактика;

– контрол върху определена територия;

– мерки, наложени от правителството (например масови арести);

– хуманитарни последици;

– жертви, принудително разселени, избягали от зоните на бойните действия и изчезнали хора;

– материални поражения;

– наличие на командни структури и командни вериги и дисциплинарни правила и механизми в противостоящите страни;

– капацитет за планиране, координиране и поддържане на бойните действия;

– способност на страните да набират и подготвят бойци, да придобиват оръжие и военно оборудване, както и екипировка;

– способност за единно участие в преговори и сключване на споразумения.[5]

Краят на Студената война доведе до разпадането на федеративните държави (*СССР, СФРЮ, Чехословакия*) и възникването на многобройни нови „малки

[5] Богданов, Пл. Теория и практика на военните конфликти. Учебник. София, Академично издателство „За буквите – О писменехь“, 2020, с. 25–28, ISBN 978-619-185-427-1.

държави“. Това поставя с изключителна острота въпроса за политиката им за сигурност и отбрана, при това в контекста на нововъзникналите международни отношения, във време на еднополюсна (*доминирана от САЩ*) международна среда. Тези промени стават и на фона на заявяваните в последните години амбиции на ЕС, Китай, Русия, Турция, Иран и други сили с регионален потенциал да играят значителна роля на глобалната сцена. Анализът на актуалната среда за сигурност показва, че дори най-големите и мощни държави не могат да оказват влияние в степен достатъчна, за да могат свободно и самостоятелно да определят глобалния дневен ред. Нужни са им коалиционни партньори, каквито често намират в лицето на „малките държави“, с които заедно се стремят да моделират външната среда в желаната от тях посока.[6]

Според Брус Бъркоуиц, който е изследовател в Института „Хувър“ на Станфордския университет и консултант в Министерството на отбраната и Разузнавателната общност на САЩ, „новото лице на войната“ е информационната война. Според него тя се характеризира с четири ключови движещи сили: *асиметричните заплахи*, при които дори най-силните армии имат поне едно уязвимо място; *информационно-технологичната надпревара*, в която решаващ е напредъкът в компютърните и комуникационните технологии; *надпреварата в цикъла на вземане на решения,* при която противникът, обработил информацията

[6] Шипочки, Е. Външна политика на малката държава в глобалния свят. – В: Международна научна конференция „Сигурност – образование, наука, индустрия“. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2020, първа част, ISBN 978-619-7478-57-0.

и реагирал ефективно, почти сигурно печели и *мрежовата организация*, с помощта на която променливото разположение на силите на бойното поле може спонтанно да се реорганизира, за да бъде победен по многобройни начини който и да било противник по всяко време.[7]

И тук съвсем обективно към „новото лице на войната“ може да бъде добавена и малко позабравената през годините на Студената война роля на служителите от частните военни компании и компаниите за сигурност (ЧВККС)[8] при решаването на различни проблеми в кризисни точки по света с военна сила.

Често новите войни се определят като *„прокси“*. Някои автори ги описват още и като приватизирани, комплексни, неформални или постмодерни войни. Общото между тях е, че става дума за разпадането на националните рамки, особено на военните сили. Анализирането на основните участници в тях, предимно наемници, значението на държавата и отличителните черти на тези войни наложиха нов отпечатък върху съвременните измерения на глобалната сигурност.

Съществуват различни определения за това какво е **„прокси война“** (*proxy war*). Тя се определя като *„опосредствана война“, „война с чужди ръце“* и т.н., *но по същество е международен конфликт между две страни, които се опитват да постигнат своите соб-*

---

[7] Бъркоуиц, Б. Новото лице на войната. София, Военно издателство, 2003, ISBN 954-509-260-2.

[8] Независимо от общовъзприетото схващане на повечето автори за употреба на абревиатурата ЧВК (частни военни компании) в монографията е използван възприетият и наложен от ООН термин ЧВККС (частна военна компания и компания за сигурност).

ствени цели с помощта на воденето на бойни действия на територията на трета държава, с използването на нейните ресурси, под прикритието за разрешаване на вътрешен конфликт в тази държава (класическо определение, дадено от Карл Дойч през 1964 г.).[9]

Андрю Мъмфорд определя „прокси войната“ *като непряко участие в конфликт от трети страни, които желаят да повлияят на стратегическия ѝ резултат*. Използването на такива войни е подходящо за постигането на предпочитан стратегически резултат в даден конфликт и преодолява последиците и рисковете от прякото ангажиране.

Моето определение за „прокси война“, на базата на наблюдения и анализи по време на работата ми в Ирак, Афганисатн и Пакистан, е, че това е ***„необявена война“***, *която се води като правило от паравоенни формирования за постигане на определени политически, социални, религиозни и др. цели, налагане на влияние от сили, създадени или ръководени от механизмите на „дълбоката държава“.*

Субекти в „прокси войните“ могат да бъдат държавни, частни или смесени структури, в повечето случаи ЧВККС. Като цяло могат да бъдат определени пет основни вида въоръжени сили в тези войни:

а) *Паравоенни формирования*, подчинени на един лидер. Зад формирането на тези групи често стоят поголеми участници в конфликта – местно правителство, външни държави и др. Паравоенните формирования, освен че преследват политически цели (контрол над

[9] Wikipedia.

територия или прокарване на интересите на „покровителите“ си), нерядко се занимават и с престъпна дейност, тероризъм и се възползват от т.нар. „икономика на конфликта“;

б) *Отряди за самоотбрана*, които се съсредоточават върху защита на родните си територии и общностите, към които принадлежат. Пример за такива формирования са Силите за народна защита (YPG) в Сирия;

в) *Чуждестранни наемници*, които са бивши военни и се присъединяват към конкретни бойни формирования поради финансова изгода или заради близки връзки с някои етнически общности. Наемниците могат да бъдат мотивирани не само с пари, а и по религиозни или лични причини;

г) *Частни военни компании*. Процесът на „приватизация на войната“ и прехвърлянето на чисто военни дейности към недържавния сектор водят до увеличаването на броя и влиянието на т.нар. частни военни компании, които наемат бойци и предоставят военни услуги. Тяхната дейност може да варира от поддръжка и спомагателна активност до участие в преки бойни действия.

Като нов субект на „прокси войната“ могат да бъдат определени и *редовните чуждестранни въоръжени сили*, които действат под контрола и с мандат на международни организации, най-често на ООН.

Фредрик Пийрсън идентифицира шест основни причини, поради които големите държави се намесват в други страни и покровителстват различни „прокси групировки“, с които заместват пряката военна намеса.

а) *Териториални придобивки*. При „прокси войните“ не става дума само за физическо „окупиране“ на територия. Разширяването на регионалната „сфера на

влияние“ без пряка анексия е основен мотив при „прокси войните“. Като пример може да бъде посочен Иран, който чрез поддържане на система от паравоенни формирования успява да защитава влиянието и интересите си в териториите от т.нар. „шиитски полумесец“;

б) *Защита на общности*. При „прокси войните“ изключително важно значение има разделението между различните общности на базата на религия, произход, етнос и др. Много често намесата се основава на претенция за защита на интересите на определена общност;

в) *Защита на икономически интереси*. Основна причина за „прокси войните“ често е установяването на контрол над дадени ресурси (основно нефт и газ) или стратегически територии от определени групи;

г) *Защита на дипломатически или военни интереси*. Пример за това е сблъсъкът между Иран и Саудитска Арабия при опита им да защитят своите дипломатически и военни интереси. Като такъв пример може да се посочат конфликтите в Сирия, Йемен и Ливан;

д) *Идеология*. По време на Студената война идеологическата принадлежност на определени групи в конфликти от Третия свят са основна причина за превръщането им в „прокси“ и получаването на подкрепа от един от двата блока. Днес религията заменя идеологията като мотив. Геополитическите интереси остават водещи за предоставяне на подкрепа, а често идеологията или религията е важен повод за по-активно покровителство отвън;

е) *Регионални енергийни баланси*. Противопоставянето на енергийни проекти чрез дестабилизация на регион или държава може да е важен мотив за започване-

то на „прокси войни“. Типичен пример за това е конфликтът в Сирия, тъй като една от причините за започването на войната там е превръщането на сирийската територия в крайъгълен камък на съперничещи си геостратегически енергийни проекти и интереси.[10]

1.2. Приватизация на войната от „дълбоката държава“

Терминът „дълбока държава“ обикновено се отъждествява с „държава в държавата“, „тайно правителство“ и т.н. Същността ѝ обаче се свежда до политическата обстановка в дадена държава, в рамките на която някаква вътрешна и скрита от официалната власт структура (т.нар. „дълбока държава“) действа независимо от официално избраното правителство, при това често в противоречие с провежданата от него политика. Обикновено тя се свързва с военни, разузнавателни, дипломатически или друг вид конспирации, които съществуват паралелно с „откритата държава“ и оказват влияние върху нейното функциониране на базата на конституцията и законите.

Според едно от определенията **„дълбока държава“** (deep state) *представлява наличие на координирана неофициална мрежа, която държи административните, политическите, финансово-икономическите и медийните ресурси и е способна да насочва държавните дела според своите интереси, независимо*

[10] Хаджиев, Б. Прокси войните в новите измерения на международната сигурност. – Научни трудове на УНСС, том 2, 2019. *www.unwe-research-papers.org.*

от легитимно избраната чрез демократични избори политическа власт. Счита се, че тази мрежа има агенти за влияние в държавните институции, специалните служби, политическите партии и средствата за масова информация (СМИ). Често тя е определяна като властова каста, която дирижира управлението без оглед на волята на избирателите. Проф. Джейсън Линдзи от щатския университет в Минесота определя „дълбоката държава“ като *„царство на тайната власт, упражнявана от специалните служби“*.[11]

През 2015 г. известният американски икономист Дъглас Кейси, който е състудент на Бил Клинтън от Джорджтаунския университет, публикува статията си The Deep State („Дълбоката държава“). Според него „дълбоката държава“ в САЩ е получила цялата власт през 1947 г., когато разполага с таен апарат за реализиране на собствените си идеи зад гърба на държавната администрация, която в случая се явява донор. Дъглас Кейси пише, че *„дълбоката държава е извънредно мощна структура, която контролира почти всичко около нас. Вие няма да прочетете за нея в новините, защото тя контролира новините. Политиците няма да говорят за нея публично. Дълбоката държава контролира политическата и икономическата същност на САЩ. Тя се състои от служители от висшия ешелон на десетина учреждения като ФБР, ЦРУ и АНС, генерали, адмирали и постоянни конгресмени и сенатори. Тя включва в себе си големите корпорации. Всички те активно участват в*

[11] Цеков, Б. Ще победи ли Тръмп дълбоката държава. – *https://trud.bg*, 24.12.2019.

продажбата на държавата и печелят от това. Тя включва също така и Федералния резерв и шефовете на всички най-големи банки, редови членове на Bochemian Club (частен клуб, разположен в района на Юнион Скуеър, Сан Франциско, щат Калифорния, членове са Джордж Буш, Колин Пауъл, Хенри Кисинджър, Ричард Никсън, Джералд Форд и много други известни личности), както и Съвета за международни отношения". Всички тези държавни институции са напълно легитимни, въпреки че осъществяват част от своята дейност тайно.[12]

В заключителната си реч преди да напусне Белия дом през 1961 г. Дуайт Айзенхауер предупреждава бъдещите американски президенти *„да бъдат пазачи срещу придобиването на неоправдано влияние, независимо дали искат или не, от ВПК, който има пълно влияние в страната – икономическо, политическо и дори духовно. Това се усеща във всяка държавна кантора, във всяка служба на федералното правителство и не трябва да се пренебрегват сериозните му последици във всички наши усилия, ресурси и поминък, както и самата структура на нашето общество".*[13]

Според американският социолог Чарлс Райт Милс, инструментите на „дълбоката държава" са *ВПК, Уолстрийт и Пентагонът*. Американският философ Кен Уибър пише в книгата си „Тръмп и епохата на постправдата", издадена през 2018 г., че *„има три основни източника на кадри за правителството на Доналд Тръмп. Това са Уолстрийт, петролният*

---

[12] Чуков, Б. Матрицата отвътре. София, Издателство „Изток-Запад", 2020, с. 80–81, ISBN 978-619-01-0746-0.

[13] В дълбоката държава. – *www.greenlane.com,* 31.01.2018.

бизнес и ВПК. Проблемът е, че и Демократическата, и Републиканската партии се поддържат от Уолстрийт, без значение кой е на власт, важното е да защитава интересите на капитала. Може да се разиграва безкрай комбинацията „ляво-дясно“, стига лявото да не стане радикално ляво“.

Управление на държавата може да се осъществява директно и открито или индиректно с помощта на личности, които остават като правило в сянка, което може да се определя като *„криптокрация“*. **Криптокрацията** (от гръцките думи *„κρυπτω“*, която означава крия, скривам, и *„κρατω“*, чийто смисъл е държа, имам власт, господствам)[14] *е форма на управление, при която истинските лидери остават в сянка или просто непознати за обществото*.[15] При нея започва да действа втора структура за управление на държавата, която често се възприема като „правителство в сянка“.

Повечето политолози посочват следните основни признаци, в които проличават особеностите на криптокрацията:

1. Намалени държавни бюджети, кредити с големи лихви и свободно променящи се условия по тях от страна на банките. Занижени или напълно премахнати митнически бариери, уеднаквен режим за чужди и местни инвеститори и постепенно прогресиращо отдръпване на държавата от националната икономика.

2. Централната държавна банка става независима от правителството и започва да действа като акционерно дружество, а банкирането и печатането на па-

[14] Коджаев, А. Гръцко-български речник на „катаревуса“ и „димотики“. София, ВТС, 1972, с. 476, 480.

[15] Wikipedia.

рите постепенно попада изцяло в частни ръце. По този начин централната банка започва да разполага с по-голяма власт от тази на президентската, правителствената, парламентарната и съдебната институция. Всичко това разклаща сериозно устоите на парламентарната демокрация.

3. Пропагандира се създаване на абсолютно неограничен пазар, без каквато и да е държавна намеса в него. Фундаменталните неолиберали желаят приватизация на всичко – пощи, енергетика, комуникации, транспорт, здравеопазване, образование, пенсионна система. Постепенно функциите на държавата намаляват и тя абдикира от ръководството на всички институции, които я крепят. Управлението на държавата започва да се подчинява на интересите на олигарсите, а тези интереси се свеждат единствено до извличане на максимална печалба, независимо от въздействието върху здравето на хората и последиците за природното равновесие.

4. Стремеж режимите да се запазват, развиват и укрепват. Пропагандира се абсолютното потребителство както на лично и битово ниво, така също на равнището на природните богатства, като тази политика се обяснява с повишаване благосъстоянието на хората. Резултатите от подобни действия личат в модела, по който бяха принудени да се развиват икономиките на държавите от Африка, Близкия изток и в новите демокрации от Югоизточна Европа.[16]

Реално криптокрацията управлява след провеж-

[16] Начев, Й. Криптокрацията като форма на държавно управление. – сп. „Международни отношения“, брой 2, 2017, ISSN 0324-1092.

дането на избори. Те действат като заблуждаващ параван за избирателите, които нямат представа за начина, по който се организират и провеждат изборите, и на практика са лишени от алтернатива. Властта на криптокрацията не подлежи на мандатност и на какъвто и да е контрол. В действителност избраният или избраните се назначават от елита на криптократите. Този елит възприема и собствената, и чуждата държава като колония, която трябва да се експлоатира в полза на корпоративния интерес. Неведнъж в историята на САЩ американски президенти и висши политически лидери са предупреждавали обществото за наличието на такова „правителство в сянка“, което тайно управлява страната и има „невероятно зли намерения“.[17]

Понастоящем близо половината от националния бюджет на САЩ отива за военни разходи. Мощни многонационални компании като „Боинг“, „Дженерал Дайнамикс“, „Локхийд Мартин“ и др. имат свои лобита и „съветници“ в Пентагона и на практика планират в дългосрочен план отбранителната политика на САЩ. По този начин ВПК влияе пряко върху формирането на американската външна и вътрешна политика и играе ролята на „дълбока държава“, а пипалата на този своеобразен октопод, особено зад граница, са ЧВККС.

Защо в началото на XXI век правителствата на различни държави и тяхната „криптокрация“ предпочитат да изпращат служители на ЧВККС вместо редовни военни части зад граница за участие във

[17] *http://psychomedia.org/articles/629.*

въоръжени конфликти? Отговорът не е еднозначен. ЧВККС разполагат с бойци, имащи висока професионална подготовка, решават ефективно поставените им задачи, за което получават пари. Техните действия се отличават с висока ефективност, имат много гъвкаво управление, а бюрокрацията е сведена до минимум. Основните предимства от дейността на ЧВККС на терен са, че държавата (правителството) не афишира своето участие в конфликта, не носи международна отговорност, свежда до минимум жертвите от страна на редовните въоръжени сили и оставя наемниците да свършат „мръсната работа“.

Мнението на експертите по въпроса за ефективността на работата и услугите, прехвърлени от държавните органи на частни компании, е разделено. Повечето смятат, че делегирането на правомощията на ЧВККС накърнява интересите на държавата, а също така е и доста скъпа услуга. Тези експерти не вземат предвид обаче, че като правило наемниците работят в райони с висока степан на риск. Също така, за да изпълняват поставените задачи, ЧВККС привличат специалисти не само с военна квалификация, но практически от всеки отрасъл на науката, производството, системите за сигурност и др. Това на практика оформя и настоящата глобална тенденция – ЧВККС постепенно да заменят редовните войски от бойното поле и да „приватизират войната“.

Има многобройни опити и примери за налагането на мониторинг върху функционирането на наемните армии – от въвеждането на лицензионна система и организирането на независим надзор до създаването на кодекс за поведение. Засега обаче няма постигнати положителни резултати за поставянето под някакъв

вид ефективен „контрол“ дейността на частни военни формирования. Факт е, че служителите на ЧВККС са в състояние да разрешат най-трудните бойни мисии в различни региони и горещи точки на света.

През миналия век феноменът на „неофициалната война“ без победа е доминиращ в света: Франция срещу Алжир (1954–1962 г.); СССР в Афганистан (1979–1989 г.); Израел в Ливан (1982, 2006 г.); Иран и Ирак; САЩ срещу Виетнам (1959–1975 г.), Ирак (2003–2011 г.) и Афганистан (2001–2021 г.).

Проф. Шон Макфейт, учен от *RAND Corporation*, преподавател в Джорджтаунския университет и Националната академия за отбрана, прави своя анализ, че *„голяма част от дейността на американската армия е приватизирана, като частните контрагенти представляват близо половината от военните структури на сцената на военните действия. Съкращаването на професионалната армия и отмяната на задължителната военна служба не позволяват на американската армия да води продължителна война без участие на частни военни структури. В същото време много от договорите с частните контрагенти се оказват част от по-мащабни договори, като например строителни проекти или операции за хуманитарна помощ, които налагат допълнителни мерки за сигурност и охрана“*.

В статия за *Washington Post* журналистите Дана Прийст и Уилям Аркин доказват една своя теза, че *„след терористичните атаки от 11 септември свръхсекретната дейност на правителството под оправданието за борба с тероризма е взела такива размери, че вече не е ясно колко пари струва тя, колко хора са ангажирани и колко програми съществу-*

ват, а най-вече колко агенции и частни фирми вършат една и съща работа“. В материала се посочва, че тяхното двегодишно разследване е успяло да идентифицира 1271 правителствени организации и 1931 частни компании, които участват в различни програми, свързани с антитероризма, разузнаването и гарантирането на вътрешната сигурност. Те са разпръснати в 10 000 отделни пункта на територията на САЩ и в над 240 в чужбина. Общо 854 000 души разполагат с разрешително за извършване на секретна дейност. Близо 70% от бюджета за разузнавателна дейност на САЩ се предоставят на частни контрагенти, като съответно голяма част от техните договори са засекретени и не е ясно точно за какво се харчат тези пари и какви операции се осъществяват.

Пример за това е и Турция, където през последните години умереният ислямист Реджеп Таип Ердоган се утвърди като едноличен диктатор. След опита за преврат през 2016 г. той почти успява да ликвидира прозападната „дълбока държава“ и да наложи свой модел. На него принадлежи изказването, че *„всяка държава има своята собствена държава, това е като вирус, който се проявява отново, когато условията са подходящи. Не можем да твърдим, че сме ги елиминирали и унищожили напълно, защото като политик не вярвам, че която и да е държава по света е успяла да направи това“*.

През последните години в Турция много активно се разпространява една конспиративна теория, която е свързана със задкулисното управление на Реджеп Таип Ердоган и неговото най-близко обкръжение, т.нар. групировка „Пеликан“. Счита се, че първоначално „Пеликан“ е създадена с цел упражняване на влияние

върху турските СМИ в интерес на разширяване властта на турския президент и неговата Партия на справедливостта и развитието (ПСР), познати още и като *„троловете на Ердоган“*. Редица експерти обаче са на мнение, че групировката следва не само ясна медийна стратегия, но и има сериозно влияние при формиране на политически решения и икономическото развитие на страната.[18]

Още в началото на своето управление Реджеп Таип Ердоган разчита при налагането на своята „многовекторна“ политика (Азия, Близкия изток и Африка) и на турската ЧВККС *SADAT Inc.* За това красноречиво говори фактът, че служителите от тази компания воюват на страната на азербайджанските въоръжени сили (ВС) по време на конфликта в Нагорни Карабах през 2020 г., което някои автори определят като „пантюркизъм в действие“. По подобен начин се налагат турското влияние и интереси в Либия.

Паралелно с това, през последните десет години, турският президент непрекъснато генерира „инициативи“ за изграждане, в рамките на пантюркската си стратегия, на микроблокове, като т.нар. „Кавказки дом“, „Ислямска конференция на Кавказ“, „Кавказки общоевразийски блок“, своеобразна „турска НАТО“ и др. Според някои експерти, по този начин Реджеп Таип Ердоган се опитва да създаде *„зона на управляван хаос“*, основната роля в която няма да играят редовните ВС, а ЧВККС и религиозните радикални лидери на места, които Анкара се опитва да постави под свой контрол, в района на

[18] Турската група „Пеликан“ – държава в държавата. – *www.dnevnik.bg,* 16.03.2020.

Южен Кавказ и Централна Азия.[19]

Установяването на новия световен ред беше постигнато с дестабилизиране на обстановката за сигурност в цели райони на света. След падането на Берлинската стена субектите на „дълбоката държава“ започнаха да провежда своята геополитика с *„конструктивен контролиран хаос“* – термин, въведен от бившия държавен секретар на САЩ Кондолиза Райс.[20]

Целенасоченото създаване на хаос в системата за сигурност има за цел да защити интересите на международните корпорации, едрия финансов капитал и ВПК. Ефективен инструмент в целия този процес за установяване на световно влияние се явяват частните армии. Когато механизмите на „меката сила“ и „цветните революции“ не са в състояние да разрушат демократичните устои на едно управление, „криптокрацията“ упражнява натиск за дестабилизиране на дадена държава и поставя в зависимост нейното икономическо развитие, като използва услугите на ЧВККС.

Отличителната черта на съвременната геополитика е непряката намеса във вътрешните работи на други държави и последващо въздействие върху най-слабите елементи от системите за сигурност, което води до нейната дестабилизация. Типични примери за това са Югославия, Грузия, Ирак, Египет, Либия и Украйна, където бяха приложени механизмите на „контролирания хаос“.

При анализа на технологията за прилагане на

---

[19] Хаджиев, Ал. Фронтовете и границите на неоосманската експанзия. – сп. „Геополитика“, брой 1, 2021, с. 25–26, ISSN 1312-4579.

[20] Начев, Й. Дълбоката държава. София, Книгоиздателска къща „Труд“, 2019, с. 89, ISBN 978-954-398-591-3.

„контролирания хаос“ освен основните етапи, които тя следва, като: налагане на фалшиви ценности и подмяната на местната култура, контрол върху медиите, свързан с информационно-психологическа война, създаване на управленски хаос, демографска криза, контрол на изборния процес, целенасочена миграция, овладяване на лостовете за икономическо управление и др., трябва да се отчита и ролята на служителите на ЧВККС, които изпълняват „мръсните задачи“, свързани с налагането на новия ред, изгоден за „криптокрацията“. Тяхната намеса обикновено е след като на глобално и регионално ниво се формират т.нар. *„критични зони“* в сферата на политиката, финансите, икономиката, религията, търговията, информационните комуникации, образованието и екологията. Като правило това става с отправянето на официална или неофициална молба за „помощ“ към държава, имаща геополитически амбиции, или ЧВККС. Понастоящем това е свързано с актуалното развитие на военнополитическата обстановка (ВПО) в Ирак, Сирия, Либия и Афганистан.

В началото на новото столетие подчиняването на отделни държави с пряка военна агресия става все попроблематично и затова основният геополитически играч в лицето на САЩ, наред с „меката сила“ по отношение на Русия, Китай и Иран, използва и т.нар. „сила за принуда“, която включва: икономически санкции, санкции към определени лица, подкрепа на опозицията, кибероперации, дипломатическо въздействие, разузнавателни операции, пропаганда, военна помощ, ембарго на технологии и оръжие и др.

В сравнение с Русия, Китай и Иран американците имат все още най-голям потенциал (включително и

при използването на наемници, за което ще стане дума във втора глава) за прилагане на „сила за принуда“ поради четири основни причини:

– САЩ са очевиден лидер в глобалния свят. Даже Китай, който е икономически гигант, не може да си съперничи по влияние със САЩ;

– САЩ разполагат с най-мощните разузнавателни структури в света (включително и в сферата на ЧВККС, които имат свои собствени разузнавателни звена и структури за анализ);

– САЩ разполагат с мощен ресурс за мобилизиране на международна подкрепа в своя полза както от отделна държава, така и от международни структури и неправителствени организации;

– за разлика от Русия, Китай и Иран, икономиката на САЩ е балансирана и устойчива.[21]

[21] Чуков, Б. Матрицата отвътре. София, Издателство „Изток-Запад“, 2020, с. 348–349, ISBN 978-619-01-0747-7.

„Господарите винаги предпочитат
да имат работа със собствена армия.“
Николо Макиавели

ГЛАВА 2.
НАЕМНИЦИ, МЕЖДУНАРОДНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО И ЧАСТНИ ВОЕННИ КОМПАНИИ

2.1. Наемничество

Наемничеството не е нов феномен. Службата под „чужд флаг“ за частна финансова и политическа изгода има дълга и противоречива история, която е свързана пряко и непосредствено с възхода на националните държави в Европа и предхожда появата на съвременните национални армии.

Първите писмени исторически данни за използването на наемни войници датират от гръцкия историк, политически деятел и пълководец Ксенофонт. В своя трактат „Анабазис“ той описва как близо 10 000 гръцки войни, наети от персийския цар Кир Млади, воюват срещу неговия брат Артаксеркс II Мнемон. Самият Ксенофонт е бил наемник в този поход на страната на Кир. На практика това е и най-старата информация за поява на нова професия, наречена „наемничество“. *Наемникът е лице (в повечето случаи войник), което воюва не поради идеологически, национални или политически причини, а заради пари.* Думата **„наемник“** *(mercenary)* води началото си от

„заплащане“ *(merces)*. Понятието за **войник** *(soldier*) също е с латински корени *(soldus*, *solidus)*, което означава „монета“.[1]

Когато Александър Македонски нападна Персия през 334 г. пр. н.е., в редиците на неговата армия има 5000 чужди наемници, а на страната на Дарий III воюват 10 000 гръцки воини под командването на Мемнон от Родос. За Картаген било обичайна практика да използва наемници не само като войници, но и като пълководци. По време на Първата пуническа война (III век пр. н.е.) са използвани наемници от Испания, Галия, Гърция и Спарта, като наемникът Ксантип води картагенските кораби в битките за контрол на западните части на Средиземно море. Рим също разчита на наемници, за да поддържа силата на империята в продължение на близо 1000 години, а Гай Юлий Цезар постига победа над галския вожд Версенжеторикс благодарение и на германски наемници.

Практика е била владетелите на Първото и Второто българско царство да използват наемници при водените от тях военни кампании. Те са плащали на различни племенни групи за усилване на своите военни компоненти. При управлението на Тервел и самите българи влизат в ролята на наемници. Император Юстиниан II си купува услугите на отряд от 15 000 души, който му осигурява връщането на константинополския престол през 705 г. В замяна на своята наемна услуга Тервел е удостоен с титлата кесар, дадена му е територия (т.нар. област Загоре), злато и скъпи стоки.

[1] Wikipedia.

През 811 г. хан Крум използва славянски и аварски контингенти, които вика специално за кампанията срещу Никифор I Геник. Наемниците изиграват своята ключова роля в битката при Върбишкия проход, а впоследствие и по време на българските нашествия в Тракия през 812 г. и 813 г.

Наследникът на Крум – хан Омуртаг, също наема чужденци. През 827 г. владетелят се договаря с няколко от вождовете на пристигналите в Бесарабия маджари за съвместни действия срещу въстаналите византийски военнопленници, отведени отвъд Дунав по времето на Крум. През следващите няколко десетилетия част от маджарските племенни кланове остават в пряката орбита на България и владетелите Маламир и Персиян също са си служели с техни отряди по време на кампаниите в Тракия и Македония.

Цар Симеон привлича като наемници печенегите. През 899 г. малка българска войска, подкрепена от значителен печенежки контингент, нанася съкрушително поражение на маджарите при р. Буг, вследствие на което цялата маджарска конфедерация е разгромена и изтласкана към Панония.

През 1185 г. Асен и Петър използват наемници във войната си срещу Исак II Ангел. Те залагат цялото своето имущество и възползвайки се от родовите си връзки с куманите, сформират наемническа армия, с която идват на власт.

В битката при Одрин през 1205 г. цар Калоян разчита на куманската конница, за да вкара рицарите в засада и да унищожи Латинската империя. През 1217 г., след 10-годишно изгнание, Иван Асен II се завръща в

България с дружина руски наемници, за да си върне българския царски престол.[2]

През XIII и XIV век италианските градове държави Венеция, Генуа и Флоренция забогатяват от търговията си с Левант (термин, който се използва за цялото Източно Средиземноморие и островите му), но ясно отчитат и един факт, че притежават малки и неособено боеспособни армии. Това налага да сключат договори с чуждестранни бойци, които да воюват вместо тях. Условията се определяли от т.нар. „договор“ *(condotta)*, който се сключвал между града държава и лидера на наемниците, наричан „кондотиер“ *(condottiere)*.

Болшинството от воините, които се сражават срещу мюсюлманите в кръстоносните походи (1095–1291 г.), са наемници. След 1282 г. първите наемници, наричани „странстващи воини“ *(masnada),* се появяват на територите на Италия и Испания. Първите организирани наемници в Италия са водени от Вернер фон Урслингер и граф Конрад фон Ландау. Те създават свой етичен кодекс, регламентиращ тяхната дисциплина, и ясни правила за равно разпределение на приходите. Наемниците на Вернер фон Урслингер сформират „Голямата рота“, в чийто състав влизат близо 3000 барбути (рицари заедно с техните оръженосци).

Средновековните кондотиери развиват военното дело във военна наука повече от всички техни предшественици. Те рядко застрашавали себе си или хората под тяхно командване, избягвали битки, за които не били сигурни в крайния успех, и не предприемали по-

[2] *https://bulgarianhistory.org/naemnici-purvo-carstvo/*

ходи при тежки зимни условия.[3]

В Европа до XVI век войните се изнасят основно от италиански кондотиери, германски ландскнехти, отряди, съставени от бретонци, гасконци, пикади, швейцарски пехотинци и други наемници. Всъщност в продължение на 3000 години войните се водят най-вече от наемници, които на практика създават нов пазар на сила – *частни армии, които намират клиенти, договарят цени, определят заплати и започват войни за лично облагодетелстване*.

Епохата на разпад на колониалните системи на Великобритания, Холандия, Белгия, Франция, Португалия и Испания в началото на XX век създава предпоставки за множество регионални и локални военни конфликти, което води до процъфтяване на наемничеството.

Някои съвременни автори отбелязват, че наемничеството в исторически порядък, особено в Европа, е *„нормата“*, а появата на редовни армии е *„аномалията“*, която се появява по-късно.[4] Ранната динамика в развитието на международните отношения и обстановката за сигурност през изминалия век водят до недалновидната прогноза, че наемничеството е пред изчезване и е въпрос на време то да остане спомен. Турбулентните събития от края на XX и началото на XXI век, свързани с големи геополитически промени, опровергаха подобни очаквания, като поставиха наемниците и ЧВККС в центъра на конфликтите от Ангола и Сиера Леоне, през Сейшелите и Папуа Нова Гвинея

[3] Wikipedia.

[4] McFate, S. The modern mercenary: Private armies and what they mean for word order, 2017. Oxford University press.

до Ирак, Афганистан, Либия и Сирия, като главни действащи лица.

2.2. Международното законодателство и наемничество

Първото легално определение за това какво е *„наемник“* е въведено през 1977 г. с приемането на нов Допълнителен протокол към Женевската конвенция относно защитата на жертвите от международни въоръжени конфликти. Предложението е внесено от Нигерия и е подкрепено от други африкански държави. По смисъла на член 47 „наемник“ е *„всяко лице, което е наето специално на място или в чужбина, за да се сражава във въоръжен конфликт; взема пряко участие във военни действия, ръководейки се предимно от желанието за лична облага и в действителност е получило обещание от името на участваща в конфликта страна, значително надвишаващо онова, което е обещано или се изплаща на военнослужещи с подобен чин и функции от въоръжените сили на тази страна. Не е гражданин на участваща в конфликта страна, нито живее на територия, контролирана от участваща в конфликта страна; не е от състава на въоръжените сили на участваща в конфликта страна; не е изпратено от страна, която не участва в конфликта, за изпълнение на официална служба като член на нейните въоръжени сили“.*

Дефинирането на наемничеството в този Допълнителен протокол е в контекста на правната защита, която се дължи на воюващите и заловени като военнопленници при международен въоръжен конфликт.

Там е посочено, че когато едно лице бъде определено като наемник, то не се ползва от защита, която участниците в конфликта дължат на военнопленниците от редовните въоръжени сили. Въпреки това по силата на член 75 от Допълнителния протокол на наемниците се полага минималната защита, право на справедлив съдебен процес от редовен съд и забрана за нечовешко и унизително отношение към тях.

Общото събрание на ООН потвърждава принципа за третиране като престъпление на наемничеството, когато наемници се използват срещу народи, водещи борба за освобождение срещу колониални и расистки режими. По-късно е приета и Конвенция срещу наемничеството на Организацията на африканските държави, която възприема същото определение, като се придържа към изискването за лична облага, но без конкретизиране на нейния размер. През 1979 г. Нигерия инициира включването в дневния ред на XXXIV сесия на Общото събрание на ООН на въпроса за разработване на универсална международна конвенция срещу наемничеството. С Резолюция 34/140 от 14 декември 1979 г. Общото събрание на ООН подкрепя предложението за разработване на международен договор, с който да бъдат обявени за *„престъпни наемничеството и всички дейности, свързани с него“,* и призовава страните членки да предоставят своето мнение на генералния секретар.

През 1980 г. генералният секретар на ООН представя първия доклад относно изготвянето на международна конвенция срещу вербуването, използването, финансирането и обучението на наемници (A/35/366 от 28 август 1980 г.). Тази Конвенция е приета на LXXII сесия на Общото събрание на ООН през 1989 г., ут-

вардена е окончателно на 31 декември 1990 г. и влиза в сила през 2001 г. Ратифицирана е от Белгия, Италия, Нова Зеландия, Хърватска, Грузия, Азербайджан, Барбадос, Малдиви, Либия, Украйна, Сирия, Саудитска Арабия, Сейшели, Перу, Венецуела. Сред подписалите, но нератифицирали Конвенцията европейски страни са Германия, Полша, а от Балканския полуостров – Черна гора, Сърбия и Румъния. Липсват подписите на основните геополитически играчи САЩ, Русия и Великобритания.

В Конвенцията се разширява и дефиницията за това какво е „наемник“, като са предложени два варианта. Първият напълно съвпада с определението, дадено в член 47 на Допълнителен протокол към Женевската конвенция. При втория вариант, съгласно член 1, т. 2, като **„наемник“** се третира всяко лице, което е *„специално нает на място или в чужбина, за да се сражава във въоръжен конфликт или съгласуван акт на насилие, насочен към свалянето на правителство или подкопаване на конституционно установения ред в страната, или подравяне на териториалната цялост на една държава; взема участие във военните действия, ръководейки се предимно от желанието за значителна лична облага, и е подтикнато от обещанието или заплащането на материална облага; не е нито гражданин, нито живее на територията на държавата, срещу която са насочени тези действия; не е от състава на въоръжените сили на държавата, на чиято територия са предприети тези действия; не е изпратено от държава, която не участва в конфликта, за изпълнение на официална служба“.*

По силата на Конвенцията държавите, страни по нея, се задължават да въведат във вътрешното си за-

конодателство промени в тази насока. Въвежда се изрична забрана за държавите да използват наемници в случаите на противопоставяне на легитимно упражняваното право на народите на самоопределение. Изрично се посочва задължението за предприемане на превантивни действия с цел недопускане намесата на наемници във вътрешните работи на дадена държава. Поставя се изрично изискване държавите, страни по Конвенцията, да предприемат законодателни промени, с които да инкриминират във вътрешното си право наемничеството и свързаните с него дейности както по отношение на своите граждани, така и по отношение на лица без гражданство, които пребивават на техните територии. Конвенцията задължава страните членки да стартират наказателно производство срещу наемници, които са идентифицирани на тяхна територия, независимо дали са целели извършването на насилствени действия на тази територия, и задължение за уведомяване на генералния секретар на ООН за изхода от това производство.

Паралелно с въпроса за наемничеството на дневен ред възниква и необходимостта от дефиниране в международното право на понятието **„частна военна компания и компания за сигурност“** (ЧВККС), както и създаване на минимални правни стандарти, с които те да бъдат регулирани. За разлика от наемничеството, ЧВККС не са противозаконни структури, а функционират въз основа на действащото вътрешно законодателство на държавите, в които са учредени. С Резолюция 2005/2 на ООН от 2005 г. е създадена Работна група за изготвянето на проект на Конвенция относно ЧВККС. Поради големия интерес проектът е поставен на обсъждане в два етапа. В първия етап Ра-

ботната група се допитва до експертната общност и академичните среди, както и до неправителствени организации, в резултат на което са получени над 400 предложения и бележки. Във втория етап, чрез съдействието на върховния представител по правата на човека на ООН, проектът на Конвенцията е предоставен за обсъждане на страните – членки на ООН, и правителствени организации, работещи в областта на сигурността. Отношение по този проект вземат Австралия, Азербайджан, Беларус, Канада, Куба, Еквадор, Египет, Гватемала, Ливан, Мавритания, Катар, Руската федерация, Сърбия, Словения, Южна Африка, Испания, Швейцария, Тринидад и Тобаго, Великобритания и САЩ. Проектът определя наемничеството като международно престъпление, препотвърждава принципите на Римския статут на Международния наказателен съд и отговорността на всяка държава да осъществява наказателната си юрисдикция спрямо извършителите на международни престъпления.

Като опит за противодействие на отслабването на държавната мощ и развиването на зависимост при използването на международни ЧВККС, в Конвенцията се предвижда забрана за приватизиране и прехвърляне на определени функции на държавата, съвместими с принципа за държавен монопол над легитимното използване на сила. Тези функции не са изброени изчерпателно, но изрично се посочва, че те са свързани с *„пряко участие във военни действия, водене на война и/или военни операции, лишаване от свобода, разузнаване, трансфер на информация с военно и полицейско предназначение или отнасящa се до сигурността, употреба и други дейности, свързани с оръжия за масово унищожение, полицейски правомощия,*

особено правомощия за арест и задържане, включително провеждане на разпит на задържан, както и други функции“.

По смисъла на Конвенцията международните ЧВККС се определят като *„корпоративни субекти, които предоставят възмездно военни услуги и/или услуги в сферата на сигурността посредством физически и/или юридически лица“.* Дефинирането на **„военни услуги“** не е изчерпателно, но под него най-общо се разбира *специализирани услуги, свързани с военни действия, като: „стратегическо планиране, разузнаване, предварително разследване, въздушно, морско, сухопътно разузнаване, различни видове летателни операции, включително безпилотни, спътниково проследяване, различни видове пренос на информация с военно предназначение, оказване на материална и техническа помощ на въоръжените сили и други, свързани с това дейности“.*

Услугите в областта на сигурността се определят като: *„въоръжена охрана или защита на сгради, съоръжения, имущество и лица, трансфер на информация с полицейско предназначение или свързано със сигурността, разработване и въвеждане на мерки за информационна сигурност и други близки до това дейности“.*

Конвенцията дефинира и понятията **„експорт на услуги“** и **„импорт на услуги“.** Под експорт на услуги се има предвид експорт на *„военни и/или услуги в областта на сигурността от държавата, в която е регистрирана частната военна компания, или държавата, в която е седалището на компанията“.* Като импорт на военни услуги и услуги в областта на сигурността се *„разглеждат услугите, които се предос-*

тавят от компания, регистрирана в друга държава“.

По отношение отговорността на държавата в Конвенцията са предвидени следните субекти:

– **договарящи държави** – *държави, които директно сключват договори с ЧВККС за предоставяне на услуги, включително в хипотезите на подизпълнители;*

– **държава на действие** – *държава, на чиято територия функционират ЧВККС;*

– **местна държава** – *държава, чиято националност е юридическото лице, държавата по месторегистрация на юридическото лице или държавата, в която се намира неговото седалище или основен предмет на дейност;*

– **трета държава** – *държава, която не е държава на действие, местна държава или договаряща държава, чиито граждани се наемат като служители в ЧВККС.*

Конвенцията възлага като отговорност на всяка държава да предвиди във вътрешното си законодателство ред за подвеждане под отговорност на ЧВККС и техните служители при нарушаване на международното хуманитарно право и международните норми за защита правата на човека.

Конвенцията предвижда подвеждането под наказателна отговорност на служителите на компаниите, както и на висши държавни служители и не допуска уговарянето на клаузи за имунитет в договорите, каквато практика съществува. Конвенцията третира и въпроси, свързани с промяна на правилата за използване на сила, които държавата трябва да създаде. Въвежда се забрана служителите на ЧВККС да участват пряко в бойни действия, терористични актове или во-

енни действия, насочени към сваляне на правителство, промяна на международно признати държавни граници, поразяване на граждански цели и причиняване на непропорционални вреди.

Създаването на законови и административни мерки за функциониране на забраната е отговорност на всяка държава. Във вътрешното си законодателство държавите, страни по Конвенцията, трябва да предвидят съответно лицензионни и разрешителни режими за създаването и функционирането на международни ЧВККС, както и да определят основания и ред за реализиране на наказателна отговорност.[5]

При широкото използване на частни армии или военни компании задължително трябва да се отчита и фактът, че много държави, включително САЩ и Русия, умишлено не са подписали горепосочените международни конвенции и протоколи, което означава, че макар и приети, тези документи не са общовалидни.[6]

Съществува и още едно съвременно понятие за това какво е ЧВККС. Според него това е *„търговско дружество, което предлага специализирани услуги по охраната или защитата на обекти, обучение, техническо обслужване, добиване на разузнавателна информация, стратегическо планиране, логистика и консултации“*.

ЧВККС най-често се използват там, където задачата е непосилна за цивилни охранителни компании,

---

[5] Миндова, И. Правни проблеми, породени от приватизирането на сигурността. – сп. „Военен журнал“, брой 1, 2015, с. 61–72, ISSN 0861-7392.

[6] Пенев, П., М. Мирчев. Основи на международната сигурност. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2015.

но по едни или други причини не е целесъобразно да бъде използвана редовна армия. Клиент на ЧВККС е държавата, затова тя носи отговорността за незаконните прояви на частните военни формирования. Приемащата ги държава също носи отговорност за действията на служителите на ЧВККС на нейна територия. Тя е задължена да следи в пределите на своята юрисдикция за спазване, от страна на ЧВККС, на правата на човека и в случай на нарушаване да осигури ефективно разследване и наказание. На свой ред държавата, където е седалището на ЧВККС, е длъжна да упражнява общ контрол над дейността ѝ, включително и по въпроси, свързани с нейното лицензиране и обучение. В рамките на своите компетенции държавата може да привлича юридически лица, нарушили нормите на международното хуманитарно право и правата на човека, към юридическа отговорност.[7]

От гледна точка на международното право служителите на ЧВККС са *цивилни лица*, поради което в редица случаи и обстоятелства тяхната дейност може да се разглежда и като „наемничество“. За да се избегне това, на ЧВККС са наложени сериозни ограничения. Те нямат право да вземат участие в бойни действия в състава на редовни въоръжени формирования – правило, което често се нарушава. Те обаче имат право да използват оръжие при самозащита и при защита на сигурността на поверените им обекти, имущество и хора.

Първопроходци в експериментирането на взаимодействие между редовните армии и ЧВККС в геополитически конфликти с високи залози са редица западни

[7] Христов, И. Частните армии. – *https://infacto.bg,* 23.05.2014.

държави начело с Великобритания и САЩ. Те надграждат опита на южноафриканските и британски частни военни предприемачи и наемници от времето на „апартейда“, войните в Ирак и Афганистан, където се използват и продължават да се използват изключително голям брой служители на ЧВККС от различни националности и вероизповедания.[8]

Американският експерт Шон МакФейт, който е старши научен сътрудник в Атлантическия съвет и бивш наемник, предлага две рамки за класифициране на видовете частно военно предлагане на сила и умения – служители на ЧВККС, които директно предлагат **„груба сила“** в полза на своите работодатели, и **„военни предприемачи“** – такива, които обучават други да я прилагат. Като основен аргумент за своята теория Шон МакФейт изтъква, че служителите на ЧВККС действат на принципа на свободния пазар, т.е. *„продават своите умения директно на купувачите, без да дискриминират на кого точно продават своите специфични услуги“*.[9]

Собствениците на ЧВККС от своя страна оперират на този доста своеобразен пазар, където играят ролята на посредници между продавачи и купувачи, като се ангажират да организират и обучат специалисти по поръчка на клиента за участие в конкретни мисии и решаване на задачи по спецификацията на клиента.

Класическите ЧВККС обикновено предлагат целия комплекс от военни услуги: *участие в офанзивни*

---

[8] Duning, M., U. Peterson. The markets for force: privatization of security across world regions. University of Pennsylvania press, 2015.

[9] McFate, S. The modern mercenary: Private armies and what they mean for word order, 2017. Oxford University press.

операции по поръчка на клиента; консултантски услуги, свързани с тренинг и разузнаване; обучение и въвеждане в експлоатация на въоръжение и бойна техника; логистични услуги, ангажирани с поддържащи дейности, вариращи от транспорт и комуникация до сервизно обслужване; профилирани охранителни фирми, специализирани от предоставянето на телохранители, охрана на обекти до сапьори и инженерни дейности, свързани преди всичко с разминиране в конфликтни зони и постконфликтни райони. В повечето случаи компаниите имат корпоративни структури и услугите им са мотивирани преди всичко от финансови, а не от политически подбуди. Те могат да имат организацията както на малки консултантски фирми, така и на огромни многонационални компании.

Използването на ЧВККС позволява също така да бъде повишена ефективността при решаването на тактически задачи в нестандартни ситуации, най-вече в нелинейни конфликти, изискващи леки и високомобилни единици, които могат успешно да се адаптират към съответния театър на бойни действия. Те не страдат от негативите и цената на финансовите и обществените ресурси, свързани с модернизацията на конвенционалните въоръжени сили, както и с жертви, оставащи извън полезрението на общественото мнение.

И ако глобализацията отразява реалния процес на постепенно сливане на икономиките на отделните държави в рамките на глобална икономическа система, падането на границите и промяна съдържанието на понятия като суверенитет, национална сигурност, самостоятелна политика и други, то широкото използване на ЧВККС в различни точки на планетата през

XXI век е напълно адаптирано към новите предизвикателства.[10]

Феноменът на частните армии е изключително размит в съвременното военно дело и границите, които различните дефиниции поставят, варират в своя обем и перспектива. Класическият модел на **частната армия** *е военна сила, организирана от отделна личност, т.е. колектив от инвеститори – изцяло финансирана и подхранвана с ресурси от същата тази личност или личности и служеща единствено и само на своя създател*. Доколко подобни частни армии обслужват интересите на определена държава зависи от сключения от тях договор. Най-добрият пример за подобна структура през последните години е ЧВККС *Blackwater*, чиято дейност покрива всички възможни логистични и оперативни нива, характерни за професионалната армия.[11]

Показателна в тази насока е дейността на шейх Халифа ибн Зайед ал-Нахаян, емир на Абу Даби, който е платил на частната военна консултантска компания *Reflex Responses* 529 млн. щ. д. за създаването на малка армия от командоси (800 души), които да изпълняват свръхсекретни операции в района на Близкия изток. (*Reflex Responses* е собственост на създателя на *Blackwater* Ерик Принс).

---

[10] Ценков, В. Приватизация на войната. – *https://infacto.bg*, 17.11.2015.

[11] Аврамов, К., Р. Трад. Руските невидими армии. София, Сиела Норма АД, 2020, с. 156–157, ISBN 978-954-28-3161-7.

2.3. Финансиране на наемничеството

Интересен е въпросът с финансирането на ЧВККС. То се извършва на два етапа – **организационен** и **операционен**. Организационният етап включва: *разходите по набиране на личен състав, осигуряването на оръжие и обучение на кадрите, първоначалното настаняване в жилища или казармени помещения и осигуряването на транспорт до зоните на бойните действия*. Операционните разходи включват: *поддръжката на въоръжението, изхранването на служителите на ЧВККС, осигуряването на боеприпаси и горива, ремонт и поддръжка на техниката, изграждането на укрепени позиции, набирането на нови попълнения за компенсиране на загубите, както и разходите по лечение и погребение на пострадалите*. Всички изброени по-горе разходи се поемат от един или различни финансови източници. Съществуват варианти, когато първоначалните разходи се поемат от контактьора и неговите партньори и впоследствие средствата се възстановяват от работодателя. В други случаи самият работодател осигурява цялото начално финансиране, а контактьорът има за задача само да използва познанствата и контактите си, за да намери правилните хора.

Когато служителите на ЧВККС участват в бойни действия, обикновено разходите нарастват значително и работодателят поема потока от оперативни средства, депозирайки ресурси и средства на контактьора, който на свой ред ги преразпределя според нуждите на своята ЧВККС. Съществува и вариант за външно посредничество – трета страна поема текущите разходи, за да компенсира недостига на средства от страна на основ-

ния работодател. На този принцип Русия и Иран плащат на голяма част от наемниците, воюващи в полза на правителството на Башар Асад. След това тези трети страни възстановяват своите разходи на базата на ползи, които получават в замяна на помощта си. Русия получи правото за строеж на две военни бази в Сирия – Тартус и Палмира. По същата схема САЩ разменят своята помощ в Ирак и Афганистан срещу ценни ресурси, добивани на място – нефт, цветни метали, суровини за производствата на лекарства и др. Освен директни материални облаги третите страни си гарантират и изгодни договори за бъдещи инфраструктурни проекти и доставки за армията, с което на практика обслужват интересите на ВПК.

ЧВККС могат да печелят пари с доставката на оръжие и боеприпаси, поемането на ангажименти, свързани с изграждането и поддръжката на военни и инфраструктурни обекти със стратегическо значение. Не са редки случаите, в които служителите на ЧВККС са замесени в доходоносната международна търговия с антики в Сирия и Ирак, незаконния трафик на оръжие, наркотици, скъпоценни камъни, хора, изнудване с цел искане на откуп, както и обучение на терористи.[12]

Съществуват данни, че джихадистки групировки като „Фагах ал Шам“, „Хаят Тахрир ал Шам“ и ИД плащат на служителите от чуждестранни ЧВККС, за да обучават техни бойци. Ръководител на първата известна структура за обучаване в специфични военни умения за терористи от ИД е Абу Рофик (псевдоним на

[12] Аврамов, К., Р. Трад. Руските невидими армии. София, Сиела Норма АД, 2020, с. 110, ISBN 978-954-28-3161-7.

бивш командос от руските сили за специални операции, член на ЧВКК „Вагнер“, мюсюлманин от узбекски произход). Създадената от него организация ***Malhama*** е оценявана като джихадистка консултантска компания, която се занимава с даване на военна подготовка на терористи, предоставяне на съвети, оценка на риска при участие в бойни действия и др. Името на ЧВКК е свързано с епична, кръвопролитна според ислямската есхатология битка, наречена *„Ал-Малхама Ал Кубра“*, която предстои да се води в бъдещето. Тя е определена от Пророка Мохамед като „Великата битка“ между християни и мюсюлмани (еквивалент на Армагедон).

Има данни, че *Malhama* е тренирала бойците от кавказката бригада „Ажиад ал Кавказ“, която воюва в сирийската провинция Латакия. Бойци от Туркменската ислямска партия, които са особено активни в северните и северозападните части на Сирия, също са обучавани от *Malhama* на типични за специалните части прийоми – техники за владеене на оръжие, тактики за водене на бойни действия, стрелба, щурмуване и отбрана на сграда, оказването на първа медицинска помощ и др.[13]

Според някои информации името на тази ЧВКК е ***Malhama Tactical*** и специфичното в нейната дейност е, че собственикът изисква „клиентите“ му да са единствено мюсюлмани и да се бият срещу чужденци, немюсюлмани. Създадена е през 2015 г. и се предполага, че разполага с около 30 инструктора, които водят

[13] The Blackwater of Jihad, Foreign Policy, February 10, 2017. – *https://foreigenpolisy.com/2017/02/10/the-world-first-jihadi-private-military-contractor-sitya-russia-malhama-tactica*

първоначално военно обучение на нововербувани терористи. С годините *Malhama Tactical* разширява дейността си и започва да подготвя разузнавателни единици от терористи, способни да извършват диверсионно-разузнавателна дейност зад фронтовата линия. Компанията подбира бойците си основно от Чечения, Дагестан и Узбекистан, като голяма част от тях имат реален боен опит срещу руските войски в района на Кавказ. Те имат славата на *„ингимаши“* (което в превод от арабски означава „търсещ смъртта си в името на религията“). Счита се, че в Сирия *Malhama Tactical* си сътрудничи приоритетно с Фронта Ал Нусра. През 2020 г. се появяват данни, че тази ЧВККС започва да действа активно и в Индонезия.[14]

2.4. Съвременните наемници – опитът на геополитическите играчи

Съвременният образ на „наемничеството“ през XXI век може да бъде търсен във Великобритания, САЩ, а през последните години и в Русия.

2.4.1. Великобритания и Британската общност

За първи път за наемничество във Великобритания започва да се говори в битката при Еджхил, в началото на Гражданската война от 1642 г., която Чарлз I води срещу пуританите. Те се набират от неговите

[14] Тутунаров, Хр. Малхама тактикъл – наемниците на Джихада. – Международна научна конференция „Сигурност – образование, наука, индустрия“. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2020, първа част, с. 150–151, ISBN 978-619-7478-57-0.

противници, основно от земляческите отряди, които се сражават само на територията на техните графства. Наемниците са зле въоръжени и водят основно дефанзивни бойни действия. През 1645 г. Кромуел реорганизира армията и заменя наемниците с професионални войници, които получават необходимата военна подготовка и заплати, за да служат и да се бият за краля на Англия.

Великобритания натрупва значителен опит за постигане на своите завоевателни цели чрез използването на наемници през XVIII век в Индия. Там империята създава и поддържа британска армия, съставена основно от индийски наемници – сипаи. Сипаите са считани за отделно съсловие, имащо свой собствен език и навици, различни от тези на другите групи от индийския етнос. Организационно те са сведени в три армии, чиито имена идват от местата, от които са вербувани – Мадраска, Бенгалска и Бомбайска.[15]

На страната на англичаните като наемници по време на Първата и Втората афганистанска война участват и сикхи, предвождани от Теймур-мурза. През този период (1814–1816 г.) започва завладяването и на Непал, където гурките доброволно се вливат в редовете на британската армия, в която продължават да служат и понастоящем. Те участват като наемници при потушаването на антиколониалните въстания в Индия, воюват в Бирма, Афганистан, участват в Първата и Втората световна война, както и във всички локални конфликти. Близо 3500 гурки и в момента слу-

[15] Колоритные наемники в армии Британии. – *http://zen.yandex.ru*, 26.09.2019.

жат във въоръжените сили на Великобритания като войници и офицери и след 30 години имат право на британска пенсия.

Темата, свързана с използването на ЧВККС във Великобритания, добива настоящия си облик в началото на 70-те години на миналия век, когато бившият полковник от английските SAS (*Special Air Service*) Дейвид Стърлинг създава ***WatchGuard International.*** Компанията е регистрирана през 1965 г., а щабквартирата ѝ се намира на британския остров Джърси. Идеята възниква по време на гражданската война в Йемен през 1962 г., когато ветеранът от Втората световна война полковник Дейвид Стърлинг вижда възможност за себе си и своите колеги да натрупат пари от този конфликт. Той вече е известен като основател на Британската специална въздушнодесантна служба SAS и е считан за професионален войник с перфектна репутация и добри връзки сред управляващите среди.

Основаната от него ЧВККС *WatchGuard International* оказва помощ на британската армия по време на войната в Йемен, като обучава войници, доставя провизии и осигурява защита на важни инфраструктурни обекти, но не взема пряко участие в бойните действия. Британските власти харесват идеята и въпреки че резултатът от войната се оказа двусмислен, *WatchGuard International* си създават името на високоценена ЧВККС.[16]

Следвайки примера на *WatchGuard International*, много бивши колеги на Дейвид Стърлинг започват да създават свои ЧВККС и да наемат на работа бивши

[16] Гърдев, Д. Близкият изток – родина на първите частни военни компании. – *https://trud.bg*, 10.03.2018.

командоси от SAS. Началникът на звеното за борба с тероризма в SAS Ян Крукс създава *Kilo Alpha Services* (KAS). Началник-щабът на SAS Ариш Тътъл основава *Control Risks*, а експертът по контрашпионаж на SAS Джордж Харкроуд ръководи *J. Donne Holdings* (осигуряваща в миналото охраната на Муамар Кадафи). Офицерът от разузнавателния отдел на SAS Ендрю Найтингейл основава и ръководи две фирми – *Keenie Meenie Services* и *Saladin Security*.

Всички посочени ЧВККС започват да следват т.нар. *„модел на военните предприемачи“*, действайки по законите на бизнеса, но с военните умения, които имат, с цел реализиране на по-големи печалби. Подобно на *WatchGuard International* те поемат изключително опасни операции в различни райони на света по поръчка на различни легитимни и нелегитимни режими, даването на консултации, обучението на военен персонал, освобождаването на заложници и др., много често работейки на ръба на закона.

Част от услугите на английските ЧВККС са били използвани от съюзници на Великобритания, включително и САЩ. Английски наемници са охранявали виетнамски затвори и са осигурявали логистично някои от операциите по време на войните във Виетнам (1955–1975 г.), свързани със строителство, въздушен транспорт, създаване на логистична инфраструктура и др.

Парадоксално звучи фактът, че по време на бума на бракониерството в Южна Африка през 80-те години на миналия век правителството на страната наема *WatchGuard International*, за да се бори с незаконния лов на животни, а Международната федерация за за-

щита на дивата природа подписа договор с тази ЧВККС за ликвидиране на бракониери.[17]

Създадената през 2004 г. британска **S4G** е вторият най-голям частен работодател в света след *Wal-Mart*. S4G е мултинационална компания за услуги в сферата на сигурността, създадена при обединението на английската *Securior* и датската бизнес група *4 Falk*. *Securior* започва работа през 1935 г. като *Night Watch Services*. През 1950 г. е преобразувана в *Securior International*, като разширява обхвата на своята дейност на територията на Африка и Азия.[18]

През 1981 г. председателят на S4G Питър Смит е награден с орден на Британската империя за заслуги в охранителната индустрия. От 1990 г. групата от компании, основала S4G, започва да предоставя охранителни услуги на правителствени и частни организации в цяла Европа. Дружеството охранява обекти от ранга на NASA, Европейския парламент, Олимпийските игри, както и едни от най-натоварените международни летища. През 2009 г. S4G е избрана за поддържащ доставчик на енергийния сектор в САЩ. През последните 10 години S4G придобива редица компании, които са водещи доставчици на ключови охранителни и обществени услуги, консултантски фирми, специализирани с оценка на риска за правителствени и охранителни агенции.

За S4G работят повече от 625 000 служители. Част от дейността на компанията е свързана с рутинната охрана на банки, затвори и летища, но G4S също така

---

[17] Ценков, В. Приватизация на войната. – *https://infacto.bg*, 15.11.2015.
[18] Wikipedia.

играе важна роля в кризисни зони по целия свят. През 2008 г. G4S придобива *Armorgroup*, чиято армия от 9000 души е охранявала около една трета от всички невоенни конвои в Ирак. Мултинационалната компания има присъствие в над 125 страни, в това число в някои от най-опасните региони на Африка и Латинска Америка, където предлага на държавни агенции и частни компании тежко въоръжени отряди за охрана, обезвреждане на сухопътни мини, военно разузнаване и военна подготовка.[19]

Примерът на полковник Дейвид Стърлинг в „приватизиране на войната“ е последван много бързо от други военни, първоначално от държавите на Британската общност. След падането на режима на апартейд в Южна Африка подполковник Ебен Барлоу напуска въоръжените сили на страната и създава през 1989 г. своята ЧВККС ***Executive Outcomes Ltd.***, като я регистрира във Великобритания. Той наема бивши командоси от 32-ри батальон на специалните сили на Южна Африка и от полицейско подразделение „Железен лост“, специализирано за противодействие на партизанска война и потушаване на бунтове. За разлика от английските ЧВККС, *Executive Outcomes Ltd.* е изцяло военна компания по модела на средновековните кондотиери. Тя е самостоятелна военна структура с напълно изградени и функциониращи звена, способни да водят самостоятелно мащабни бойни действия, осигурявайки въздушно прикритие на бойците със собствена авиация.

В разгара на войната в Руанда *Executive Outcomes*

---

[19] 20 години сигурност с G4S. – *https://profit.bg*, 04.06.2013.

Ltd. предлага услугите си на ООН, за да спре геноцида на хуту-милициите, причинили избиването на близо 1 милион африканци от етническата група тутси, но генералният секретар на организацията Кофи Анан отказва тяхната помощ.

Южноафриканската *Executive Outcomes Ltd.* е замесена в повечето африкански зони на военни конфликти – Сиера Леоне, Ангола, Уганда, Ботсуана, Замбия, Етиопия, Намибия, Лесото и Южна Африка. Името на компанията се свързва с тъмните машинации около нефтената компания в Сиера Леоне, както и с „кървавите диаманти" за бижутерийния гигант *De Beers*.[20]

В класацията на най-големите и добре обучени частни армии в света на челните места е австралийската компания ***Unity Resources Group*** (URG). Тя разполага с около 1200 добре обучени служители. Компанията официално участва в операцията по възстановяване на силовите структури в Ирак и в повече от 300 мисии в тази част на Близкия изток. В нея работят 28 консултанти, които с експертната си оценка съдействат за разрешаване на случаи на отвличания. Охраната на посолства от страна на тази частна компания се осъществява въз основа на договор, чиято стойност е близо 9 млн. щ. д. и е само част от широкия спектър на услуги, които е извършвала в Ирак. URG е помагала при охраната на парламентарните избори в Ливан, при евакуацията на служителите на петролни компании от кризисни зони в Бахрейн. Компанията също така развива дейност в

[20] Лазаров, Ю. 10 най-известни частни военни компании. – *https://www.10te.bg/obshtestvo/10-te-naj-izvestni-chastni-voenni-kompanii/*, 29.11.2017.

Африка, в Северна и Южна Америка, Централна Азия и Европа. Ръководството ѝ се състои от бивши военни, служили в армиите на Австралия, САЩ и Великобритания.

В района на **Централна Азия** все по-голяма популярност през последните години придобива и афганистанската групировка ***Asia Security Group*** (ASG), основана от братовчед на бившия президент Хамид Карзай. ЧВККС е спечелила поръчки за милиони долари от армията на САЩ за мисии в Афганистан. Служителите от ASG са използвани и от различни други частни компании с мащабна дейност в региона, защото имат репутация на тренирани бойци, които винаги са готови да стрелят. Изпълняват и мисии за борба с наркогрупировки в Перу и военни мисии в Сомалия и в Южен Судан.

Defion Internacional (DI) е ЧВККС, която набира и обучава военнослужещи от **Латинска Америка** за специфична дейност в различни части на света. Тя е със седалище в Перу. Има офиси в Дубай, Ирак, Филипините и Шри Ланка. Компанията приема и обучава бодигардове, шофьори, охранители на стационарни обекти и специалисти по логистика в някои развиващи се страни. Като се отчита и фактът, че до 2000 г. Перу преживя един 20-годишен вътрешен въоръжен конфликт, е обяснима ниската цена, на която се вербуват служителите на компанията. DI е работила в Ирак по договор с Държавния департамент на САЩ. На територията на тази държава нейните бойци си сътрудничат активно с американската частна военна компания *Triple Canory Inc.* Заедно с тях те са осъществявали дейности по обезпечаване на сигурността на местни политически лидери, както охрана и конвой на

висши длъжностни лица от САЩ, намиращи се на посещение в Ирак.[21]

В **Европа** една от най-големите ЧВККС е германската ***Xeless-Group***, която има над 5000 служители. Според повечето оценки те са в състояние да поемат спешни мисии, с които в случай на нужда бързо да заместят редовните въоръжени сили на дадена държава. Германия ползва услугите на служителите на ЧВККС в чужбина, но Бундесверът все още принципно отхвърля възможността да възлага на ЧВККС задачи, свързани с охраната, ремонтите, поддръжката и логистиката по време на международни военни мисии. Независимо от това *Xeless-Group* има договори за охраната на няколко граждански обекта и един полицейски тренировъчен лагер в Афганистан, за което са наети 264 местни служители.

„Секопекс“ е френска компания за „стратегическа оперативна подкрепа“ и е една от първите частни военни компании, започнали официално да действат в Либия. На 11 май 2011 г. нейният собственик Пиер Марзиали, бивш подофицер от Трети парашутен полк на морската пехота в Каркасон, е убит в Бенгази от силите за сигурност на ПНС. „Секопекс“ е предоставяла услугите си за охрана на журналисти и персонал на неправителствени организации (НПО), представени в района.[22]

---

[21] Гърдев, Д. Дългите ръце на частните военни компании. – сп. „Икономист“, брой 9, 2018.

[22] Най-големите частни армии в света. – *www.vesti.bg*, 27.01.2018.

2.4.2. САЩ

По време на робството в САЩ започва да се появява един своеобразен вид „наемничество“, свързано с „ловците на глави“ *(bounty hunter)*. Това са частни лица, които след подписването на договор търсят, залавят и връщат срещу пари избягали роби – дейност, която е забранена след Гражданската война между Севера и Юга (1861–1865 г.). Малко след края на тази война широко разпространение в САЩ получават частните детективски агенции, най-известната от които е „Пинкертън“ – основана през 1850 г. и съществуваща до днес. Тя извършва услуги срещу заплащане, вариращи от охрана на частни лица, охрана на влакове, разследване на обири, шпионаж и борба срещу синдикатите. През този период това е най-голямата частна правоохранителна организация в света, а през отделни години от своето развитие агенцията е имала повече служители, отколкото редовните въоръжени сили на САЩ.[23]

Някои автори посочват, че първите съвременни американски наемници са т.нар. „Летящи тигри“ (американска доброволческа група, воюваща в състава на китайските ВВС през 1941–1942 г.). Тази частна структура на САЩ неофициално воюва с японците малко преди американското правителство да обяви война на Япония след Пърл Харбър. През 60-те години на миналия век наемниците не надхвърлят 10% при участие в американските военни операции зад граница, докато по време на иракската и афганистанската война те са почти 50 на 50 спрямо редовната ар-

[23] Wikipedia.

мия. С увеличаване на ангажиментите на частните войници нараства и броят на жертвите им, като за 2013 г. всеки четвърти загинал при военни операции на американската армия е служител на ЧВККС.[24]

Истинският бум в използването на ЧВККС настъпва в годините на глобализация. Краят на Студената война открива достатъчно пространство за разпространяване на принципите на пазарната икономика и не на последно място за разрастване на индустрията на частните армии. Единствената останала велика сила – САЩ, предприема драстично намаляване на своя военен потенциал с близо 40% с цел да си осигури „мирен дивидент“ от победата в Студената война. Съкращенията обхващат всички родове войски – дивизиите от състава на Сухопътните сили са намалени от 547 на 346, ескадрилите на ВВС са редуцирани от 36 на 19, разположените в чужбина войници са съкратени с повече от 50% – от 600 000 до 250 000 през 1999 г. Тези драматични съкращения във ВС на страната полагат основите на новата частна индустрия, предлагаща служители от ЧВККС за участие в нови операции.

Разцветът на ЧВККС в САЩ съвпада с периода на управление на Бил Клинтън и Джордж Буш-младши. Въпреки различията в провежданата от демократите и републиканците международна политика, ЧВККС продължават активно да функционират и по времето на Барак Обама и Доналд Тръмп. И макар действията им често да провокират крайно негативни коментари в СМИ, както и обвинения за нарушаване на човешките права и прояви на жестокост, това не пречи на всяка

[24] Ценков, В. Приватизация на войната. – *https://infacto.bg,* 17.11.2015.

нова президентска администрация да подновява договорите си с тях. За това има няколко причини. На първо място, подписването на договор между правителството и ЧВККС не изисква санкцията на Конгреса. Това значително улеснява работата и развързва ръцете, особено когато управляващите са „обещали“ да изтеглят американските войски от някой регион и няма с какво да ги заменят. Така САЩ на практика продължават да присъстват и да контролират обстановката там, тъй като поръчителят е или Министерството на отбраната, или друга държавна институция. ЧВККС са много удобни за правителството, най-вече защото то не трябва да отговаря за смъртта на нейните служители. Не на последно място, става въпрос и за лобизъм на кръгове от т.нар. „дълбока държава“, защото съвременният пазар за ЧВККС „разиграва“ стотици милиарди долари, като основният дял от тях отива в американските концерни и ВПК на страната.

В Ирак от 2003 г. до 2010 г. действат над 400 американски ЧВККС с близо 200 000 служители. При първата фаза от операция „Трайна свобода“ в Афганистан до 2009 г. там се намират 104 000 бойци от ЧВККС. След молба от страна на афганистанското правителство през 2014 г. тяхната численост е редуцирана на 40 000.

По време на войната в Грузия, през 2008 г., за обучение на грузинската армия са наети 200 инструктори от израелските ЧВККС *Defensive Shield* и *Global Comprehensive Security Transformation*. През този период там се появяват и близо 15 американски ЧВККС, като – *MPRI International Inc.*; *Blackwater Security Consulting*; *Kellogg, Brown & Root*; *CAS, Cubic American Systems* и др.

Първата компания, която предоставя професионални наемни услуги, в САЩ е ***Vinnell Corporation***, която е създадена през 1931 г. Работи в интерес на американската армия по време на Втората световна война. Офисите на компанията функционират под легендата, че извършват строителна дейност. Те са използвани и за прикритие от служители на ЦРУ в Африка и Близкия изток. За съдействие на американските специални служби *Vinnell Corporation* получава приоритетно договори при разработката на нефтените полета, а по-късно и за добив на нефт в Иран и Либия. Във Виетнам (1955–1975 г.) служителите на тази организация се занимават не само с изграждането на военни съоръжения, но и с участие във военни операции и разузнавателна дейност.

В средата на 70-те години на миналия век *Vinnell Corporation*, която вече е собственост на американския индустриален гигант *Northrop Grumman*, получава и други големи договори от правителството на САЩ. Служителите на тази ЧВККС обучават Националната гвардия на Саудитска Арабия и изпълняват задачи, свързани с въпросите на вътрешната сигурност на територията на тази страна.

Счита се, че ***MPRI International Inc.*** (*Military Professional Recourses Incorporation*) е най-голямата американска ЧВККС. Тя има тесни връзки с Пентагона и ЦРУ. Компанията предоставя широка гама от цялостни услуги за американските въоръжени сили и за чужди правителства в повече от 40 държави. Компанията предлага програми за обучение и подкрепа за служители от специални сили, програми за стабилизиране на конфликтни ситуации в различни региони, услуги за обучение на персонала на държавни военни

структури, аналитична подкрепа, специални операции и т.н. Води програми за сигурност в Афганистан, Кувейт, Босна, Екваториална Гвинея и Грузия. В допълнение към основните си функции *MPRI International* подпомага правителствените агенции при разработването на стратегии за ефективен анализ на информацията, подкрепа за изследване и оценка на риска.

През 1994 г. *MPRI International Inc.* е посочена от Държавния департамент на САЩ като структура, която да наблюдава за стриктното спазване на постигнатото от президентите Алия Изетбегович и Франьо Туджман споразумение за прекратяване на бойните действия в Босна и Херцеговина.

По време на югославския конфликт през 1994 г. *MPRI International Inc.* организира обучението на командния състав на въоръжените сили на Хърватия и Босна и Херцеговина. Разработва и внедрява ефективна система за оперативна комуникация между щаба на НАТО и войсковите подразделения на терен. Компанията играе и ключова роля в организирането на операцията на хърватската армия „Буря“ в сръбската област Крайна през пролетта и есента на 1995 г.

След края на конфликта *MPRI International Inc.* продължава да работи в региона с АОК (Армията за освобождение на Косово). През 2000–2001 г. си сътрудничи с албанските въоръжени групи в Македония, а по-късно с правителствените сили в Либерия и Колумбия.

Служители от *MPRI International Inc.* са участвали при подготовката на методически наръчници за Пентагона за взаимодействие с ЧВККС по време на военни операции. Специалистите на компанията са

ангажирани с избора на оръжия и тяхното закупуване (включително подготовка и изпълнение на договори), реформата на грузинските въоръжени сили по бригаден модел, приет в повечето страни от НАТО – обучение на войници и подофицери, подготовка на кадрови офицери, развитие на грузинската военна доктрина, учебни помагала и програми за обучение на военен персонал, провеждане на военни учения, разработване на планове за военни операции срещу Южна Осетия и Абхазия.

В момента компанията се управлява от генерал К. Вуоно, който е бивш началник на щаба на експедиционните сили на САЩ по време на операции в Панама и „Пустинна буря“, и от генерал Е. Сойстър, бивш ръководител на Агенцията за военно разузнаване на САЩ.

Американската ***Kellogg, Brown & Root*** е структурно звено от компанията на бившия вицепрезидент на САЩ Ричард Брус Чейни. Тази ЧВККС участва активно в югославския конфликт като логистична компания и основна структура за обучение на персонал за местната полиция. Има значителен дял при осигуряване защитата на петролните полета и индустриалните съоръжения в Ирак, както и договори с Генералния щаб на Грузия, свързани с модернизирането на военни съоръжения на територията на страната.

През 90-те години американско-британската ЧВККС ***Halo Trust*** обучава чеченски бойци в диверсионно-разузнавателна дейност на територията на Чечения. Членове от тази ЧВККС участват и във бойните действия в кавказката република срещу руските федерални войски.

Erinys е ЧВККС, имаща договори в Ирак, възложени от Държавния департамент на САЩ. В мисии на

компанията през последните години са участвали 16 000 от нейните служители в 282 различни места в страната, където са охранявали ключови петролопроводи и други енергийни съоръжения.

Тази ЧВККС също така има традиционно присъствие в Африка. През последните години *Erinys* е получила две поръчки за Конго, където охранява важни проекти, свързани с добива на желязна руда, петрол и природен газ.

Triple Canopy е една от осемте компании, които са избрани да заместят американските военни сили в Ирак. Компанията разполага с около 1800 войници, разположени основно в Уганда и Перу, както и договори на стойност до 1.5 млрд. щ. д. *Triple Canopy* също така е охранявала посолството на САЩ в Хаити, както и служители на Държавния департамент на САЩ в Израел.

Aegis Defense Services работи с ООН, САЩ и с петролни компании. Предлага военни сили на частни клиенти, на мисии на ООН и на правителството на САЩ най-вече в Ирак. Служителите на компанията са около 5000 души. Те оперират в Афганистан и Бахрейн, където *Aegis Defense Services* предлага отряди за бързо реагиране, специалисти по оценка на риска и защита на частни петролни интереси.

Пъзелът от американските ЧВККС няма да бъде пълен, ако не бъде разгледана дейността на ***Blackwater***. Създадената от Ерик Принс през 1997 г. ЧВККС се счита за най-силната частна армия в света. В началото на новия век компанията се преименува на ***XE Services***, а от 2011 г. се нарича **„Академията“.** Има личен състав от около 20 000 бойци, разположен в над 9 държави, близо 20 пилоти и много наземна и летателна техника.

С парите, които получава като наследство от баща си (милионер и собственик на компанията за производство на авточасти *Prince Automotive*), Ерик Принс купува за близо 1.5 млн. щ. д. 2400 дка земя на границата между Северна Каролина и Вирджиния. След това инвестира над 100 млн. щ. д., изграждайки най-големия военнотренировъчен център в света. Названието *Blackwater* (Черна вода) идва от едноименното блато на територията на центъра. Тренировъчният център разполага с 40 различни стрелкови полигона, на които освен служителите на ЧВККС се обучават и хиляди войници от редовната американска армия. В средата на имението, по брега на малко езеро, са погребани всички загинали служители на *Blackwater*. Почти по същото време Ерик Принс основава и развива разузнавателната агенция ***Total Intelligence Solutions***, която започва да обслужва международни концерни.[25]

Служителите от *Blackwater* охраняват политици и висши дипломати в размирни страни като Ирак или Афганистан. Повечето поръчки за компанията идват от американското правителство. Войниците на тази ЧВККС получават по 600 щ. д. дневно, което означава 220 хил. щ. д. на година. Бойците на *Blackwater* се наемат за извършването на конкретни задачи и получават възнаграждение само при нейното изпълнение. Освен американци се набират наемници и от Румъния, България, Полша, Хондурас, Филипините, Непал, Колумбия, Панама, Перу и Чили.

---

[25] Каникова, С. Черна вода или походът на новите кръстоносци. – *www.dw.com*, 26.08.2008.

С началото на войната в Ирак Ерик Принс получава официални договори на стойност 1.6 млрд. щ. д. Компанията охранява т.нар. „Зелена зона“ в Багдад, обучава полицейски служители, ескортира товари, разминира пътища и дори осигурява въздушно наблюдение над Багдад със своите хеликоптери. Близо 265 млн. щ. д. е сумата, която *Blackwater* получава по силата на договор за охрана на американското посолство и дипломати в Кабул.[26]

През 2004 г. ЦРУ наема *Blackwater* в рамките на секретна програма за ликвидирането на ръководни представители на „Ал Кайда“. Получава оборудване и въоръжение за близо 5 мил. щ. д., отново от ЦРУ, за изпълнение на различни операции на територията на Афганистан. През 2007 г. *Blackwater* придобива мрачна слава, след като нейни служители участват в кървав инцидент в Багдад, при който са убити 17 цивилни, а други 20 са ранени. В резултат на мащабно разследване наемниците на Ерик Принс са изгонени от Ирак.

Извън Ирак и Афганистан *Blackwater* се занимава с охрана на частни обекти на територията на САЩ (охранявала е Ню Орлиънс след урагана Катрина), японски противоракетни системи и помага в борбата срещу наркотиците в различни части на света.[27]

Бойците от *Academi* са замесени също така и във въоръжения конфликт в Либия. На 18 февруари 2021 г. в. *The New York Times* изнесе данни от поверителен доклад на ООН, в който се разкрива как ЧВККС на

---

[26] Singer Peter W. The Dark Truth about Blackwater, Brookings, October, 2, 2007.

[27] Graham, David A. Blackwater and the Iraq War Time Warp. A long conflict as seen through a long trail, The Atlantic, April 14, 2015.

Ерик Принс е нарушила наложеното от Обединените нации оръжейно ембарго върху Либия, като е изпратила оръжие и свои подразделения в подкрепа на генерал Халифа Хафтар. Служителите ѝ са се включили в бойните действия на страната на генерала в разгара на настъплението му към Триполи през 2019 г. Сформираният от тях ударен отряд е имал като основна задача да локализира и ликвидира определени полеви командири от ВС на законно признатото ПНС. Те са използвали собствени БЛА, бързоходни лодки и средства за осъществяването на кибератаки. По данни на в. *The New York Times* за това Ерик Принс е получил сумата от 80 млн. щ. д.[28]

Днес ЧВККС са неотменима част от американската външна и военна политика. Те подпомагат Пентагона при осъществяване на бойни операции и заемат позициите на американските части, след като те се изтеглят от зоната на конфликта, охраняват посолства, играят ключова роля в стратегията за борба с тероризма. Дори Министерството за вътрешна сигурност на САЩ зависи от тяхната дейност. Те участват в операции по гарантиране на сигурността в морските акватории, в обучението на полицейски кадри и дори в анализи на разузнавателни данни.

След 1999 г. американските частни армии осъществяват операции по земя, въздух, море, а отскоро дори в космическото и в киберпространството. С помощта на частната *SomCan* са прекратени масираните пиратски нападения край бреговете на Сомалия, които близо 10

[28] Times Walsh, D. Erik Prince, Tramp Ally, Violated Libya, Arms Embargo, The New York Times, Feb. 19, 2012.

години са сериозен проблем за международното корабоплаване. В момента ЧВККС изпълняват операции по охрана на граници и въздушно пространство с помощта на дронове.

Само за пет години, между 2009 г. и 2014 г., американски ЧВККС са увеличили приходите си от договори за борба с наркомафията в Латинска Америка с цели 32% (от 482 милиона долара на 635.8 милиона долара). Лъвският пай от тези договори отива за пет частни компании. Един от най-атрактивните пазари за дейност на частните армии е ООН, тъй като 70% от годишния бюджет, който е 10 млрд. щ. д., отиват за „мироопазващи мисии".

Напъните за приватизация на войната стартират по време на президента Джордж Буш-старши след края на Първата война в Персийския залив през 1991 г. Тогавашният министър на отбраната Ричард Брус Чейни възлага на *Kellogg, Brown & Root*, дъщерна фирма на компанията *Halliburton*, разработване на анализ за 9 милиона долара на тема *„Как частни компании могат да подпомагат американските войници в зони на бойни действия и конфликти"*. След като напуска поста си, Ричард Брус Чейни става президент на *Halliburton*, а *Kellogg, Brown* & *Root* се прекръства на *Halliburton KBR*. За периода на войната в Ирак тя печели договори на стойност 2.5 млрд. щ. д. – за строеж на секретни военни бази и за осъществяване на логистична дейност в рамките на Програмата за гражданска логистика за армията. Приватизацията на войната създава и съответна структурна динамика, която напълно отговаря на комерсиалната логика на индустрията.

При изтеглянето на САЩ от Ирак Пентагонът

разполага със 195 000 униформени войници и 218 000 частни контрагенти. Около 8% от тях, или 20 000 души, са въоръжени охранители. Ако към тях се прибавят американските ангажименти и в други райони на въоръжени конфликти, то общият брой на служителите на ЧВККС достига 242 657 души, от които едва 54 387 са американци, 94 260 са чужденци и 94 010 са местни жители на съответната територия.

Държавният департамент разчита на персонал от 2000 души за гарантиране на сигурността на своите мисии в Афганистан, Ирак, Израел и Пакистан, както и за въздушни операции в Ирак. Договорите са поверени основно на три частни фирми – *Triple Canopy*, *DynCorp International* и *U.S. Training Center* (част от бившата фирма *Blackwater*, по-късно *Xe Services*, а сега *Academi*). Договорите са сключени още през 2005 г. и се продължават автоматично до днес.

Почти невъзможно е да бъдат получени достоверни данни за общия брой на воюващите или убити наемни войници. Липсват дори приблизителни данни колко от броя на загиналите са граждани на САЩ. По груби изчисления на асоциацията Professional Services Council, само 32% от загиналите между 2001 г. и 2010 г. служители на ЧВККС са американски граждани. Останалите 68% са чужденци, наети от американски или чуждестранни компании, които са спечелили военни договори.

Правителството на САЩ не води официален отчет за служителите на ЧВККС. *Централното командване* на САЩ (**CENTCOM**) започна да публикува свои доклади за действията им едва през втората половина на 2007 г. (нито едно друго командване не допуска информация за тяхната сфера на дейност).

През 2011 г. в доклада на *Сметната палата* на САЩ е отбелязано, че *„независимо от факта, че тези структури (Държавният департамент на САЩ, Американската агенция за международно развитие и Министерството на отбраната) са длъжни да водят отчет за убитите и ранените наети сътрудници в Ирак и Афганистан, Министерството на отбраната на САЩ все още не разполага с надеждна система за установяване на техния брой“*. [29]

През последните десет години броят на приватизираните или аутсорсвани дейности от Пентагона към частни фирми, които са сключили договори директно с Държавния департамент или с Белия дом, е четири пъти по-голям от контрагентите на Министерството на отбраната. Тоест с помощта на частните армии американската администрация пряко осъществява военни операции в чужбина, без да се налага да търси одобрението от Конгреса или да преминава през сложните бюрократични процедури по тяхното узаконяване.[30]

2.4.3. Руска федерация

Наемничеството и използването на нередовни военни и партизански формирования в **Русия** има богата история. През 979 г. княз Владимир, който покръства руснаците, плаща на викингите, за да превземе Киев. Години по-късно неговите наследници използват услугите на печенегите, които служат като войници в техните армии. По времето на Ливонската война от 1558 г.

---

[29] Зенко, М. Частните армии – скритото мнозинство във войните на САЩ. – *www.memoriabg.com*, 06.06.2016.

[30] Ценков, В. Приватизация на войната. – *https://infacto.bg*, 17.11.2015.

между Русия и нейните северозападни съседи Иван Грозни компенсира слабостите на руската войска в морските операции чрез използването на наемници.

В годините на укрепването на Руската империя наемничеството се свързва преди всичко с разпространяването на казачеството и интеграцията на неруски елементи в имперската армия. Основна роля при разширяване на руската териториална експанзия на изток и на юг играят казашките формирования – традиция, която се запазва и в наши дни. Казаците се разглеждат и като удобен инструмент за взаимодействие с чуждите армии. Типичен пример за това е създаването на Персийската казашка бригада в рамките на персийската армия, която до 1920 г. е командвана от руски офицери и е високоефективен инструмент за външна интервенция, както и за потушаване на вътрешни размирици.[31]

В периода от 1968 г. до 1991 г. са поставени основите на руските ЧВККС и тяхната интеграция в рамката на съветската военна машина. Той е белязан от интензивно военно сътрудничество между СССР и страните от т.нар. Трети свят, където ключова роля играят съветските военни съветници. Студената война предлага една много динамична схема на взаимодействие на СССР и постколониалните държави, чиито територии са арена на много локални конфликти, водени с подкрепата и прякото участие на тогавашните суперсили.

В контекста на доктрината Брежнев броят на съветските „туристи“ зад граница, предоставящи военна и военнологистична подкрепа и обучение в Ангола,

[31] Назаров, В. Д. Первое ополчение. – Большая российская энциклопедия, 2004–2017.

Афганистан, Куба, Мозамбик, Сирия и Етиопия, достига близо 60 000 души, включително и висш офицерски състав. Този процес е и двустранен, тъй като в учебните центрове на Главното разузнавателно управление (ГРУ) към Генералния щаб през 60-те и 70-те години на миналия век на разузнавателно и диверсионна дейност се обучават много чужденци от Палестина, Либия, Куба, Виетнам, Йемен, Никарагуа, Ливан, Мозамбик и Лаос.[32]

През 1978 г., преди навлизането на съветските войски в Афганистан, е сформиран т.нар. **„Мюсюлмански батальон“** (154-ти отделен отряд спецназ на 15-а отделна бригада със специално предназначение на Средноазиатския военен окръг)[33] основно от узбеки, таджики и туркмени, който по молба на тогавашния президент Нур Мохамед Тараки е изпратен да помогне за укрепване на неговата власт. Бойците от този батальон използват афганистански униформи и документи, като буквално се сливат с местното афганистанско население. Те извършват редица диверсионни дейности, включително и ликвидиране на неудобни за режима лица. Напускат Афганистан през м. януари 1980 г., без да бъде оповестено публично тяхното присъствие. Малко по-късно в Казахстан е формиран Втори мюсюлмански батальон в състав от 300 бойци, който е изпратен в Афганистан след 1984 г.[34]

---

[32] МВД, РФ, Иррегулярные войска в Российской империи. – http://mvd.prav-ussr.su

[33] Суворов, В. СПЕЦНАЗ. Тайната армия на Съветския съюз. София, Издателство „Факел Експрес“, 2018, с. 266, ISBN 978-619-7279-21-4.

[34] Елисеев, И., Ал. Тихонов. В тени пирамид. – http://rg.ru/2010/09/30/taina.html

Тази тактика на Москва да използва мюсюлмани от централноазиатските си републики, които знаят езика, обичаите, културните особености и са близки до религията на афганистанците, има и отрицателни последици. Част от бойците се сприятеляват с местните жители, започват да търгуват с тях, като се включват в търговията с хероин, а някои преминават на страната на муджахидините. Независимо от това използването на мюсюлманския фактор се оказва изключително полезен опит, който е надграден след години при сформирането на батальона „Туран“ (т.нар. „Ловци на ИДИЛ“, изпратен в Сирия, за да воюва срещу ИД).[35]

Историята на съвременните руските ЧВККС датира от началото на 90-те години, когато за първи път т.нар. *„руски доброволци“* отиват да се сражават на територията на бивша Югославия. В периода 1992–1995 г. в Босна и Херцеговина действат постоянно няколкостотин служители на ЧВККС, които са вербувани от охранителна фирма от Санкт Петербург с името „Рубикон“, която е и първата руска ЧВККС.

Условно периодът на укрепване и разширяване на дейността на руските ЧВККС може да бъде разделен на две части. **Първата част**, от 1991 г. до 2013 г., е определяна като *„проучвателна“*. Тя е свързана с разгръщането на т.нар. *„доброволческо движение“*, възраждането на казашките общества, както и създаването на етнически смесени бойни единици в подкрепа на руските операции в Приднестровието, Абхазия, Чече-

[35] Leviev, R. Turan – a new private military company fighting in Syria or an elaborate hoax, Conflict Intelligence team. – *http://citeam.org/turan-pmc/*

ния и най-вече в бивша Югославия.

Използване на служители от ЧВККС във въоръжени конфликти в постсъветското пространство започва през 1992 г. в Приднестровската молдовска република. Извършва се под формата на казашки обединения (т.нар. „Кръгове“), които се обединяват в рамките на Руската федерация чрез организациите на донските, кубанските, терекските, уралските и сибирските казаци, както и на отделни „доброволци“ от Москва и Санкт Петербург. От тях е сформирана „Републиканската гвардия“, която има за цел да се противопостави на официалното правителство в Кишинев.

Този модел е използван като основа за бъдещото набиране и използване на наемници, извън рамките на руските въоръжени сили, за участие в „замразените конфликти“ в постсъветската периферия и за защита на стратегическите интереси на Русия на Балканите. По тази схема се действа в конфликта в Абхазия (1992–1993 г.), където „доброволците“ пристигат директно от Приднестровието, в Първата и Втората чеченска война, а по-късно и в Източна Украйна.

Първите руски служители на ЧВККС, които започват да воюват на територията на бивша Югославия през 1992 г., са формирования от казаци, мобилизирани от Московска и Саратовска област. Изпращането им се извършва с активната подкрепа на Либерално-демократичната партия на Русия, ръководена от Владимир Жириновски, и на Народно-патриотичния съюз с лидер Генадий Зюганов. Организационно казаците са сведени в Първи, Втори и Трети доброволчески отряд и участват в сраженията в общините Горажде и Вишеград. Близо 80 руски „доброволци“ са включени в подразделението за специални операции на Републи-

ка Сръбска „Бели вълци“. През 1993 г. е сформирана и т.нар. Първа казашка сотня, която е използвана за провеждането на специални операции в района на Вишеград.

Извън частите, участвали в бойните действия основно на територията на Босна и Херцеговина, руски „доброволци“ воюват в Косово и Македония. Основните задачи, които изпълняват, са свързани преди всичко с патрулиране на границата с Албания. Част от служителите на ЧВККС по-късно се присъединяват към различни паравоенни формирования, едно от които е „Тигрите“ на Желко Ражиятович (известен още като „Аркан“). Някои руснаци влизат и в редовете на македонската армия и полиция и участват в техни операции срещу Армията за освобождение на Косово (АОК).

Случайно или не, през 2012 г. президентът Владимир Путин обобщава, че *„ЧВККС могат да се превърнат във важен инструмент на външната политика без директна държавна намеса“*.[36]

Втората част от историята на частните руски армии започва след анексирането на Крим и продължава понастоящем с използването на служители от ЧВККС в конфликтите в Сирия. Той се определя като *„стандартизация“* на натрупания вече опит. Свързва се основно с глобализацията на сирийския конфликт и пренос на натрупания опит в страните от Близкия изток и Африка. През този период, който започва от 2013 г. и продължава и в момента, се формира истинският „образ“ на руските ЧВККС.

---

[36] „Мы поднимем имидж страны“ – основатель первой российской ЧВККСКС дал интервю RT, Алексей Заквасин, януари 2018. – *http://russian.rt.com*

Първият опит за тяхното легализиране в Русия е направен през 2013 г., когато депутатът А. Митрофанов внася в Държавната дума законопроект № 62015-6 за „Държавно регулиране за създаването и дейността на частните военни компании“. В него се предлага *„ЧВККС да разполагат за свое ползване с предмети, имащи военно предназначение, да осъществяват предприемаческа и друга, носеща доходи дейност, и да предоставят военни услуги“*.

След като този законопроект не е приет, през 2016 г. се прави нов опит за легализиране този вид дейност. Депутатите Г. Носовко и О. Михеев от партия „Справедлива Русия“ внасят в Държавната дума законопроект за „Частните военно-охранителни организации“. Той предвижда ЧВККС да участват в *„осигуряване“ на националната сигурност на страната и да извършват военно-охранителни дейности и услуги, свързани със защита интересите на Русия извън нейните предели, както и излизане на руските ЧВККС на международния пазар“*. Този документ предизвиква много остра реакция от страна на руското правителство и депутатите решават да го оттеглят. Това може да бъде определено и като типичен пример за „криптократичното“ управление на Русия от страна на сегашната върхушка, тясно обвързана с бившето КГБ и настоящите силови структури, които са комбинацията между олигарси и ВПК.

Независимо от многобройните опити за легализиране на ЧВККС в Русия и досега тази дейност е официално забранена от руското законодателство, като според член 359 от Наказателния кодекс на Руската федерация наемничеството е „незаконно“, а според член 208 от същия документ е забранено *„организира-*

не на незаконни въоръжени формирования“.[37]

Въпреки това в началото на XXI век са създадени „РСБ-Груп“ (Российские Системы Безопасности), базирана в Москва, и ЧВККС „МАР“ с щабквартира в Санкт Петербург, която изпраща свои сътрудници приоритетно в Украйна и Сирия. През 2006 г. в гр. Орел е регистрирана ЧВККС „Антитерор-Орем“.

„РСБ-Груп“ работи в зони с нестабилна политическа обстановка в координация с легитимно избраното правителство на съответната държава. Участва активно в бойните действия в Донецк и Луганск.

„МАП“ е специализирана в оказването на пълния спектър от „охранителни услуги“ в зони с висока терористична активност или с нестабилна политическа обстановка. Занимава се с обучение, консултации, разузнаване, продажба на стоки с военно предназначение и др.

„Антитерор-Орем“ (пререгистрирана по-късно като **„Център-Р“,** известна е още и като **„Тигр-Топ-рент Секюрити“**) е специализирана в подготовката на снайперисти, радиоинженери, обучение за водене на бой в градски условия, антипиратски и инженерно-сапьорни действия. Има подписани договори в Ирак, Нигерия, Ангола, Индия и Сиера Леоне. Компанията има активно участие при изпращането на „военни консултанти“ в рамките на Абхазко-грузинския конфликт.[38]

Както „Антитерор-Орем“, така и „РСБ-Груп“ нае-

---

[37] Частните военни компании на Русия: в изпълнение на престъпните заповеди на Кремъл. – *www.International Volunteer Community „InformNapalm“,* 10.03.2018.

[38] Богатищев, Ал. Российская частная военная компания „Мар“: от Украина до Сирия. – Военнное.РВ, http://nx-blaga.2018.

мат кадри от силите със специално предназначение на различните родове войски и от структурите на МВР („Витяз“). Според един от изследователите на тези процеси, професора по гражданско право в Университета в Гданск Грежегорж Кучински, тези кадри могат да бъдат разделени на два вида – по признака на специализацията и съгласно генезиса на тяхното вербуване. В първия вид попадат фирмите, имащи връзки с ФСС и ветерани от спецотрядите „Алфа“ и „Вимпел“, а при вторите доминират контактите и кадрите на ГРУ и въздушнодесантните войски. Пример за първия вид е *Morgan Security Group*, а за втория „Вагнер“.[39]

Официално ЧВККС ***Morgan Security Group*** е регистрирана в Хонконг през 2011 г. от Борис Чиркин и има пряка връзка със създаването на „Славянски корпус“, а малко по-късно и с „Вагнер“. Компанията много бързо сключва договори с едни от най-големите шипингови руски фирми за защита на плавателни съдове и провеждане на контратерористични операции на територията на Судан. *Morgan Security Group* набира своите кадри първоначално с помощта на частната охранителна фирма „Съюзник“, която, освен че работи с бивши военнослужещи с опит в Афганистан, има в състава си и много криминално проявени лица. Генералният директор на тази ЧВККС Борис Чиркин не крие своите близки контакти с Кремъл и се радва на дългосрочни договори с енергийни гиганти като „Газпром“, „Согаз“, „Транснефт“ и „Газпром“, които буквално използват служителите от компанията като час-

[39] Kuczynski, G. Putin`s Invisible Army. The Warsaw Institute Review. – *https://warsawinstitute.org/putin`s invisible-army/*

тна армия за защита и подкрепа на своите дейности в района на Дейр ез Зор, Сирия. Паралелно с това *Morgan Security Group* разполага с малък частен флот от плавателни съдове, който формално е собственост на нейни фирми, които са регистрирани в различни офшорни зони, както и с военноморски учебен център в Санкт Петербург.

Високото професионално ниво на служителите на *Morgan Security Group* по охраната на плавателни съдове, логистичното осигуряване и провеждането на специални морски операции осигуряват на компанията договори не само с руски, но и с чуждестранни фирми. Един от ползвателите на услугите ѝ е сирийският президент Башар Асад.[40]

По време на бойните действия в Сирия през 2013 г. на служителите на дъщерната на *Morgan Security Group* ЧВККС „Славянски корпус“ са обещани възнаграждения от по 5000 щ. д. месечно, 20 000 щ. д. при раняване и инвалидност, както и 40 000 щ. д. компенсация за техните семейства в случай на смърт. В договорите им е записано, че ще работят като „служители по охраната на енергийната структура“. На терена обаче се оказва, че 267-те руски бойци от „Славянски корпус“ трябва да играят ролята на „частна армия“ на близки до режима на Башар Асад велможи и да работят съвместно с местните проасадовски милиции при изпълнението на репресивни задачи. Въоръжени са със старо и негодно оръжие. Това води да разногласия между ръководството на тази ЧВККС и нейните служители на терен, част от които напускат Сирия. През

[40] Morgan Security Group. – *http://morgan-group.org*

м. октомври 2013 г. бойците от „Славянски корпус“ попадат на засада, организирана от ИД, губят 100 бойци, което е и допълнителен мотив за тях да се приберат в Русия. При завръщането си те са арестувани и получават присъди.[41] По член 359 от Наказателния кодекс на Руската федерация, забраняващ „наемничеството“, са осъдени и двама от заместник-директорите на *Morgan Security Group* – Вадим Гусев и Евгений Сидеров, които пряко са отговаряли за набирането на бойци. Това на практика е и краят на ЧВККС „Славянски корпус“.[42]

Най-голямата руска ЧВККС **„Вагнер“** е създадена през 2014 г. от руския олигарх Евгений Пригожин (известен с прозвището „Готвача на Путин“) след провала на „Славянски корпус“. Фирмите на Евгений Пригожин са свързани с хранителни доставки и ресторантьорски услуги за Кремъл и лично за президента Владимир Путин. Същевременно те са и основен продоволствен доставчик и извършват кетъринга на редовната руска армия.

Официално „Вагнер“ е частна структура за охранителни и военни действия, регистрирана в Аржентина като ООО **„Конкорд Менеджмент и консалтинг“**. Неофициално нейният собственик използва потенциала ѝ за провеждане на руската външна политика и налагане на влияние в най-горещите точки на света – Украйна, Сирия, Мозамбик, Централноафриканската република, Либия, Судан, Венецуела и др.

---

[41] Трад, Р. Убийството на една революция. София, Издателство Ciela, 2017, с. 159, ISBN 978-954-28-2374-2.

[42] Коротков, Д. Последний бой Славянского корпуса. – *www.fontanka.ru/2013/11/14/060*, 14.11.2013.

ЧВККС „Вагнер“ е *неофициална военна организация*, която не влиза в състава на въоръжените сили на Руската федерация и не се ползва с юрисдикция на нейна територия. Няма потвърдени данни за нейния личен състав, но се предполага, че той е между 1500 и 2500 бойци. Един взвод от бойци на „Вагнер“ е съставен изцяло от сръбски граждани, като негов началник е босненският сърбин Давор Савичич (с прозвището „Елвис“).[43]

Тренировъчният лагер на „Вагнер“ е разположен в село Молкино, в Краснодарския край, на полигона на 10-а бригада от спецчастите на ГРУ. Ръководител на тази ЧВККС е о.з. подполковник Дмитрий Уткин, който преди пенсионирането си е бил командир на дислоцирания в гр. Печора, Псковска област, 700 самостоятелен отряд (военно поделение 51532) от състава на 2-ра отделна бригада със специално предназначение на ГРУ, с лична позивна *„Вагнер“*.[44] Редица руски анализатори говорят за неговата привързаност към идеологията на Третия райх и слабостта му към практикуването на езическия *„родневар“* (съвременно религиозно течение в подкрепа на възстановяването на древната славянска езическа религия). От 2017 г. Дмитрий Уткин е директор на ООО „Конкорд Мениджмент и консалтинг“.

През 2013 г. Дмитрий Уткин заминава за Сирия, за да се сражава на страната на президента Башар Асад в състава на „Славянски корпус“, като сключва

---

[43] Список Вагнера. – *https://www.fontanka.ru/20171/08/18/075/*, август 2017.

[44] Rondeaux, C. Decoding the Wagner Group: Analyzing the Role of Private Military Security Contractors in Russian Proxy Warfare, 2019.

договор с *Morgan Security Group*. След връщането си година по-късно в Русия Дмитрий Уткин заминава за Украйна, Луганск – начело на отряд, наречен „група Вагнер“. Взема активно участие в операцията по анексирането на Крим през 2014 г., за което е награден лично от президента Владимир Путин. Бойци от „Вагнер“ воюват в Донбас, Нагорни Карабах и Грузия.[45] През лятото на 2015 г. те участват в първото и второто превземане на град Палмира. Там ЧВККС се сблъсква непосредствено с представителите на ИД, които също печелят от износа на сирийски нефт.[46]

През 2016 г. в Дамаск открива офис ООО „Евро Полис“ (считана за дъщерна фирма на „Вагнер“), която е регистрирана от началника на охраната на Евгений Пригожин – Олег Ерохин. „Евро Полис“ сключва меморандум и договори с руското Министерство на енергетиката за обезпечаване на сигурността при търсенето и добиването на нефт в района на Палмира, което съвпада с поддържането на стратегическите интереси на Русия в тази част на света.[47]

От 2017 г. Евгений Пригожин и Дмитрий Уткин са в списъка със санкции за юридически лица, на които е забранено да посещават САЩ. В съобщението на Министерството на финансите на САЩ се посочва, че *„Вагнер“ е частна военна компания, която вербува и*

---

[45] Частните военни компании на Русия – легален инструмент за тероризъм на Кремъл. – *www.Faktor.bg*, 14.02.2018.

[46] В Сирия нарастват случаите на конфронтация между американски военнослужещи и руски наемници. – The Wall Street Journal, 07.02.2020.

[47] Коротков, Д. Немного бизнеса в сирийской войне. – *http://www.fontanka.ru/2017*.

изпраща войници за участие във войната на страната на сепаратистите в Източна Украйна. Санкциите срещу ЧВККС „Вагнер“ се въвеждат заради това, че тя пряко или косвено е вземала участие в действия или политика, които заплашват мира, стабилността, суверенитета или териториалната цялост на Украйна“.

На 26 февруари 2021 г. ФБР обяви награда от 250 000 щ. д. за всякаква информация, която би довела до залавянето на Евгений Пригожин. Той е обвинен в конспиративна дейност срещу САЩ чрез финансиране на станалата известна като „фермата на тролове“ агенция (*Internet Research Agency*), намираща се в Санкт Петербург. Смята се, че той е ръководил и одобрявал операции, свързани с намеса в американските политически и изборни процеси. Наред с Евгений Пригожни, ФБР добави към своя списък и още 13 руски граждани, които смята, че са имали участие в намесата в президентските избори от 2016 г.[48]

Интерес представлява дейността на „Вагнер“ в Африка, която през последните 10 години се превърна в бойно поле между световните геополитически играчи. Икономически изостаналите държави от този континент в момента са заплашени от възхода на местни и международни терористични групировки, включително и от ИД. На този фон се оформя и голямата конкуренция между САЩ, Китай и Русия за осигуряването на частни военни договори (за милиарди щ. д.) за охрана и обучение на въоръжени сили. Основният коз, който Кремъл предоставя пред част от държавите на

[48] *www.fbi.gov*.

този континент, е свързан с вече доказаните успехи от т.нар. „Сирийски модел“ с участието на „Вагнер“. Вероятно това е и причината Русия да сключи близо 20 договора за военни услуги в Африка. Счита се, че една от основните цели на Москва за стъпването на африканския континент са именно богатите природни ресурси, които Русия иска да използва, за да запълни собствения си бюджет, засегнат от санкциите на САЩ и ЕС. Това се оценява като печеливш коз от страна на Кремъл – срещу неофициална военна подкрепа да получи възможността за развитие на много по-доходния бизнес с полезни изкопаеми, нефт и газ.

През 2018 г. бойци от „Вагнер“ се включват в бойните действия в Централноафриканската република, където воюват на страната на президента Фаустин-Арханг Туадера. В Северна Либия близо 1000 служители от „Вагнер“ оказват подкрепа на Либийската национална армия на генерал Халифа Хафтар в замяна на обещания за договори за експлоатация на богатите енергийни ресурси на тази северноафриканска държава. Освен в обучението на войници те участват в специални операции, коригиране на ударите, нанасяни от авиация и артилерия, както и извършване на електронно разузнаване.[49]

В Либия служителите на „Вагнер“ претърпяват и най-голямото си унижение по време на започналата на 26 март 2020 г. контранастъпателна операция „Буря на мира“ от сили на Правителството на националното съгласие (ПНС). Близо 1500 бойци от руската

[49] Егерт, К. ЧВККСКС Вагнер – всичко, което бихте искали да знаете за Русия и Путин. – *www.dw.com,* 19.02.2019.

ЧВККС са изтласкани (с цената на много жертви, според някои източници) от три свои бази, намиращи се в южните предградия на Триполи и квартал „Салахедин“, и с бърз марш през пустинята са намерили убежище във военна база в град Бани Уалид.

През м. август 2019 г. президентът на Мозамбик Филипе Нюси се среща с президента Владимир Путин и постига споразумение за руска военна помощ за страната си в замяна на договори за разработване и експлоатация на газови находища. Една от компаниите, свързвани с Евгений Пригожин – *Lobaye Invest*, получава няколко преференциални договора за експлоатации на мини за диаманти и злато. Два месеца покъсно „Вагнер“ изпраща в Мозамбик близо 200 бойци, които да подпомогнат правителствените сили в борбата им срещу ИД в богатия на природен газ северен район Кабо Делгадо.

В Мозамбик служителите от руската ЧВККС се натъкват на проблеми, свързани с увеличаващото се влияние на ИД, непознаване на местните обичаи, култура, религия и липсата (за разлика от Сирия) на добра инфраструктура. Бойците от ИД, които обявяват създаването на „Ислямски халифат“ в тази част на света, успяват да привлекат свои симпатизанти от съседните държави, да организират партизанска война, което води до даването на голям брой жертви от страна на „Вагнер“. С други думи, настъплението, което трябва да изтласка ИД от региона с помощта на руската ЧВККС, само засилва позициите на терористите за сметка на загуби както за армията на Мозамбик, така и за руските наемници.

Въпреки че в Африка действат няколко подобни частни армии с различен произход, правителството на

Мозамбик се спира на „Вагнер“ основно поради финансови причини. Служителите от западни ЧВККС, действащи на африканския континент, са със състав от по 50–60 войници, имащи богат опит на терен. Техните „услуги“ струват между 15 000 и 25 000 щ. д. на месец за всеки, докато руската ЧВККС плаща на боец между 1800 и 5000 щ. д. месечно. При руските служители на ЧВККС заплащането зависи от това дали участват в обучението на местните военни сили, в бойни действия или в широкомащабни военни операции. Бойците от „Вагнер“ сключват своите договори с „кухи“ фирми, регистрирани в Кипър, по „схема“, която позволява да бъде избегната наказателна отговорност при завръщането им в Русия. Официално им се предлага „временна трудова заетост“ като руски граждани, които се намират в „отпуска“.

През 2020 г. правителството на Мозамбик заменя служителите на „Вагнер“ с бойци от южноафриканската ЧВККС *Dyck Advisory Group*, които освен с наземен компонент разполагат и с многоцелеви хеликоптери. От 2021 г. за обучението на ВС на страната са привлечени и инструктори от американските специални части.

През м. юли 2018 г. световното обществено мнение е шокирано от бруталното убийство на тримата руски журналисти Кирил Радченко, Александър Расторгуев и Орхан Джемал в Централноафриканската република, които са разследвали дейността на „Вагнер“ в Африка. Независимо че и до момента не са открити убийците, счита се, че това е дело на служители, свързани с тази руска ЧВККС.

В началото на 2021 г. действията на „Вагнер“ попаднаха за първи път под ударите на закона. На 11 март 2021 г. в Следствения комитет на Руската феде-

рация три НПО – от Франция, Русия и Сирия, заведоха дело срещу тази ЧВККС за изтезания, извършени по садистичен начин, на затворник през 2017 г. в гр. Хомс, Сирия. Чрез Международната федерация за човешки права, Сирийския център за медии и свобода на изразяването и руската правозащитна организация „Мемориал“, трите НПО са предоставили и много други доказателства за сериозни нарушения на човешките права, извършени срещу цивилно население в Сирия от служители на „Вагнер“, понякога с особена жестокост.[50]

Паралелно с редовните руски части и служителите на „Вагнер“ от 2017 г. на територията на Сирия започва да оперира и „нов мюсюлмански батальон“, наречен **„Туран“**. Името идва от географското понятие за „митичната страна Туран“, която се е разпростирала от Каспийско море, Иранската и Акмолинската хълмиста земя до изворите на реките Сърдаря и Иртиш. Оттам са тръгвали ордите на Атила, Чингис хан, Тамерланд и други завоеватели. Названието „Туран“ се свързва още и с корените на „пантюркизма“ (пантуранизма).

Бойците от тази ЧВККС са вербувани основно от централноазиатските републики на Общността на независимите държави (ОНД), а нейният състав варира между 800 и 1200 бойци. Основните им задачи са свързани с ликвидирането на ръководни представители и терористи от ИД. Първоначално те воюват в сирийските провинции Хама и Хомс. През м. май 2017 г. са разположени в Палмира и Алепу. Постепенно задачите им са променени и те започват да извършват охранителна дейност на стратегически обекти на сирийската армия

[50] НПО създят „Вагнер“ в Русия. – *www.news.bg,* 15.03.2021.

като находищата на газ и нефт. В района на Палмира те охраняват нефтени находища, експлоатацията на които е свързана с подписани от Евгений Пригожин договори. Част от руските анализатори считат, че „Туран“ служи за параван на т.нар. *„корпоративни армии“*, воюващи на терен с редовните руски сили, но в интерес на чисто частни корпоративни интереси.

Освен Евгений Пригожин от услугите на „Туран“ в Сирия се ползва и друг руски олигарх, Генадий Тимченко, който е собственик на „Стройтрансгаз“. Тук има и една интересна подробност, свързана с това, че Генадий Тимченко поддържа от години близки контакти със сирийския бизнесмен Жорж Хасуани, който притежава най-голямата инженерна фирма в енергийния сектор HESCO Co. Последният има свои компании в Африка, които си сътрудничат с водещи фирми като *PetroDar* и *Sonartarch* в Судан и Алжир. От своя страна Жорж Хасуани, който е председател от сирийска страна на Сирийско-руския бизнес съвет, осигурява договори на „Стройтрансгаз“ за изграждането на газовата и петролна инфраструктура на страната за милиони щ. д. През 2019 г. Генадий Тимченко подписва 49-годишно споразумение със сирийското правителство за реконструкция, разширяване и поддръжка на пристанището Тартус (където се намира единствената военноморска база на Русия в акваторията на Средиземно море) на стойност 500 млн. щ. д.[51]

През 2015 г. на филиала на HESCO Co. и *International Pipeline Company* са наложени санкции

[51] Sameer, A. The Economics of War and Peace in Syria. The Century Foundation. – *http://tcf.org/content/report/economics-war-peace-syria*, January 31, 2017.

от страна на САЩ заради нелегална търговия с нефтопродукти с ИД и за пране на пари на терористите чрез офисите на фирмите на Жорж Хасуани в ОАЕ (приблизително между 1 и 2 млрд. щ. д. годишно). Заради връзките си с Жорж Хасуани Министерството на финансите на САЩ налага санкции върху бизнеса на Генадий Тимченко и поставя „Стройтрансгаз“ в забранителния списък.

Подобно на „Вагнер“ бойците от „Туран“ също поддържат връзка с руското военно командване в Сирия и могат да се възползват от неговата подкрепа, включително и авиационна, в случай на необходимост.

Счита се също така, че ефектът от формирования като „Туран“, съставени единствено от мюсюлмани, позволява по-бързо да бъдат преодолени културните различия и религиозната бариера. Те са приети добре от местното население, което улеснява включването им при провеждането на диверсионно-разузнавателни операции в интерес на редовните сили, провеждането на пропаганда, прокарването на руско влияние в региона, идеологическата намеса, както и обучението на местни граждани за боравене с руска военна техника и оборудване.[52]

Друга структура за оказване на влияние чрез използването на т.нар. „мюсюлмански фактор“ от страна на Русия в Сирия е **Военната полиция**. Създадена през 2011 г., тази военна част има личен състав от близо 20 000 души. Често ролята им в сирийския конфликт се оценява от анализаторите като потенциален инстру-

[52] Leviev, R. Turan – a new private military company fighting in Syria or an elaborate hoax, Conflict Intelligence team. – *http://citeam.org/turan-pmc/*

мент на „мека сила“. Основното ядро на Военната полиция е съставено от чеченци, известни като *„кадировци“* – паравоенна група, лоялна на лидера на Чечения Рамзан Кадиров (считана още за негова частна армия). Понастоящем няма точни данни колко членове на руската Военна полиция от мюсюлмански произход са разположени в Сирия. На чеченците се поставят различни задачи – от охрана на военни конвои до провеждане на кампании с хуманитарна помощ, спонсорирани от близки до руското правителство организации като Имперското православно палестинско общество, Фонда РУССАР, Комитета за солидарност с либийците и сирийците и др. Част от тях се намират в списъка на санкционираните от САЩ структури.

Подобно на съветския „мюсюлмански батальон“ в Афганистан през 70-те години на миналия век, чеченците са използвани в Сирия, тъй като в северните райони има големи общности кавказци, заселени по времето, когато страната е била част от Османската империя. Голяма част от сирийските черкези и чеченци са настроени срещу режима на Хафез Асад и една от основните цели на Военната полиция, изпратена от Русия, е да спечели доверието на колкото се може повече от тях.

Освен чеченци през последните години към подразделенията на Военната полиция са привлечени и ингуши, които охраняват руската база „Хмеймим“ и се сражават заедно с правителствените сили в Дамаск. Експериментът с използването на чеченци и ингуши в състава на Военната полиция има видими успехи в боевете в провинция Хама и Идлиб, където и през 2019 г. бойци от Военната полиция могат да бъдат видени по фронтовите линии – от кварталите на град

Алепо, по улиците на Дамаск до различни градове в Северна Сирия. С едновременното разполагане на специални части и служителите от ЧВККС „Вагнер“ чеченските войници стават основен елемент в прилагането на *„постконфликтна“* стратегия за издигане на популярността от руското участие в средите на местното население в Сирия.[53]

В Ирак оперира и руската ЧВККС ***Lukoil-A***, която е съставена основно от ветерани на подразделението „Вимпел“. Юридически това е частна охранителна компания, но в Ирак *Lukoil-A* изпълнява задачи, свързани със защита на нефтените находища и тръбопроводи, доставка на стоки, ескорт на конвои и др.

Интересна е съдбата на **Е.Н.О.Т.** (E.N.O.T. Corp.), която, макар и малка за мащабите на Русия ЧВККС, заема важно място в развитието на неофициалните военни формирования. Тази ЧВККС се появява за първи път през 2011 г. като част от обществената организация „Обединени обществени комунални дружества“. Неин създател е Игор Мангушев от руското националистическо движение „Светлая Рус“. Още от самото си създаване Е.Н.О.Т. е тясно обвързана с ФСС, откъдето набира кадри, основно такива, имащи опит в провеждането на контратерористични операции и операции срещу организираната престъпност. Е.Н.О.Т. става част и от военно-патриотичния съюз „Резерв“, сформиран през 1979 г. в гр. Брянск от пенсионирани военни. „Резерв“ е част от Доброволното дружество за сътрудничество с армията, авиацията и

[53] Трад, Р. Меката сила на Русия – частна армия от чеченци стана руска военна полиция в Сирия. – *www.offnews.bg,* 21.03.2012.

военноморските сили.[54] Това гарантира на тази ЧВККС възможността да работи с руски младежки организации, което по-късно ще стане основа дейност в кампанията на Е.Н.О.Т. извън пределите на страната за популяризиране на идеологията „Руския свят“ чрез паравоенно обучение на младежи.

След избухване на кризата в Украйна бойци на Е.Н.О.Т. вземат участие във всички фази на войната. В Крим групата заедно с казаци и „Беркут“ започват кампания за дезинформация и подстрекаване на недоволство сред местното население, насаждайки антиукраински настроения. В Донбас служителите от Е.Н.О.Т. извършват както разузнавателни, така и диверсионни операции. Една от тях е свързана с убийството на Иса Мунаев, който е командир на батальона „Джохар Дудаев“, по време на битката в района на с. Дебалцево. През този период Е.Н.О.Т. променя част от своите цели, които от чисто патриотични са ориентирани изцяло към военно обучение на младежи. В организираните от тази ЧВККС тренировъчни лагери освен руснаци се подготвят във военно отношение сърби, беларуси и граждани на Черна гора.[55]

През 2014 г. ръководството на Е.Н.О.Т. допуска грешка, като демонстрира пристрастия към проекта „Новорусия“ (конфедеративна държава от самопровъзгласилите се Луганска народна република и Донецка народна република), с които влиза в сблъсък с официалната политика на Кремъл. Малко по-късно, през

---

[54] *http://www.dosaaf32region.ru/sportsclub/199*

[55] „Еноты“ в клетке. Как участники событий в Крыму и на Донбассе потеряли кураторов, деньги и свободу. – *http://www.novayagazeta.ru/articals/2019/02/22/79661-enoty-v-kletke*

2017 г., Е.Н.О.Т. публикува отворено писмо, критикуващо политиката на Владимир Путин спрямо развитието на обстановката в Източна Украйна. Това не остава безнаказано и върху Е.Н.О.Т. се стоварва цялата тежест на руската държавна машина, която решава през 2019 г. да закрие тази ЧВККС. Срещу нейните членове са заведени редица наказателни дела.

Независимо от всичко това Е.Н.О.Т. продължава да се ползва с широка подкрепа от страна на Руската православна църква и някои военни и ултраконсервативни кръгове в Русия. Понастоящем дейността на Е.Н.О.Т. се концентрира основно върху провеждането на военно обучение в лагери, изградени извън пределите на Русия. През лятото на 2019 г. инструктори от Е.Н.О.Т. подготвят младежи в лагера „Златибор 2019“ в Сърбия, където за първи път са привлечени младежи от Босна и Херцеговина и български граждани.[56]

Историята на ЧВККС Е.Н.О.Т. и начинът, по който те са оставени на произвола на съдбата, след като в максимална степен са „експлоатирани“ техните цели, идеали и възможности, показва една от характерните черти на руското държавно ръководство към подобни структури – *техният живот и услуги са временни и сравнително евтини*. Те са лесно заменими и когато успехите по бойните полета съвпадат с геополитическите и икономическите амбиции на Кремъл, те са припознати като национални герои. В обратния случай, на неуспехи и скандали, както и възникнали несъгласия между политическите и икономическите

[56] Сербский военно-патриотический лагерь „Злагибор-2019“. – *http://www.sepska.ru/article.php*

принципали, гравитиращи към руската „дълбока държава“, последиците биват катастрофални – те са бързо „похарчени“. Обвинени са за „авантюристи“ с криминални наклонности и приковани към „стълба на срама“ на общественото мнение в Русия и в чужбина.[57]

Като обществена военна организация в Русия, покриваща донякъде разбиранията за ЧВККС, може да бъде разгледано и **„казачеството“**. Думата *„казак“* има тюркски произход и означава *„свободен номад“* или *„свободен човек“*. Известна е от XIV век и за първи път се споменава в смисъл на *„охрана“*. Подразделенията на руското казачество масово се използват от страна на сегашното ръководството на Русия за прокарване на влияние и дестабилизиране на военнополитическата обстановка не само в бившите съветски републики, но и зад граница. На практика те участват във всички въоръжени конфликти от Чечения, Абхазия, Южна Осетия, Приднестровието, Крим, Донбас до Сърбия (по някои данни и в Сирия).

Процесът по възраждане на казашките общности започва през 1989 г., малко преди разпада на Съветския съюз. С указ на Президента на РФ от 23 януари 1996 г. е създадено е *Главно управление на казашките войски*. Оттогава в Русия и бившите съветски републики са възстановени или създадени наново около 30 казашки общности, обединени в *Съюз на казаците в Русия*. Начело на този съюз стои върховният атаман на Съюза на казаците в Русия.

Ръководството на казашките общности в Русия се

---

[57] Аврамов, К., Р. Трад. Руските невидими армии. София, Сиела Норма АД, 2020, с. 110, ISBN 978-954-28-3161-7.

осъществява чрез Съвет по делата на казачеството към президента на Руската федерация. В основата на поддръжката на казачеството са залегнали принципите на казашката култура, военен бит и история. Нормативна база за тяхното използване е приетият на 5 декември 2005 г. закон „За публичната служба на руските казаци“. Съгласно него казашките подразделения могат да се занимават с:

а) Дейности по предотвратяване и отстраняване на аварийни ситуации от природни бедствия към гражданската и териториалната отбрана;

б) Охрана на обществения ред, защита на границата и борба с тероризма;

в) Различни действия, съвместно с федералните органи на изпълнителната власт.

На паравоенните формирования на казачеството, които понастоящем са над 600, официално е разрешено да водят военна подготовка и да имат собствен арсенал от оръжия. Освен това те получават и държавни субсидии под формата на парични плащания за „поддръжка на казашките дружини“.[58]

Понастоящем казашките военни части са отделен род войска във Въоръжените сили на Руската федерация. Те са подчинени на върховния главнокомандващ на Руската федерация. Ръководството им се извършва от Главното управление на казашките войски, намиращо се в рамките на Министерството на отбраната.

На територията на военните окръзи има управления на казашките войски на съответния военен окръг,

[58] Гусаров, В. Частните военни компании в Русия – инструмент на тероризма. – *www.InformNapalm.com,* 28.11.2015.

на които е възложено да управляват и да подготвят съединенията и частите, а също и да водят регистри на казаците, които са на служба или живеят в района.

Държавното и военното ръководство на страната правят всичко възможно, за да може казашката общност да придобие важна социална значимост в руското общество. За целта казаците биват привличани да изпълняват *бойни задачи* и *задачи в мирно време*. Вторият вид задачи се възприемат много позитивно от руското обществено мнение, вероятно защото казашката войска е сравнително млада структура и досега не се е замесвала в корупция и скандали. В мирно време на казаците се възлагат задачи по охрана и защита на гражданите на Русия, а също и на държавните интереси в различни сфери – от защита на стратегически държавни обекти до охрана на гори. Във военно време казашката войска става пълноценно подразделение, способно да води бойни действия и да решава същите задачи, както и останалите родове войски.

Понастоящем основната оперативно-тактическа единица на казашките войски е *мотострелкова бригада*, която се състои от четири полка. В състава на бригадата са включени: артилерийски дивизион с 152-мм гаубици (2А65 „Мста-Б“) и 122-мм РСЗО (9К59 „Прима“), противотанков артилерийски дивизион с ПТРК (9К133 „Корнет-Э“) и 125-мм ПТП (2А45 „Спрут-Б“), зенитен дивизион със ЗРАК („Панцирь-СМК“) и бригадни подразделения за управление и логистична поддръжка.

Друг вид казашка войска е *планинската бригада*, създадена за бойни действия в планинско-гористи местности (ПГМ). Това подразделение използва леки бронирани машини (ЛБМ), 120-милиметрови само-

ходни оръдия, самоходен ПТРК (9К114 „Штурм-С“), ЗРК (БД 9К35М4), „Стрела-10М4“ или РАК (МТ-ЛБМ 6М1Б5). В състава на планинската бригада влизат четири батальона, както и казашки артилерийски дивизион с 152-мм гаубици (2А61 „Пат-Б“) и 122-мм РСЗО (9К59 „Прима“), казашка противотанкова батарея със СПТРК (9К114 „Штурм-С“), казашки зенитен дивизион със ЗРК (9К35М4 „Стрела-10М4“) и ПЗРК (9К338 „Игла-С“), както и подразделения за управление и логистична поддръжка. Към момента Съюзът на казаците в Русия включва около половин милион души, които са разпределени в изброените бойни части.[59]

Като цяло може да бъде направен извод, че използването на ЧВККС от Русия дава няколко **големи предимства**. Първото от тях е свързано с това, че *държавата, от която са те (или която ги изпраща), не носи наказателна отговорност пред международните институции*. Това дава основание на руската страна и лично на президента Владимир Путин да отрича по всякакъв повод пряк въоръжен сблъсък със силите на САЩ в Сирия или в други региони на света. Освен това руските служители на ЧВККС могат да бъдат използвани в *нарушение на някои официални договорки между страните*. И не на последно място жертвите, дадени от ЧВККС, *не влияят силно на руското обществено мнение*. Подобни компании имат *гъвкави структури, бързо могат да бъдат прехвърлени от едно място на друго и притежават значително по-висока професионална подготовка и боен*

[59] Казашките войски на Русия – 20 години стражи на реда. – *www.rbth.com,* 22.01.2016.

опит от редовните армии, които обучават или съвместно с които водят бойни действия.

Това, което анализаторите отчитат като **основна слабост** при използването на руски ЧВККС във въоръжени и военни международни конфликти, е *липсата все още на сериозни бизнесумения от техните собственици*, които да бъдат адаптирани от спецификата на руската бизнесреда към националните и етнопсихологическите особености на населението в страните, с които сключват сделки и подписват договори. Не се отчита и фактът, че корупцията, задкулисието и клановата обвързаност в тях са пропили всички сфери на обществено-политическия живот. Счита се, че те обслужват единствено двата от трите властови центъра в Русия – правителството и олигарсите (третият според част от анализаторите е организираната престъпност). Както сполучливо отбелязва британският историк и политолог Марк Галеоти, при новите руски ЧВККС се наблюдава *„приватизация на руската политика“* и *„аутсорсинг на геополитически авантюризъм“*.[60] Другата слабост е свързана с *лошото оборудване* на руските наемници и липсата на капацитет и ефективност при „челен сблъсък“ с високотехнологичен противник, какъвто е случаят при противопоставянето им със специалните сили на САЩ при Дейр ез Зор през м. февруари 2018 г.

Не може обаче да не бъде отбелязана и една много **важна отличителна черта** при използването на служители от ЧВККС. Тя е свързана с участието им в

[60] Galeotti, M. Moscow`s mercenaries reveal the privatization of Russian geopolitics. Open Democracy. – *http://opendemocracy.net/en/odr/*, 2017.

операции, където формирования от типа на „Вагнер“ на терен демонстрират много добра съвместимост с редовните руски ВС при участието приоритетно във високорискови разузнавателни и диверсионни операции. Подобна комбинация от много и различни видове задачи, изпълнявани от служителите на ЧВККС, е пряка подкрепа на бизнесинтересите на техните работодатели и геополитическите амбиции на Русия. Всичко това, съчетано с нуждите на местните режими, ги прави атрактивна възможност за бъдещи инвестиции на руските олигарси, както и за налагане на влияние от страна на сегашното руско ръководство.

От друга страна, руските ЧВККС представляват все **по-реална заплаха** за националната и колективна сигурност на засегнатите държави, с които някои страни – членки на НАТО, имат дългогодишно сътрудничество, а Кремъл счита за неприятелски. Те са сведени в: 1) нисък праг на чувствителност към цивилните жертви; 2) готовност да бъдат ангажирани от режими, неспазващи човешките права; 3) потенциал за укрепване бойните способности на чужди армии на трети страни; 4) капацитет за участие от името на руското правителство в конфликти извън територията на държави, които са членки на НАТО, но където има разположен контингент на Алианса и 5) възможността на „играчи“, съюзници на европейски държави, участващи в неевропейски конфликти, да наемат руски ЧВККС с цел увеличаване на техния военен потенциал.[61]

[61] Giles, K., V. Akimenko. Use and utility of Russian's private military companies. – *https://queensu.ca/2019/*

2.4.4. Иран, Турция, Китай и терористичните организации

Територията на Сирия се оказа експериментално бойно поле за тестване на възможностите за използване на частните армии и от други регионални играчи с геополитически амбиции – Иран и Турция. Особено активна в тази област е дейността на **Иран**, който се опитва да наложи своето влияние в Сирия не само с механизмите на религията и инвестициите в областта на икономиката, но и с прякото участие на финансирани от него ЧВКС, сформирани основно от шиити. С подобно присъствие и намеса във вътрешните работи на Сирия Иран определено „дразни“ САЩ и Русия, а в регионален план и Израел. Пример за това съперничество е превземането на Алепу в началото на 2017 г., където руските войници влизат в пререкания с бойци от „Хизбулла“, при които са убити 7 руски военнослужещи.

Основният инструмент на Иран за налагане на влияние и постигане на геополитически цели като трайно военно и икономическо настаняване в района и стратегически излаз на Средиземно море е **„Хизбулла“** („Партия на Бога“). Тя е шиитска военизирана организация, базирана в Ливан. Има политическо и паравоенно крило. „Хизбулла“ е създадена през 1982 г. с цел да се бори срещу израелската окупация на Южен Ливан. Финансира се и се подкрепя изцяло от Иран.[62]

От 2012 г. до днес „Хизбулла“ е един от стожерите на проправителствените сили на президента Башар Асад на различните фронтове в Сирия. Паравоенното крило на организацията има всички характерни черти

[62] Wikipedia.

на частна армия. Бойците на „Хизбулла“ не се смесват с други военни формирования, действат чрез свое собствено командване, въоръжават се и се снабдяват независимо от останалите и се намират под прякото подчинение единствено на своите командири. Обучението им се извършва от инструктори на Корпуса стражи на ислямската революция (КСИР) и по-специално от силите „Ал Кудс“, с които воюват съвместно на терен.[63] Паравоенното крило на „Хизбулла“ е в списъка на терористичните организации както на САЩ, така и на ЕС.

В орбитата на „Хизбулла“ гравитира и шиитската организация **„Хашд ал Шааби“** (Народно опълчение), която покрива в известна степен критериите за ЧВККС. Организацията действа на територията на Ирак, като през 2014 г. и 2018 г. нейните бойци воюват заедно с ВС на Ирак и САЩ срещу ИД. След това, вероятно под диктовката на „Хизбулла“, „Хашд ал Шааби“ започва да напада американски бази, намиращи се в Иракски Кюрдистан, както и да отвлича и убива публични личности и политически активисти в Ирак. Организацията получава финансова подкрепа от Техеран, а бойците ѝ се обучават от инструктори на „Хизбулла“ и КСИР.

На 15 февруари 2021 г. „Хашд ал Шааби“ пое официално отговорността за ракетното нападение срещу американска военна база в района на Ербил, при което загинаха местни служители и бяха ранени 5 американски военнослужещи.[64]

---

[63] Лидерът на Хизбула: Ще останем в Сирия, докато трябва. – *https://dnas.bg*, 20.09.2018.

[64] Трад, Р. Близкият изток вече поставя на изпитание външната политика на Байдън. – *www.m.offnews.bg,* 22.02.2021.

И докато „Хизбулла“ има държавно участие и подкрепа, а политическото крило на тази шиитска организация е парламентарно представено в Ливанския парламент, то афганистанската шиитска бригада **„Фатемиюн“** („Лиуа Фатимиюн“) е съвсем нова ЧВККС, използвана за прокарване на иранското влияние в Сирия. Бойците от „Фатемиюн“ са основно афганистански шиити. Част от тях са бежанци от войната в Афганистан, а други населяват западните провинции на страната, където религиозното влияние на Иран е много силно. Общият брой на афганистанците, които живеят от години в ирански бежански лагери, е около 3 млн. души, основно от етническата шиитска общност хазара.[65]

Личният състав на „Фатемиюн“ е между 15 000 и 20 000 афганистанци, които са подчинени непосредствено на КСИР. Счита се, че тази ЧВККС е много добре подготвено военно формирование, което се финансира изцяло от иранския бюджет. Афганистанската бригада воюва съвместно със силите, подкрепящи Башар Асад в районите около Алепу, Източна Сирия и Палмира. За своето участие в Сирия афганистанците получават между 500 и 1000 щ. д. месечно, иранско гражданство, осигуряване на редовни документи за пребиваване в Иран и право на работа. В боевете за превземането на Палмира бойците от „Фатемиюн“ губят близо 200 души, включително и своя командир Али Реза Тавасоли.[66]

Иран „стимулира“ по един много странен начин

---

[65] Трад, Р. Убийството на една революция. София, Издателство Ciela, 2017, с. 153–154, ISBN 978-954-28-2374-2.

[66] Shia Afghan Fighters, Atlantic Council. – *https://atlanticcouncil.org/blogs/shia-afghan-figters-in siria/*, April 19, 2017.

участието на шиити от различни националности във войната в Сирия. На 9 май 2016 г. парламентът на страната приема закон, позволяващ на държавата да предоставя гражданство на деца, родители и съпрузи на чужденци, убити докато са се сражавали на страната на Иран. Този закон облагодетелства предимно афганистанските имигранти в Иран, на които правителството е ограничило основните човешки права и държавни услуги. Афганистанците масово са лишавани от достъп до образование, работа, шофьорски книжки и др. Иран осигурява също така и държавни погребения на бойците, загинали в Сирия, като на тях присъстват ръководни представители на КСИР, военни и други официални лица.[67]

Иран е заинтересован този въоръжен конфликт да продължи и в бъдеще, за да може да разполага в Сирия своите паравоенни формирования, за да налага влияние, включително и религиозно, чрез трайно заселване на шиити в различни области на страната, както и да държи президента Башар Асад зависим.

Друга структура, отговаряща на определенията за частна армия в Сирия, е кюрдската милиция **YPG** (Отряди за народна самозащита). Тази паравоенна организация е бойният гръбнак на кюрдите в състава на обявената от тях Федерация на Северна Сирия – Рожава. YPG покрива пълния диапазон от военни действия, характерни за една частна армия – набор на кадри, снабдяване, обучение, командна структура и т.н. Подобно на „Хизбулла“, YPG оперира самостоятелно, без да се коа-

[67] Трад, Р. Убийството на една революция. София, Издателство Ciela, 2017, с. 155, ISBN 978-954-28-2374-2.

лира със своите съюзници. Кюрдските формирования имат свое собствено финансиране, преследват специфични цели, които не винаги съвпадат с тези на останалите структури на сирийската опозиция. Най-важният елемент от това разминаване е, че YPG не се намира в открит конфликт със сирийските правителствени сили. Другото противоречие е, че тези кюрдски милиции са тясно свързани със социалните и териториалните измерения на Рожава и действат като ВС на автономна област, а не като организация, имаща договорни отношения с дадено правителство.[68]

След 2015 г. **Турция** провежда изключително интензивна външна политика, свързана както с войната в Сирия, така и в борбата с Работническата партия на Кюрдистан (ПКК). Страната разполага военни части в Катар и Сомалия и подкрепя ПНС в Либия. Цялото това напрежение и разходите за участие във военни операции (само в Сирия те са около 5–6 млн. щ. д. дневно) изисква използването на структура, която да действа решително, концентрирано, сравнително евтино, да няма крайни политически последици в международен план и в крайна сметка да не е пряко свързана с Турция. Реджеп Таип Ердоган намира подобен инструмент в лицето на ЧВККС ***SADAT Inc. International Defense Consultancy.***

Създател на *SADAT Inc.* е пенсионираният турски бригаден генерал Аднан Таиръверди. През 1994 г. той е освободен от армията заради тесни контакти с Партията на справедливостта и развитието с мотива, че

[68] Аврамов, К., Р. Трад. Руските невидими армии. София, Сиела Норма АД, 2020, с. 160, ISBN 978-954-28-3161-7.

проповядва ислямски идеи. От този период датират и тесните му лични контакти с Реджеп Таип Ердоган. След пенсионирането си той става почетен председател на „Асоциацията за защита на справедливостта“ (ASDER). Тази асоциация, чрез своя Център за стратегически изследвания, прави редица предложения за реформи в турската армия. През 2009 г. се оттегля от ръководството на ASDER с още 23 бивши офицери от армията, изгонени заради ислямистките си възгледи.

SADAT Inc. е регистрирана на 28 февруари 2012 г. като *SADAT Inc. International Defense Consultancy Construction Industry and Trading Inc.* в Истанбул. Ръководи се от борд на директорите, чийто председател първоначално е Аднан Таиръверди.[69] Като основна цел в дейността на тази турска ЧВККС се посочва: *„осъществяването на отбранително взаимодействие и отбранително-индустриално сътрудничество сред ислямските държави, за да може ислямският свят да заеме полагащото му се място сред глобалните суперсили чрез предлагане на консултантски услуги и обучение на военни подразделения и части на националната гвардия“*.[70]

През 2016 г. по време на опита за военен преврат служители на *SADAT Inc.* участват в арестите на цивилни граждани и военнослужещи. Малко по-късно същата година Аднан Таиръверди е назначен за специален съветник на президента по въпросите на сигурността, а ръководството на *SADAT Inc.* е поето от сина му Мехрли Таиръверди. Личният състав на тази

---

69 Wikipedia.

70 *http://sadat.com.tr/about-us/our-mission.html*

ЧВККС, който наброява около 200 души, се набира основно от бивши военнослужещи на турските въоръжени сили. При разследване, направено от в. *Al Monitor,* е установено, че *SADAT Inc.* наема ветерани и от Свободната сирийска армия на територията на провинция Идлиб, като ги използва за участие в мисии зад граница, по-конкретно в Либия[71] (по непотвърдени данни и в Нагорни Карабах).

Същевременно сериозни анализи на дейността на *SADAT Inc.*, направени от израелски и американски изследователи и журналисти, показват, че турската ЧВККС участва активно в обучението на протурските милиции в Северна Сирия, които през 2019 г. са реорганизирани в т.нар. „Сирийска национална армия". Счита се, че основният тренировъчен център на *SADAT Inc.* е в провинция Хатай, разположена в непосредствена близост до сирийската граница, пряко граничеща със зоните, в които оперират подкрепяните от Анкара туркменски групи. Набират се бойци и от държавите в Централна Азия и Кавказ, с които Турция има традиционно силни интереси и контакти.[72] По този начин *SADAT Inc.* копира същите процеси на набиране на кадри, които се наблюдават при другите големи играчи в Близкия изток. Подобно на Русия и Иран, Турция също използва своята свързана с властта ЧВККС, за да оказва влияние на процесите в Си-

---

[71] Are Russia and Turkey in tug of war over Libya, Al Monitor. – *https://www.al-monitro.com/pulse/originals/2019/russia-turkey-libya-hifter-sarraj.html*, December, 16, 2019.

[72] Has SADAT become Erdogan`s Revolutionary Guards? AEI. – *https://www.aei.org/foreign-and-defence-policy/middle-east/has-sadat-become-erdogans-revilutionary-guards/*, May 30, 2017.

рия, както и да си позволи една по-гъвкава и адаптивна намеса в Либия, която не би била възможна единствено на базата на редовните военни части.

В Либия *SADAT Inc.* е част от турския военен контингент и изпълнява задачи, свързани с подкрепата към ПНС на Файез Сарадж. В този конфликт Турция, заедно с Катар, Италия и ООН, оказва поддръжка на официалното правителство в Триполи с надеждата да получи директен достъп до огромните залежи от либийски петрол и природен газ. В момента Анкара е в напреднал етап от преговори и за дългосрочно използване на две военни бази в Либия. Едната от тях е в стратегическата зона Мисрата. Контролът над нея би дал достъп на Турция до икономическите зони и шелфа на Кипър и Гърция.[73]

Като глобален играч **Китай** също отделя нужното внимание на ЧВККС, но засега тяхната дейност е свързана преди всичко с охраната на китайските специалисти и работници зад граница.

Китайският проект „Един пояс, един път“, както и икономическата експанзия в държави, които не участват в този проект, изпрати стотици хиляди китайци в държавите от Азия, Африка и Латинска Америка. Те често са обект на отвличания с цел искане на откуп или на убийства. Тяхното освобождаване е „основният дразнител“ за развитието на национални ЧВККС, които да защитават китайските работници, бизнесмени и имущество в чужбина. Тъй като един чужд служител – американец или британец, струва от 10 до 12 пъти

[73] Русинов, М. „Буксуващият“ жироскоп: взаимоотношенията в триъгълника Москва – Анкара – Техеран. – сп. „Геополитика“, брой 6, 2020, с. 65, ISBN 1312-4579.

по-скъпо от китайски охранител, Китай разчита на своя собствен потенциал. Досега страната има постигнати положителни резултати, свързани с евакуацията на 330 служители на Китайската петролна и газова корпорация от столицата на Южен Судан – Джуба, в кенийската – Найроби, осъществена от ***Beijing DeWe Security Services*** (DeWe) през 2016 г. Китайски ЧВККС работят и на територията на Пакистан, основно в провинция Белуджистан, където гарантират сигурността на китайско-пакистанските проекти, които често са обект на нападения от местни терористични и сепаратистки организации.[74]

Понастоящем цялата формираща се в Китай индустрия, свързана с ЧВККС, гравитира около тяхното използване за обслужване приоритетно на националните интереси и налагане на влияние, подобно на Русия. Досега няма информация те да навлизат на глобалния пазар за сигурност и да търсят самостоятелни договори в чужбина.

Личният състав на китайските ЧВККС също се набира от бивши военни и полицаи. Повечето специалисти отчитат като основен минус в тяхната дейност липсата на достатъчно боен, организационен и психологически опит. Затова Китай търси експертизата на наложили се специалисти в тази област. Вероятно затова страната е поканила като свой консултант Ерик Принс. Предполага се, че регистрираната от него в Хонконг компания *Frontier Services Group* осъществя-

[74] Мирчев, М. Заплахите от сепаратизъм в контекста на целия спектър от проблеми пред националната сигурност на Пакистан. – сп. „Международни отношения“, брой 3, 2020, раздел „Регионална политика“, с. 103–108, ISSN 0324-1092.

ва обучението на китайските служители на ЧВККС.[75]

„Ислямска държава“ (ИД) може да се разглежда като втория хибриден елемент в парадигма на наемничеството в Сирия. Подобно на „Ал Кайда“, ИД също има специализирани лагери, в които обучава своите кадри. Именно тук групировката използва услугите на наемници – бивши командоси, бойци с опит, които са готови да предадат своите умения, стига за това да им бъде платено подобаващо. Това са основно военнослужещи от специални части на Латинска Америка и Централна Азия и по-рядко хора с военен опит от Европа. Участието на професионалисти и успехите на тренировъчните програми на ИД са ясно видими на тактическо и оперативно ниво при техните операции на територията на Ирак и Сирия.[76]

Като типичен пример за използването на служители на ЧВККС от страна на терористични организации може да бъде посочено участието на узбеки от **„Ислямско движение на Узбекистан“** (ИДУ) на страната на ДТ и „Ал Кайда“. ИДУ е най-голямата сунитска ислямистка политическа организация, създадена след разпадането на бившия СССР в района на Средна Азия. Основано е през 1996 г. от бивши активисти на ислямските групировки: „Ислямска партия на възраждането“, „Одамилик ва инсонпарварлик“, „Ислямска партия на Узбекистан“, „Войни на исляма“ и „Адолат уюшмаси“.

След забраната на ИДУ от президента на Узбекистан Ислам Каримов през периода 1999–2000 г. предста-

---

[75] Ценков, В. Приватизация на войната. – *https://infacto.bg*, 17.11.2015.

[76] Аврамов, К., Р. Трад. Руските невидими армии. София, Сиела Норма АД, 2020, с. 180, ISBN 978-954-28-3161-7.

вителите на ИДУ емигрират в съседните на Узбекистан страни – Таджикистан и Афганистан. Те обявяват като своя приоритетна цел създаването на ислямска държава, първоначално на територията на Ферганската долина, след това в Узбекистан и в целия район на Централна Азия, включително в Казахстан, Киргизстан, Таджикистан и на част от територията на Китай (в областта, населявана от етническата група уйгури). Политически ръководител на ИДУ е Тахир Юлдашев, чийто псевдоним е Мухаммад Тахир Фарук („Фарук-коси“). Същият е убит при ракетна атака, извършена от американски БЛА на 29 септември 2009 г. в района на населения пункт Сара Рогха на Федерално-административните племенни зони (ФАПЗ) на Пакистан.

Счита се, че понастоящем централата на ИДУ се намира в афганистанската провинция Кандахар. Ръководството на ИДУ си сътрудничи тясно с редица международни и регионални терористични организации, сред които на първо място „Ал Кайда“, ДТ, Движението на пакистанските талибани (ДПТ) и „Мюсюлмански братя“. ИДУ набира финансови средства основно от международни фундаменталистки организации и благотворителни фондации, както и от узбекистанската диаспора, живееща в Афганистан и Турция. Отделно от това, по официални данни, ИДУ получава годишно от „Ал Кайда“ суми в размер на около 3 млн. щ. д., за да воюва на страната на ДТ и „Ал Кайда“ на територията на Афганистан и Пакистан. Представители на ИДУ са замесени и с трафика на наркотици от Афганистан през Руската федерация към Европа. Налице са сериозни доказателства, че част от финансовите средства за ИДУ се набират и от тази дейност.

Първоначално бойците на движението се обучават в лагери, намиращи се на територията на Афганистан, Пакистан, а до 1999 г. и в Чечения, където е създаден специален лагер за узбекски ислямисти, който е наречен „Узбекски фронт“.

Представители на ИДУ понастоящем населяват основно района на Южен и Северен Вазиристан на ФАПЗ, където живеят и се обучават в лагери в разположените в приграничната полоса с Афганистан населени пунктове: Вана, Шакай, Азам Варсак, Размак, Мир Али и Ангур Ада. Това е най-големият чуждестранен контингент от чуждестранни бойци, които воюват на страната на талибаните. Техният брой е около 4800 души (по официални данни на пакистанското Министерство на вътрешните работи от 18 септември 2009 г.). Всички от тях са наемници, като получават по време на операции средна месечна заплата в размер от 70 до 100 щ. д. за обикновените бойци и между 250 и 380 щ. д. за ръководния състав. Счита се, че бойците от ИДУ са ударната сила на планираните и финансирани от „Ал Кайда“ операции както на територията на Афганистан, така и в Пакистан. За доверието, с което се ползва движението сред ръководството на „Ал Кайда“, говори и фактът, че ръководител на операциите на „Ал Кайда“ за територията на Пакистан до 8 септември 2009 г. е узбек от ИДУ – Залимудин Залатов Йахио (убит е при ракетен удар, нанесен от американски БЛА в района на населения пункт Дарга Мандай, Северен Вазиристан).

Организационно отрядите на ИДУ са съставени от 10 до 25 бойци, като във всеки един отряд има представител на „Ал Кайда“, който обучава останалите на бойни тактики и споделя опит, натрупан от тази теро-

ристична организация по време на войната в Ирак.

В периода 2004–2008 г. отрядите на ИДУ провеждат редица акции, определени от пакистанските власти като терористични – убийства, отвличания, използване на импровизирани взривни устройства (ИВУ), засади и ракетни нападения над населени пунктове и обекти на армията и полицията на територията на Пакистан. Отговорни са за убийството на около 200 представители на племенната администрация, старейшини, полицейски служители и военнослужещи от ВС на Пакистан.

Бойците на ИДУ са замесени в криминалната дейност в областите Северен и Южен Вазиристан, свързана с отвличането на хора с цел искане на откуп, нелегалния трафик на оръжие и наркотици, откъдето идват и част от доходите за издръжка на движението.

Засиленото използване на американски БЛА за ликвидиране на ръководни дейци на „Ал Кайда“ в граничните области на Афганистан и ФАПЗ принуди през 2009 г. ръководството на ИДУ да започне да изнася част от базите и лагерите си за обучение в пакистанската провинция Белуджистан. В периода 2007–2009 г. при около 60 ракетни удара, нанесени от БЛА в районите на Северен и Южен Вазиристан, са били убити 14 ръководни представители на „Ал Кайда“ и около 700 терористи, болшинството от които са узбеки.

ИДУ развива терористична дейност и поддържа нелегални структури (основно „спящи терористични клетки“) на териториите на централноазиатските републики. За престъпления срещу мюсюлманите през 2006 г. Тахир Юлдашев издава смъртни присъди срещу президентите на Узбекистан, Киргизстан и Таджикистан. ИДУ поддържа връзки и тясно си сътруд-

ничи с обявените извън закона и определени като терористични организации „Ислямска партия на Туркестан“, религиозно-екстремистката групировка „Хизбул-Тахир“ и „Партия на ислямското възраждане“ в Таджикистан. На територията на Киргизстан в периода 2002–2007 г. ИДУ е обвинено за извършването на 10 терористични акта срещу представители на обществения ред, държавната администрация и въоръжените сили. През 2005 г. в Казахстан ИДУ създава, ръководи и финансира организацията „Съвет на муджахидините от Централна Азия“, която е обявена извън закона, а през 2007 г. е разбита нейна клетка, подготвяща серия от атентати срещу високопоставени държавни ръководители. Конфискувано е голямо количество оръжие и взривни материали, включително и подготвени за атентати „жилетки на самоубиеца“.

През октомври 2014 г. за ръководител на ИДУ е обявен Осман Гази, който присъединява тази терористична организация към ИД. Това помага за разширяване влиянието на идеите и присъствието на бойци от ИД в намиращите се под контрола на ИДУ северни провинции на Пакистан. След ликвидирането на Осман Гази в края на 2015 г. движението е разцепено на два лагера. В единия са командири, подкрепящи поетия ангажимент към Абу Бакр ал Багдади. Другият, който е по многоброен, обединява поддръжници на Абдул Азиз (син на Тахир Юлдашев), които се стремят към по-тясно сътрудничество с ДТ и „Ал Кайда“.

През м. септември 2002 г. ИДУ се разцепва, като част от неговите членове създават терористичната организация **„Ислямска група за Джихад“** (ИГД). Основната причина за отделянето ѝ от ИДУ са разногласия на част от ръководния състав с лидера на ИДУ

Тахир Юлдашев относно идеите и истинските цели на борбата на ИДУ. Веднага след разцеплението ИГД се обявява за продължаване на борбата за свалянето на президента на Узбекистан Ислам Каримов. Пропагандира създаването на халифат първоначално на територията на Ферганската долина, а след това в Узбекистан и целия район на Централна Азия, включително в Казахстан, Киргизстан, Таджикистан и на част от територията на Китай в областта, населявана от етническата група уйгури.

Членовете на ИГД са основно узбеки от ИДУ, между 200 и 300 бойци, сред които гравитират и бойци от Чечения, „Либийската ислямска група“ и представителите на „Източнотуркменистанското ислямско движение“. Счита се, че организацията е базирана и действа основно от територията на областта Северен Вазиристан на ФАПЗ, в района на населения пункт Мир Али. Групата вербува и набира бойци основно сред мюсюлманските държави от Централна Азия – Узбекистан, Казахстан, Киргистан и Таджикистан, както и сред турската и узбекската общности, живеещи в някои от западноевропейските държави, основно Германия.

ИГД е съставена основно от мюсюлмани сунити, действащи за запазване ценностите на техните родители и предшественици, воювали за „Идеалите на Исляма“. Като цели на своята борба ИГД обявява налагането на ислямските традиции и освобождаването на мюсюлманите от тиранията на неверниците чрез джихад, в името на Аллах, при строгото спазване на Корана и сунитските възгледи по този въпрос. Основният идеологически принцип, който изповядва ИГД, е, че *„няма Ислям без общност, няма общност без ред, ня-*

ма ред без подчинение“. Ръководството на ИГД разглежда като своя мисия и обединяването на всички бунтовнически ислямистки групи, действащи в района на Кавказ.

ИГД си сътрудничи изключително тясно с „Ал Кайда“, ДПТ, афганистанското ДТ и пакистанската терористична организации „Лашкар-е-Тайба“. Основните финансови средства групата получава от „Ал Кайда“. ИГД е замесена в трафика на наркотици от района на Централна и Южна Азия към Европа, откъдето получава част от средствата си за издръжка и финансиране. ИГД е в списъците на забранените терористични организации на САЩ, Великобритания и Германия.

ИГД е първата терористична групировка, извършила самоубийствени атентати в района на Централна Азия през м. април 2004 г. срещу полицейски участък в узбекистанския град Бухара. През м. юли същата година ИГД извършва самоубийствени атентати и срещу посолствата на Израел и САЩ в столицата на Узбекистан. Отговорността за атентатите е поета от ИГД, представила се под името „Група за ислямски джихад“ (*Jama'at al-Jihad al-Islami*).

През м. ноември 2004 г. контраразузнавателните служби на Казахстан разбиват „спящи клетки“ на ИГД в гр. Шимкент, съставени от около 50 бойци от ГИД и ИДУ, както и 20 казахски граждани, които са извършили нападения срещу ГКПП на узбекистанската граница и са подготвяли самоубийствени атентати срещу президента на Казахстан и неговото близко обкръжение.

През 2005 г. ИГД се преименува официално в „Съюз за ислямски джихад“ (СИД**)**. През 2006–2007 г.

бойците от **СИД** извършват редица атентати на територията на Пакистан, включително и в столицата Исламабад. Активно се включват в партизанските бойни действия на ДТ и „Ал Кайда“ на територията на Афганистан. През този период в Северен Вазиристан СИД започва да поддържа тесни контакти и активно да работи с терористичната организация на Джалаладин Хаккани, известна като „мрежата Хаккани“. Отрядите на тази терористична организация понастоящем воюват съвместно с бойците на СИД в афганистанските провинции Хост, Пактиа и Пакстика.

Бойците от СИД продължават да поддържат изключително тесни контакти и да се финансират основно от „Ал Кайда“. Офицер за връзка между „Ал Кайда“ и СИД, до убийството му през м. януари 2008 г., е един от ръководните представители и влиятелни полеви командири на „Ал Кайда“ – Абу Лаити ал-Либи. Той активно е използвал контактите на СИД с терористичните и ислямистките организации от района на Кавказ за набиране на бойци, тяхното финансово подпомагане и създаването на бази в „клетки“ на „Ал Кайда“ в района на Кавказ.

Счита се, че освен в района на Централна и Южна Азия, СИД има изградени структури и на територията на Европа. През 2007 г. трима терористи от СИД са арестувани в Германия заради подготовка за атентат срещу летището във Франкфурт и американската военновъздушна база „Рамстейн“, а през 2008 г. двама представители на СИД са арестувани при опит да извършат атентат на летището в гр. Кьолн.

И понастоящем СИД развива активна дейност в района на Централна Азия. В началото на 2009 г. на територията на Таджикистан са били арестувани 28

терористи от СИД, подготвени за извършването на терористични атентати в страната.

На 9 ноември 2009 г. в района на Ургут, област Самарканд на Узбекистан, е ликвидирана клетка на СИД, която е пропагандирала идеите на съюза под името „Хизб-ут-Тахрир“ – организация, забранена в страната от закона. Членовете на клетката активно са вербували хора за организацията, в това число и жени. Разпространявали са литература, имаща фундаменталистки и сепаратистки характер. В част от материалите е било посочено, че е въпрос единствено на време Узбекистан да бъде управляван по законите на Исляма и да бъде наложен Шериатът. Клетката е работила изключително конспиративно, като между членовете не е имало хоризонтални връзки.[77]

[77] Мирчев, М. Капан за мечки. Талибаните, „Ал Кайда“ и тероризмът в Южна Азия. София, Издателство ДИ ПИ АР ЕООД, 2018, с. 99–110, ISBN 978-619-188-194-9.

„Бог винаги е на страната
на по-силната армия.“
Маргарет Мичел

ГЛАВА 3.
„ВОЙНАТА ЗА ИЗНОС“ КАТО ТЕНДЕНЦИЯ В ГЛОБАЛНАТА СИСТЕМА ЗА СИГУРНОСТ

Оформи ли се в световен мащаб тенденцията „Война за износ“ и дойде ли ерата на частните армии и ЧВККС, които под ръководството на големите геополитически играчи да приватизират войната? Определено „**да**“ и това е една от тенденциите в областта на международната сигурност в началото на XXI век. ЧВККС не са нещо ново за съвременния свят, в който има достатъчно локални конфликти, неразрешени етнически проблеми и нестабилни региони.

Геополитическите промени, настъпили в края на XX век, доведоха до появата на нови ЧВККС. Това е свързано преди всичко с преструктурирането на въоръжените сили на много държави и създадения „вакуум“ в областта на сигурността след края на Студената война. Понастоящем т.нар. „приватизация на войната“ в съвременния глобален свят доведе до появата на близо **700** частни армии (от тях **150** са регистрирани като ЧВККС), които действат на територията на 110 държави, имат близо 5 млн. служители и разрастващ се бизнес с годишен оборот над 240 млрд. щ. д. Близо 58% от компаниите (общо 413) са регистрирани в Европа, от тях – 208 в Обединеното кралство, 11 във Франция, 13 в Германия.

Много показателен е фактът, че през 2018 г. в Афганистан на всеки американски войник в редовните сили (общо 9800 души) се падат по трима служители на ЧВККС (28 600 души). Подобна е ситуацията в Ирак: 4087 военнослужещи и 7773 бойци от ЧВККС (тези цифри са приблизителни, тъй като САЩ не водят точни записи на служителите на ЧВККС).[1]

3.1. Сигурност, международна сигурност и система за сигурност

Състоянието на сигурност се свързва с нормалното функциониране и развитие на системата на международните отношения и на нейните подсистеми. Това състояние е в основата и е важно условие за вземането на оптимални външнополитически решения както от съответните държавни ръководства, така и в рамките на международната общност.

Глобализираният свят, според Хенри Кисинджър, е изправен пред две противоположни тенденции, а понятието „глобализация“ предизвиква различни асоциации. За едни това е пътят към икономически и обществен прогрес, към света на Интернет, към „невъобразимо досега по размера си богатство“. Други виждат в глобализацията разширяването на пропастта между бедните и богатите страни, поглъщане на малките фирми от големите американски и европейски компании и намаляване на възможностите на националните държави да защитават гражданите си от различни експанзии.

[1] Най-мощните частни армии в света. – *www.Profit.bg,* 27.02.2014.

Сигурността засяга фундаментални проблеми на личността, обществото, държавата, вътрешната политика и международните отношения. Наличието на ясни представи за сигурността е съществено условие за правилно осмисляне на проблематиката, стратегията и политиката за сигурност.

Повечето съвременни автори разглеждат сигурността в следните три аспекта:

– основна необходимост на субектите на социалния живот и международните отношения;

– цел на дейността (функционирането) на държавата;

– психологическо възприятие, свързано с „чувството“ да бъдеш освободен от страх, от грижа, от опасност.

На настоящия етап няма единна дефиниция за това какво е сигурност. В зависимост от съществуващите школи и предметни области се дава акцент и приоритет на различни елементи и интерпретации на това понятие. Най-общо едни автори разглеждат и анализират сигурността като *състояние*, а други като *процес*, който се развива в съответната система. Следва да се отбележи, че сигурността може да бъде разглеждана и анализирана с еднакво основание и като състояние, и като процес.

В устава на ООН съчетанието „мир и сигурност“ се употребява 105 пъти, като в този документ мирът и сигурността са синоними. Следва да се отбележи, че има ли сигурност, има и мир. Обратното не винаги е вярно, което често се илюстрира с думите „затишие пред буря“ или т. нар. *„лъжовен мир“*.

Понятието **„сигурност“** *може да се разглежда и като състояние на защитеност на жизнено важни интереси на личността, обществото и държавата*

от вътрешни и външни заплахи.

Понятието „сигурност“ има широк обем и е многоаспектно. То е динамично състояние, пряко свързано със средата за сигурност. Това се определя от обстоятелството, че рисковете и заплахите възникват и се развиват в конкретна среда за сигурност, която през XXI век е значително променена в сравнение със средата и края на XX век.

Средата за сигурност *е съвкупност от обществени и други процеси (например информационни, геофизически и др.), протичащи в световен, регионален и национален мащаб, които пряко влияят върху сигурността и живота на гражданите, обществото и държавата.*

Средата за сигурност се подразделя на *глобална* (световна), *регионална* и *национална*, но може да бъде определена и като – външна (международна) и вътрешна (национална).[2]

Независимо че няма единно призната дефиниция за понятието **„международна сигурност“**, повечето специалисти в тази област са на мнение, че това е *състояние, при което отсъстват опасности, рискове и заплахи или способност на съответния „играч“ на международната арена своевременно и ефективно да неутрализира подобни опасности.* Свързано с парадигмата на „стабилността“ това означава, че *поддържането на системата на международните отношения в състояние на сигурност изисква не само неутрализиране на потенциални рискове и заплахи, но и*

[2] Пенев, П., М. Мирчев. Основи на международната сигурност. Учебно пособие. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2015.

създаване на потенциални условия за нейната дългосрочна стабилност.[3]

Обобщено, международната сигурност е *състояние на международните отношения на отделните страни и на системата на международни отношения като цяло, при което се осигурява нормално функциониране на световната общност, стабилно развитие и сътрудничество между държавите и надеждна защитеност на жизненоважните им интереси от възникващи заплахи.*[4]

Състоянието на стабилност в контекста на международната сигурност предполага наличието на достатъчно висока степен на предвидимост, яснота и откритост в развитието на системата и отношенията между държавите. Затова при провеждане на външната политика на всяка една държава се използват множество различни нива и форми за гарантиране на сигурност. Тя може да бъде постигната при поддържането на две форми – **индивидуална** (национална) международна сигурност, която е субект на отделната страна, и **колективна** международна сигурност, която включва съгласувани действия на няколко държави.

Съчетавайки според възможностите си тези две форми, външната политика на държавата в областта на международната сигурност може да се развива на три нива – **национално**, **регионално** и **глобално**. Независимо от това на кое равнище се търси сигур-

---

[3] The Russian dimension of Nordic security – Challenges and Opportunities. Copenhagen, Center for Peace and Conflict Research, 1993 (Working papers, 1993, no. 13).

[4] Пенев, П., М. Мирчев. Основи на международната сигурност. Учебно пособие. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2015.

ност, общото винаги е *средата*, в която тя се намира, както и нейната *същност*, която защитава определени интереси. Всичко това изисква: разумна и гъвкава дипломация; стабилно развитие на вътрешнополитическата обстановка; силна икономика; широк обществен консенсус за външнополитическия курс на страната; отбранителен потенциал; международни гаранции, външна помощ и силни съюзници.

Днес все по-популярен и използван става подходът, който предлага пет нива на сигурност: *сигурност на индивида; сигурност на групата от индивиди; сигурност на държавата; сигурност на общността от държави и сигурност на света.*

Когато теорията на сигурността направи връзка с теорията на външната политика, се стига до заключението, че обект на сигурността са **националните интереси на всяка една държава**, тъй като те винаги са абсолютна ценност за съответната държава. Във връзка с националния интерес трябва да се уточни, че той трябва да отговаря на някои условия, за да бъде обект на сигурност. Те са:

а) *Националният интерес да е осъзнат*. Неосъзнатият интерес не е ценност, не е обект на сигурност. При него в теорията се приема, че съответната държава обективно има потребност, необходимост от нещо, но към дадения момент не го съзнава, не го формулира и не го превръща в приоритет на външната си политика;

б) *Националният интерес да е реален.* Може да има и „лъжлив интерес“ – дадена държава да пропагандира, че даден интерес е национален приоритет за нея, но обективно това да не е истина. Понятията „национален интерес“ и „държавен интерес“ не винаги

съвпадат, тъй като е възможно да има многонационална държава като политическа единица, но в рамките на тази държава да има различни етноси, които да имат различни интереси от тези на държавата.

Другото направление за гарантиране на глобална сигурност в съвременния свят е свързано с умелото съчетаване на интереси, разумни компромиси, взаимноизгодно сътрудничество, отказ от употребата на сила, създаване на съответните механизми против нарушаването на нормите на международното право, повишаване ефективността на международното правосъдие и останалите средства за мирно уреждане на спорове, както и укрепването на колективните мерки за защита на световния ред и сигурност.[5]

Независимо че проблемите, свързани с международната сигурност, за всяка една държава са различни, съществува един общ модел от взаимно преплитащи се елементи – **субект** на сигурност, **обект** на сигурност и състояние на **неопределеност на бъдещето**, което зависи както от обекта, така и от субекта. Тези три елемента са и в основата на възникването на проблеми в системата на глобалната сигурност.

Държавата е основен субект на международната сигурност, но субекти могат да са и група държави, международни съюзи и организации, неправителствени структури и формации.

---

[5] Глобална стратегия за външна политика и политика за сигурност на ЕС 2016. – *https://dans.bg*

Обект на сигурността *е всичко това, което външната политика на една държава се опитва да съхрани, промени или, ако го няма, да го придобие, т.е. това е някаква ценност за външната политика на държавата.* За да се превърне съответната ценност в обект на сигурност, съответната държава трябва да има средствата и възможностите да брани тази ценност.

Обектът на сигурността може да бъде както от материален, така и от нематериален характер. *Материални ценности* може да бъдат териториалната цялост на държавата, опазването, разширяването на границите ѝ. *Ценности от нематериален характер* са опазването на юридическата независимост на държавата, защитата на суверенитета ѝ, опазването на единството на нацията.

Третият елемент на международната сигурност е свързан със **средата за сигурност** и нейната трудна предсказуемост. Характеризира се с възможност да настъпят събития, причиняващи вреда на обекта на сигурността или променят връзката между него и субекта на сигурността. Събитията могат да бъдат от различен характер:

– поведение на един или друг субект на международната сигурност;

– възникване на неблагоприятна ситуация за реализация на интересите;

– претенция, насочена против субект на сигурността;

– промяна в съотношението на силите, при която се намаляват възможностите да се защити обектът на сигурността;

– възникване на висока степен на нестабилност в международните отношения.

Най-общо международната среда за сигурност може да се определи като състояние на неопределеност на бъдещето, от което зависят субектът и обектът.

Международната сигурност се осигурява на национално равнище с всички външнополитически средства, а на регионално и световно равнище – с колективните усилия на всички държави. Първостепенно значение имат отношенията между големите държави и особено на онези, които притежават ядрено оръжие.

Терминът *„система“* навлиза широко в различни сфери на човешката дейност през 50-те години на XX век. **Системата за сигурност** *може да бъде разглеждана като съвкупност от подсистеми (компоненти), намиращи се в единство с конкретна среда за сигурност, при което се осигурява защитеност от заплахи на обектите на сигурността (личността, обществото, държавата).*

По териториален мащаб (размах) системите за сигурност се обособяват в две групи – **системи за национална** и **системи за международна сигурност.** Те заемат значимо място в политиката, науката, военното дело и в други сфери. Системата за национална сигурност (СНС) може да се разглежда като *съвкупност (системно единство) от подсистеми с различен характер, намиращи се в единство с конкретната среда за сигурност, осигуряваща прогресивно функциониране и защитеност на държавата, обществото и личността.*

Системата за международна сигурност е *съвкупност (системно единство) от субекти на международната сцена, осигуряваща нормално функциониране на международните отношения и защита на международния мир, както и на свободното разви-*

тие на всяка отделна страна. Държавите са най-влиятелните и силни субекти на международната сцена и притежават най-голямата и ефективна сила в международните отношения.[6]

В теорията на международните отношения се използва понятието „международен конфликт“. Съществуват различни определения на това понятие. Най-общото определение за **международен конфликт** е *случай на крайно изостряне на отношенията между две държави или групи държави, което може да бъде породено и от вътрешни, радикални проблеми на държавите.* Под **„международен конфликт“** може да се разбира още и *остро противопоставяне между външнополитическите интереси на държавите.* Международният конфликт представлява политическо отношение между две или повече страни, между два или повече участника в международните отношения, в основата на което лежи противоречие. Противоречието може да е от различно естество – *политическо*, *икономическо или религиозно.*

В **структурата** на международния конфликт се разглеждат три елемента: участници в конфликта, причини за конфликта – какви са историческите корени на конфликта, и непосредствен повод за конфликта.

Участниците в един конфликт могат да бъдат *непосредствени, косвени* и *съюзници.* Най-често **причините** за един международен конфликт са *трайни, традиционно съществуващи.* Може да се проследят за значителен период назад във времето, но е възможно за един

[6] Пенев, П., М. Мирчев. Основи на международната сигурност. Учебно пособие. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2015.

международен конфликт да има и по-краткотрайни, по-нови предпоставки.

Ресурсите на участниците в един конфликт могат да бъдат: *материални*, *идеологически*, *политически* и *военни*.

Под **„материални ресурси“** се разбират *природните ресурси, т.е. полезните изкопаеми, с които разполага съответната държава, и оттук – каква е степента на развитие на производството в тази държава.*

Идеологически ресурс – *равнището на единство на нацията на дадената държава.*

Политическите ресурси биват *вътрешнополитически* и *външнополитически*. Вътрешнополитическите ресурси се свързват с характера на режима и доколко самите хора в държавата подкрепят съществуващия режим. Към тези ресурси спадат и държавническите качества на управляващите в тази държава. Външнополитическите ресурси се определят от това дали и в какви коалиции и военно-политически блокове участва съответната държава и каква е ролята ѝ в тези коалиции.

Военният ресурс се свързва с оръжието и бойната техника, които притежава участникът, не само с тяхното количество, но и качество.

В теорията на сигурността по отношение на международните отношения се разглеждат **четири подхода** (доктрини) – пацифизъм; милитаризъм; изолационизъм и интервенционализъм.

Под **пацифизъм** се разбира *абсолютизиране на мира за сметка на войната*. Когато при пацифизма се прави оценка на сигурността, за субектите на международните отношения не представлява интерес и не е критерий военната сила на другите субекти. Критерии за тях са целите и принципите, от които се ръко-

водят другите субекти в международните отношения или които поне заявяват.

При **милитаризма** е точно обратното. Войната *се абсолютизира за сметка на мира и участниците в системата на международните отношения не се интересуват и не отчитат какви принципи, ценности и цели са декларирали другите участници в международните отношения*. Те се интересуват и се ръководят само от военната им сила.

Изолационизъм – при него *съответният участник в международните отношения се изолира от системата с идеята да не внася несигурност отвън, тъй като смята, че системата извън него е източник на несигурност, на заплахи за собствената му сигурност и за да не си привнася несигурност, се изолира.* При изолационизма това, че доктрината е „изолационистична“, не означава, че този участник не общува с другите участници в международните отношения. Той комуникира с другите участници в системата, но не им налага начините, принципите и средствата, с които могат да си послужат, за да увеличат собствената си сигурност.

При **интервенционализма** даденият *субект на международните отношения възприема следния подход: не се изолира от останалите, а се опитва да направи системата извън себе си по-сигурна.* При интервенционализма даден участник в международните отношения (държава) се опитва да налага собствените си принципи и разбирания за гарантиране на сигурността.[7]

След разпадането на двуполюсния модел на кон-

[7] Богданов, Пл. Теория и практика на военните конфликти. Учебник. София, Академично издателство „За буквите – О писменехь“, 2020, с. 12–16, ISBN 978-619-185-427-1.

фронтация в международните отношения в края на миналия век на мястото на традиционното военно-политическо разбиране за сигурността се появи ново, комплексно схващане. То е свързано с това, че класическият компонент „военна сила“, базиращ се на доктрините за „атомната дипломация“, „масираното възмездие“, „гъвкавото реагиране“ и др., може успешно да бъде заменен с използването на *„мека сила“,* т.е. фактори от невоенно естество, имащи дългосрочен характер, като икономически, финансови, екологични, демографски, информационни, културни и др.[8]

Професор Джоузеф Най, младши от Харвардския университет в книгата си „Бъдещето на силата“ класифицира силата в международните отношения по специфичен критерий, а именно – начина на прилагането ѝ. Той за първи път формулира понятията *„мека и твърда сила“* в международните отношения, определяйки ги като различни и взаимно допълващи се части от спектъра на силово поведение на държавата. Според него **„меката сила“** на една държава включва: *положителното привличане, убеждаването и формирането без насилие на дневен ред в международните отношения*. За прилагането им тя използва три основни ресурса: *своята култура, ценности и провеждана външна политика*. Джоузеф Най разглежда въпросната част като алтернатива на **„твърдата сила“**, която включва от своя страна: *принудата, заплахите, санкциите и възнагражденията*. Въпреки че едната служи за постигане на съгласие, а друга-

[8] Гърдев, Д. Глобалната сигурност и тенденции, очертали се на световния форум в Мюнхен. – *https://tvevropa.com,* 17.02.2020.

та има командни и управленски функции, ресурсите, с които свързваме меката и твърдата сила, на практика в голяма степен се припокриват.

Според някои автори съществува тристепенна система за дефиниране на силите в международните отношения: „суперсили“ и „велики сили“ на системно равнище и „регионални сили“ – на регионално равнище. „Суперсилите“ притежават широк спектър от способности, упражнявани в цялата международна система, в това число мощни военно-политически и икономически способности, които имат глобален обхват, т.е. тези сили могат да действат във всяка точка на земното кълбо. Тези страни имат основание да се възприемат, а и останалите страни ги възприемат като суперсила. „Велики сили“ са тези, които не притежават големи военно-политически и икономически способности и не присъстват във всички аспекти на политиката за сигурност в международните отношения. За разлика от „регионалните сили“, те биват оценявани от другите на базата на сегашното и бъдещото разпределение на силата в цялата система или, с други думи, „великите сили“ се възприемат и очакват да бъдат възприемани като бъдещи „суперсили“ в краткосрочен или средносрочен план.[9]

В началото на XXI век международната сигурност има един основен гарант в лицето на НАТО и неговия главен стожер САЩ. Във всички официални документи на САЩ се използва терминът **„национална си-**

[9] Шипочки, Е. Външна политика на малката държава в глобалния свят. – В: Международна научна конференция „Сигурност – образование, наука, индустрия. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2020, първа част, ISBN 978-619-7478-57-0.

гурност“. Счита се, че с „международна сигурност“ се занимават малките, средните и дори бивши „велики сили“, които постоянно лансират идеи, доктрини и проекти за създаването на „колективна“ (регионална или глобална) международна сигурност или за укрепване на съществуващата международно-правна система на базата на ООН и ОССЕ. Поради този безспорен факт бъдещето на глобалната система за сигурност е в непосредствена зависимост от НАТО като основен инструмент за нейното поддържане понастоящем.

3.2. „Износ на сигурност“ или „война за износ“

За „износ на сигурност“ се заговори непосредствено след като Доналд Тръмп пое властта в Белия дом. През 2016 г. американският анализатор Брус Ганьон публикува доклад, озаглавен „Подготовката за война с Русия и Китай: глобалната доминация на Америка зависи от нейните космически технологии“. В него той лансира тезата, че под формата на „износ на сигурност“ САЩ ще се опитат, с помощта на своята Глобална система за противоракетна отбрана, да обкръжат Русия и Китай.

По време на целия си мандат бившият американски президент последователно прокарва въпросната стратегия за „износ на сигурност“, в чиято основа е заложена тезата, че Европа и останалите съюзници и партньори на САЩ трябва да започнат да плащат реалната цена за „военната сигурност“, която САЩ им осигуряват. По време на юбилейната 70-а среща на върха на НАТО, провела се в Лондон през декември 2019 г., Доналд

Тръмп отправи остра критика срещу американските съюзници заради „прекалено ниските им военни бюджети“. Според него „някои от тях изразходват за отбрана много по-малко от 1% от своя БВП“.[10]

В този контекст американският президент започна да прокарва една своя теза, свързана с „връщането на американските войници у дома“, като изтегли час от тях от горещи точки като Сирия, Ирак и Афганистан. Това, което обикновено се премълчава в такива случаи, е, че образувалият се „вакуум“ се запълва с „войната за износ“ или по-точно със служители от ЧВКС.

Какви са **причините**, които правят успешна и доходоносна „войната за износ“:

– наемните армии са ЧВКС и изграждат своя бизнес, без да се съобразяват с международните споразумения за движение на редовни военни части през териториите на чужди държави;

– ЧВКС имат право да сключват договори с всяка страна по света за извършване на широк спектър от работи и услуги – от служби за сигурност до участие във военни действия;

– ЧВКС имат право да наемат служители с необходимата квалификация и да определят заплатите им, които са значително по-високи от тези в редовната армия;

– клиентите на услуги на ЧВКС (държавни, недържавни и частни форми на собственост) не се нуждаят от осигуряване на социална защита и плащания (пенсия, осигуряване и др.) за техните служители – те-

[10] Григоров, П. Американската стратегия за „износ на сигурност“ дестабилизира Европа. – сп. „Геополитика“, 16.09.2020, ISSN 1312-4579.

зи задължения се изпълняват от ръководството на съответната ЧВККС;

– материално-техническото снабдяване с наети единици се извършва изключително за сметка на собствените ресурси на ЧВККС;

– ЧВККС могат частично да делегират функциите и правомощията на редовните войски на държавата клиент;

– международните организации привличат ЧВККС за извършване на опасни мисии на територите на страни с нестабилна военна и икономическа обстановка.

Характерно за повечето ЧВККС е, че те поддържат и си сътрудничат много активно с разузнавателните и контраразузнавателните структури на държавите, чиито интереси защитават. Типичен пример за това са британската ЧВККС *WatchGuard International*, американските *MPRI International Inc.*, *Kellogg, Brown & Root* и *Blackwater*, руските *Morgan Security Group*, „Вагнер“ и „Туран“. Освен това правителствените силови структури са основните донори за набиране на личен състав за ЧВККС, което в голяма степен ги обвързва с изпълнението и на техни задачи.

Практика през последните години е ЧВККС да се обединяват в асоциации при извършване на съвместни операции, като пример за това е Международната асоциация за поддържане на мира (IPOA). В Ирак съгласно споразумения, сключени със САЩ, близо 100 000 души са наети от местната „Асоциация на частните структури“. Тъй като сключените договори, регулиращи присъствието на ЧВККС в Ирак, не вземат предвид законите на тази страна, често възникват скандали между служителите на ЧВККС и местните

власти и населението на страната, които стигат понякога до въоръжени сблъсъци и жертви от двете страни.

Предлаганите от ЧВККС **услуги** покриват изключително широк спектър от задачи, който е атрактивен за богати предприемачи, частни корпорации, консорциуми и др. Той може да включва:

– проучване на националната система за сигурност и отбрана;

– защита на стратегическите съоръжения (летища, морски пристанища и др.);

– защита на съоръженията за петролна инфраструктура;

– защита на енергийните съоръжения;

– защита на правителствените агенции, посолства и държавни лидери;

– ескорт и охрана на товари и конвои;

– обучение на военни части на редовните войски;

– услуги на преводачи, специализирани във военния превод;

– прилагане защита на затвори (например Иран, Афганистан);

– разминиране на полета и предмети, както и унищожаване на боеприпаси;

– защита от пожари;

– извършване на работа по материално-техническото снабдяване на войските;

– провеждане на разузнаване, включително и въздушно;

– защита на корабите от пиратски атаки.

ЧВККС са способни не само да купуват оръжие, създадено с използването на високи технологии, но и да обучават военни специалисти. Не на последно място,

структурите от наемници могат да компенсират липсата на необходимите военни части във всяка една страна.

Предимствата при използването на ЧВККС пред редовните въоръжени сили накара редица американски специалисти да направят извода, че в бъдеще при конфликтни ситуации наемните армии, формирани от частни компании, ще станат основна бойна сила – т.е. създава се базата за т.нар. *„приватизация на съвременната война“*. Този извод се подхранва и от факта, че все повече военни специалисти в САЩ напускат редовната армия и се присъединяват към структурите на ЧВККС.

Използването на услугите на служители от ЧВККС за работа от името на дадено правителството има и значителни **ограничения**:

– на първо място за ЧВККС стои печалбата, а не е изпълнението на военния дълг;

– ЧВККС, като независим стопански субект, не се подчинява на заповеди и команди от ръководните армейски структури;

– тъй като договорите с ЧВККС не могат да осигурят всички възможности за изменения на обстановката на бойното поле, това намалява възможността за вземане на гъвкави решения и значително намалява бойната ефективност на наемната армия;

– мениджърският персонал на ЧВККС не притежава цялостна военна подготовка и следователно не винаги може, ако е необходимо, да се присъедини към редиците на бойните части.

3.3. Тенденции и очаквания

На геополитическата сцена, отразяваща приватизацията на войната от ЧВККС в началото на XXI век, се очертават **два фундаментални подхода**. Западният, при който ЧВККС, основно американски и британски, *сключват всякакви изгодни за тях договори, включително и с вражески правителства, стига това да носи големи приходи и печалби*.

Основите на другия подход са поставени от Русия, следвана от Турция, Иран и Китай, в който *държавните интереси за прокарване и налагане на влияние са водещи, а наемниците са единствено инструмент*. Руският подход все още се надгражда с масираното навлизане на руски ЧВККС в конфликтни зони в Африка и Близкия изток, където т.нар. *„износ на сигурност“* все още не може да обслужва изцяло геополитическите цели на Кремъл, а само икономическите интереси на част от олигархичните кръгове, приближени до властта. Това дава достатъчно основание, ако се използват формулираните от Шон МакФейт рамки за класифициране на предлаганите от ЧВККС услуги, да бъде посочен и още един подход – **„груба сила плюс налагане на влияние“**.

През следващите години е възможно да настъпи промяна в руската позиция относно използването на ЧВККС. Вероятно същата ще бъде свързана с преориентиране на целите и регионите, в които ще воюват служители на ЧВККС – основно териториите на държавите от бившия СССР. Обективна предпоставка за това е прилагането на новата стратегия от страна на Запада за обграждането на Руския с т.нар. **„обръч от нестабилни точки“** (Южен Кавказ, Средна Азия,

Приднестровието, Украйна и Беларус), които постепенно изместиха основното предназначение на военните бази на НАТО и САЩ в Европа.[11] При развитието на подобен сценарий е възможно основните усилия при използването на руски ЧВКК да бъдат *пренасочени* от Близкия изток и Африка към използването на служителите им за воденето на „необявени войни“. Целта е запазване на територии от времето на Съветския съюз, влиянието в тях на марионетни режими, близки до Кремъл, без руската държавна машина да се ангажира с редовни въоръжени сили и да поеме официално отговорността за дадените жертви.

Като основни играчи в тази нова стратегия се очертават САЩ, Великобритания и Турция. Вероятно специалните служби на първите две държави ще използват като бази за своите действия териториите на Украйна и балтийските републики, докато Турция разчита основно на влиянието си в централноазиатските републики и Крим. Всичко посочено по-горе удивително напомня за операция „Гладио“, стартирала през 50-те години на миналия век срещу бившия Източен блок със създаването на мрежата *Stay-behind* (стой отзад, стой в сянка), но този път единствено срещу Русия.[12]

Като допълнение към това е и приетата от Пентагона през 2017 г. концепция за т.нар. **„стратегически мултидомейни операции“** (Multi-Domain Operations, MDO), която би трябвало да позволи на САЩ да победят

---

[11] Леонков, Ал. Обграждат Русия с нестабилни точки. – в. „Русия днес“, бр. 1. – *www.rusiadnes,bg,* 08-14.01.2021.

[12] Чуков, Б. Матрицата отвътре. София, Издателство „Изток-Запад“, 2020, с. 412–413, ISBN 978-619-01-0746-0.

Русия (Китай) в един бъдещ военен конфликт с помощта на сравнително малко сили (140 000 военнослужещи), разчитайки най-вече на технологично превъзходство. В рамките на тази концепция, базираща се на постигането на бърза победа приоритетно с използване възможностите на авиацията, БЛА и високоточните оръжия, се предвижда „новият тип война“ срещу Русия да има локален характер. Евентуалната агресия няма да включва завземане на руска територия, а бойните действия да се водят основно в буферните зони – Беларус, Югоизточна Украйна, Молдова и частично в Прибалтика, т.е. местата, където се намира „обръчът от нестабилни точки“.[13]

Подобен подход е залегнал и в Програмата „НАТО 2030“, обсъдена по време на срещата на министрите на отбраната на Алианса (17 и 18 февруари 2021 г.). В нея изрично е посочено, че *„НАТО следва да запази технологичното си превъзходство пред Русия и Китай, да развива отбранителни иновации и да разширява инвестициите в разработването на нови видове оръжия“*. Според генералният секретар на НАТО Йенс Столтенберг, това трябва да залегне и в новата стратегия на блока.

Много вероятно е, освен територията на бившите съветски републики, другото поле за разширяване дейността на ЧВККС в началото на този век да е Африка и по-специално Субсахарска Африка. Тази част от континента има идеални условия за воденето на продължителни въоръжени конфликти. Първо, защото там се намират едни от най-бедните страни в света,

[13] Тодоров, Ал. MDO – Стратегията на Пентагона срещу Русия и Китай. – сп. „Геополитика“, брой 1, 2021, с. 126–127, ISSN 1312-4579, ISSN 1312-4579.

според индекса на ООН за човешко развитие, свързан с продължителност на живота, здравеопазване и доходи на глава от населението. На много места нестабилността се допълва от междуобщностни и племенни конфликти, присъствие на престъпни и терористични групировки, наличие на корумпирани и слаби местни власти, без капацитет и възможности да контролират местното население. Второто важно условие е свързано с богатите природни залежи на нефт и газ, които като с магнит привличат както мощните западни мултинационални компании, така и руски инвеститори.

През последното десетилетие се очертаха няколко региона с тревожно нарастване на влиянието на радикалния ислям и тероризма в тази част на света. Един от тях е източноафриканското крайбрежие и по-специално Мозамбик и Танзания. Там най-силно присъствие има местният клон на ИД. От 2017 г. насам терористите от ИД непрекъснато атакуват големите населени места и дори успяха да поставят под контрол стратегически важното пристанище Мосимбоа да Прая в провинция Кабо Делгадо. На запад от Мозамбик, към Нигер, Нигерия, Чад и Камерун, действа групировката „Боко Харам“ и нейното отцепническо крило, което е част от ИД.

Регионът на Сахел е другият основен център на джихадистка активност в Африка. Основният играч в тази част на континента е съюз между пет радикални мюсюлмански организации, които действат под контрола на глобалната мрежа на „Ал Кайда“. Тази организация е отговорна както за множество атаки срещу сили на ООН и тези на местните армии, така и срещу цивилни цели като хотели, ресторанти, кина и др. Тук също така присъствие има и ИД, която, заедно с „Ал

Кайда“, носи отговорността за смъртта на над 1000 цивилни в периода 2014–2017 г.

Тези терористични организации контролират в тази част на Африка сложни и добре организирани трафикантски мрежи. Близо 50 тона кокаин пристигат годишно от Южна Америка, за да бъдат преразпределени през Сахел на север, в Магреб и оттам за Европа. По този начин териториите на Мали, Буркина Фасо, Нигер и Чад се превръщат в транзитен център за контрабанда на нелегални стоки и хора за държавите – членки на ЕС. Освен ЧВККС в Мали и Нигер има и три активни мисии на ООН, близо 5000 военнослужещи от Франция, както и американска военна база, в която са базирани БЛА.[14]

При запазване на сегашната динамика в геополитическата среда за сигурност, където има голяма конкуренция между държавите, които се борят за световна хегемония, притежават богат ядрен арсенал, но се стараят да избягват пряката конфронтация, „приватизацията на войната“ от частни армии изглежда все по-актуална преднамереност с определено неясен край.

През XXI век все повече се налага и **тенденцията** мултинационалните компании да са част от световната финансова система, която е обвързана с икономическата съдба на нациите и е толкова могъща, че нито едно правителство не е в състояние да издържи на масирани спекулации срещу своята валута. Държавите са в клопка, те не могат да игнорират мултинационалните корпорации, защото те са вратата към глобалните пазари и контролират потока и разпределя-

[14] Божев, В. Кървавият възход на джихадистите в Африка и как това влияе на Европа. – *www.webcafe.com,* 18.02.2012.

нето на икономическите и технологичните капитали. От своя страна най-могъщите корпорации разчитат на ЧВККС, за да защитават своя бизнес. Така например компанията *Chevron* разчита на *Outsourcing Services* за мощностите си в Нигерия. *Freeport McMoRan* е наела *Triple Canopy* за защита на своите мини в Индонезия. А G4S охранява почти всичко престижно – от ООН до големи банки и неправителствени организации. Нюйоркската фирма за корпоративно разследване и управление на риска *Kroll Inc.* осигурява охраната на крупни бизнесмени (включително и на мултимилиардера Карлос Слим) и предоставя срещу заплащане експерти за борба с отвличането на хора – един от най-сериозните проблеми на борбата с организираната престъпност в Мексико.

В началото на новия век се оформи и друга глобална тенденция, свързана с използването на ЧВККС – **„приватизация на контратероризма“**, пример за което е тяхното участие в операциите срещу ИД в Ирак и Сирия, афганистанското ДТ, както и срещу джихадистките групировки в Сомалия и Западна Африка. В своя статия, публикувана през 2019 г. във в. *Washington Post*, Уилям Аркин пише: *„Липсата на прозрачност и контрол по отношение на дейността на частните фирми от индустрията на сигурността е основната причина за шокиращия факт, че не е ясно точно за каква цел са осъществени транзакции на сума от 2.3 трилиона щ. д. от началото на войната срещу тероризма досега“*.[15]

Паралелно с това през последните години започва и **„приватизиране“** на въздушното пространство, ка-

[15] Ценков, В. Приватизация на войната. – *https://infacto.bg*, 17.11.2015.

то традиционното използване на военна авиация се заменя, при това доста активно, от БЛА, наричани още **дронове** (DRONES). Според д-р Дейвид Хъкс, *старши научен сътрудник в катедрата по компютърни науки в университета в Ливърпул, „бъдещите военни конфликти ще се водят с роботи във въздуха, на земята и под водата, като всички те ще се основават на изкуствения интелект и ще бъдат напълно автономни“*. Основно място в неговата теория заема масовото използване на БЛА.[16]

Подобно е и виждането на професора по философия в университета в Хайфа в Израел Даниел Статман, който изучава използването на БЛА. Той също счита, че *„бъдещите военни конфликти ще се водят с „умни машини“ във въздуха, на земята и под водата. Всички те ще се основават на изкуствения интелект, ще бъдат напълно автономни и много добре програмирани“*. Според професор Даниел Статман те ще знаят правилата на войната, общите конвенции за това как да се прави разлика между бойци и цивилни лица.[17]

Пример за това е войната в Либия, където размяната на удари с активното използване на БЛА между правителството в Триполи и поддръжниците на маршал Халифа Хафтар доби такива мащаби, че специалният пратеник на ООН за Либия заяви, че това е *„най-голямата война с дронове в света“*.[18]

---

[16] Хъкс, Д. Въоръжени дронове: Колко дистанционно контролирани високотехнологични оръжия се използват срещу бедните. – *https://WorldbeyondWar.org,* 2011.

[17] Флимнин, Е. Война на дронове. – в. „Монд“, 06.09.2016.

[18] Петров, А. „Най-голямата война с дронове в света“ се води на 1500 км от София. – *www.m.dnevnik.bg,* 29.05.2020.

Повечето анализатори се обединяват около мнението, че за основните геополитически играчи използването на енергийните ресурси на Либия има приоритет пред стабилността на страната. Очакванията са, че този конфликт има дългосрочен дестабилизиращ ефект, ще продължи да поддържа висок градус на напрежение в региона, ангажирайки активно ЕС и внасяйки допълнително напрежение в рамките на НАТО. В този контекст може да се предположи, че ще бъде увеличено участието на ЧВКК и използването на БЛА за постигането на важни за „играчите“ стратегически цели, без те да поемат официално отговорността за икономическата разруха и дадените жертви, включително и сред мирното население.

Понастоящем всички големи армии по света възприеха безпилотната бойна техника като неотделима част от своя арсенал. Независимо от изключително високата им цена, идеята за придобиването на БЛА има своите основания, които са свързани с това, че те са високоефективни, изключително мощни, нямат екипаж, много по-евтини (десетки пъти от управляваните бойни самолети), могат да летят във въздуха без презареждане с гориво повече от 40 часа, трудни са за поразяване от средствата за ПВО, защото са почти невидими, летят на голяма височина, стрелят от десетки километри и унищожават целта с голяма точност. Подобна тенденция съществува и по отношение на разработването на дистанционно управляеми технологични системи във ВМС, както и в сухопътните войски. Налага се концепцията, че бойните машини са предназначени за водене на „хуманна“ война.

От 2014 г. три държави използват БЛА, за да нанасят военни удари по сухопътни цели: Израел, САЩ

(притежаващи над 7000 БЛА, разположени над Иран, Ирак, Афганистан, Йемен, Пакистан, Либия, Сомалия, Сирия, както и на границата между САЩ и Мексико) и Великобритания.[19] През м. декември 2019 г. към този своеобразен „клуб“ се включи и Франция, която използва БЛА за ликвидирането на ислямски екстремисти в Мали. На 6 юни 2020 г. в района на малийския град Тесалит е убит лидерът на „Ал Кайда“ в ислямския Магреб (АКИМ) Абдел Малек Друкдел (Абу Мусааб Абдул Уадуд), заедно с няколко от най-близките си сътрудници. Друкдел, който е наричан още и емирът на АКИМ, е известен с това, че е един от най-опитните командири на тази терористична организация в Северна Африка.[20]

Индийските ВС също разчитат на БЛА за укрепване на своите бойни възможности и в борбата срещу тероризма. В рамките на приетата през 2020 г. десетгодишна програма за модернизиране на ВС на страната, в размер на 250 млрд. щ. д., се предвижда от САЩ да бъдат закупени 30 броя ударно-разузнавателни БЛА от типа MQ-9 Reaper. Сделка, която е на стойност 3 млрд. щ. д., беше одобрена от парламента на страната през пролетта на 2021 г. С приемането на въоръжение на новите БЛА се очаква да нараснат способностите на Индия да охранява сухопътната и морската си граница с Китай и Пакистан. Вероятно тези БЛА ще бъдат използвани и при провеждането на контраразузнавателни операции в района на Кашмир, където оперират пакистанските терористични организации „Партия на свещените бойци“

---

[19] Войните с дронове вече са реалност. – *www.TechNews.bg,* 01.11.2019.

[20] Франция ликвидира лидер на Ал Кайда в ислямски Магреб. – *www.dir.bg,* 06.06.2020.

(*Hizb-ul-Mujahiddeen*), „Армия на духовно чистите“ (*Lashkar-e-Taiba*), „Армия на пророка Мохамед“ (*Jaish-e-Muhammad*) и „Ислямски призив“ (*Jamaat-ud-Dawa*).

Понастоящем Индия произвежда собствени БЛА за разузнаване и наблюдение, тип Warrior, в рамките на проекта CAST (*Combat Air Teaming System*).[21]

Никак не е странно съвпадението, че в почти всички водещи се понастоящем военни и въоръжени конфликти присъства **комбинацията ЧВККС** и **БЛА**. Типичен пример за това е започналата на 26 март 2020 г. контранастъпателна операция „Буря на мира“ от сили на ПНС на Либия. С помощта на изпратените от Турция БЛА бойните действия в тази страна претърпяха пълен обрат. Част от основните удари са нанесени срещу близо 1500 бойци от „Вагнер“, воюващи в редиците на Либийската национална армия (ЛНА) на маршал Халифа Хафтар.[22] Те са изтласкани от три свои бази, намиращи се в южните предградия на Триполи и квартал „Салахедин“ на либийската столица. Не е тайна, че на страната на ПНС воюват около 2000 бойци от терористичните групировки ИД и „Джебхат ал Нусра“, както и около 7500 наемници от Сирия, които са изпратени там с финансовата подкрепа на Турция (вероятно от близката до управляващите ЧВККС *SADAT Inc.*).

В контекста на целия процес на „приватизацията на контратероризма“, включително и от частните армии, използването на БЛА от тях може да бъде разгледано в няколко направления:

---

[21] Индия купува 30 БЛА MQ-9 Reaper. – *www.pan.bg,* 25.09.2020.

[22] Егерт, К. ЧВККСКС Вагнер – всичко, което бихте искали да знаете за Русия и Путин. – *www.dw.com,* 19.02.2019.

а) Извършване на наблюдение и разузнаване с цел подготовка и планиране на операции, събиране на актуална информация за придвижването на терористи и местата, където се намират техните логистични бази и тренировъчни лагери, обстановката в района на провеждането на отделни контратерористични операции, наличието на организирани засади, физическо разпознаване на издирвани терористи, които са обекти за ликвидиране и др.;

б) Обезпечаване на сигурността на участващите в контратерористичната операция бойци, предупреждаване за внезапно възникнали проблеми, свързани с тяхната сигурност (новоизградени КПП, засади, подход на терористи, поставени от тях ИВУ и др.), съмнителни превозни средства, бойна техника, използването на технически средства за въздействие върху мрежите за комуникация, подход на подкрепления и др.;

в) Издирване, което може да бъде в две направления – оказване на помощ на участващите в операцията бойци, изпаднали в критична ситуация, с цел организиране на спасителни операции и при издирването на терористи, оцелели при провеждането на бойните действия;

г) Комуникация и предаване на данни, при което БЛА се използват като ретранслатор на данни или предаването на сигнали за по-гъвкаво и своевременно ръководство на действията на терен.

Със сигурност може да се твърди, че понастоящем най-масовото използване на БЛА се извършва от САЩ в Афганистан срещу ДТ и подкрепящите го местни и международни терористични организации. По данни на неправителствената организация „Нова американска фондация“ (*New American Foundation*) само през

2012 г. ЦРУ е извършило 333 нападения с БЛА, при които са загинали около 3000 души, 90% от които членове на ДТ. Използва се един от най-модерните БЛА – „Рийпър“ (Жътвар), който е въоръжен с ракети „Хелфайър“ (Адски огън), лети със скорост 480 км/час на височина 16 километра и може да лети над 20 часа във въздуха.

БЛА имат съществено място при разузнаването на терористични организации с използването на човешкия фактор (агентура), което е регламентирано в американската доктрина ATP 3-04.64 Multi-service tactics, techniques and procedures for the tactical employment of unmanned aircraft systems, US DoD, 2015. Там се посочва, че БЛА е *„техническо средство, имащо спомагателни функции за обезпечаване на операциите на терен“*.

Мнението на повечето водещи изследователи в тази област е, че БЛА определено ще играят още по-важна роля през следващите години в различни конфликти, но няма да заменят войниците, включително и служителите на ЧВККС. Един от тях – Бен Наси, преподавател от университета Бен-Гурион в Израел, развива теорията, че причина за това е, че „дроновете“ ще се нуждаят от по-дълъг живот на батерията и разработването на централизиран компютърен сървър за управление, който да позволи един човек да контролира „рояк от дронове“ – по същия начин, по който отделните играчи управляват своите военни сили в компютърните игри. **„Роякът от дронове“** е понятие, което ще става все по-актуално през последните години. Под него някои изследователи разбират *група от безпилотни апарати, които летят и действат съвместно – всеки автономно, но заедно, при високо ниво на координация* – точно както правят насекомите.

Прогнозите са, че до 10 години е възможно да се използват автономни „рояци“, управлявани от изкуствен интелект, работещи при висока степен на съгласуваност. Това неминуемо ще промени характера на бойните действия, най-вече чрез „промяна на ритъма при вземане на решения, влияещи върху воденето на бойните действия“.[23]

С БЛА успешно може да бъде премахнат и политически неудобен противник. Типичен пример за това е ликвидирането в Багдад през м. януари 2020 г., по заповед на президента на САЩ, на високопоставения ирански генерал Касем Сюлеймани – командващ на елитните бригади „Ал Кудс“ от КСИР, и на Абу Махди ал Мухандис, ръководител на шиитските милиции „Хашд аш Шааби“ в Ирак. И в този случай, според някои анализатори, има намеса на служители от американска ЧВККС, които са подали координатите на мястото, където са се намирали Сюлеймани и Мухандис.

Израел, който също е един от водещите разработчици и производители на БЛА, ги използва приоритетно за ликвидиране на неудобни лидери на терористичните групировки „Хамас“ и „Хизбулла“.

БЛА се използват и от всички страни в продължаващата вече години гражданска война в Йемен, включително във военната кампания на подкрепяната от САЩ коалиция от арабски държави, ръководена от Саудитска Арабия, срещу хусите. Употреба на БЛА от хусите задълбочава конфликта, за който първоначално саудитците твърдят, че ще приключи в рамките на

---

[23] Хъкс, Д. Въоръжени дронове: Колко дистанционно контролирани високотехнологични оръжия се използват срещу бедните. – *www.WorldbeyondWar.org,* 2011.

месеци. Хусите започват да използват БЛА през 2016 г. първоначално за наблюдение и разузнаване. След това употребата им се разширява и за нанасяне на прецизни удари (атака срещу военен парад в йеменската столицата, при който са убити високопоставени фигури). Хусите поемат отговорността за удара по рафинерията „Абкайк“ в Саудитска Арабия, като също са използвали БЛА. Счита се, че използваните от тях БЛА са „примитивни“, сглобени от компоненти, доставени от външен източник и изпратени в Йемен. Те са почти идентични по дизайн, размери и способността на тези на БЛА „Абабил-1“, произведена от иранската компания *Aircraft Manufacturing Industries*.

В отговор на атаките, нанесени срещу лидери от различни терористични групировки през 2019 г., е налице трайна тенденция по-мощните от тях, като „Ал Кайда“ и свързаните с нея организации като „Ал Нусра“, талибаните от афганистанското ДТ, както и ИД, да започнат използването на комерсиални БЛА, предимно за разпространението на пропагандни материали.

Подразделенията на „Ал Кайда“ използват БЛА за заснемане на операции, провеждани от тях, и последващо разпространение на материалите с пропагандна цел. Типичен пример за това е извършеното на 5 януари 2020 г. нападение от клона на „Ал Кайда“ в Сомалия „Ал-Шабаб ал-Муджахидин“ срещу американската военната база „Кемп Симба“. Базата е разположена до залива Манда и нейното основно предназначение е да събира и обработва разузнавателна информация за терористичната дейност в тази част на света. Същевременно „Кемп Симба“ е място, където се планира и организира провеждането на контратерористични операции. При нападението са убити 3 аме-

рикански военнослужещи, унищожени са 8 самолета и оборудване за водене на наблюдение и разузнаване. Заснетият от БЛА филм е излъчен в социалните мрежи, качен в YouTube, а коментар за нападението е направен от лидера на тази терористична организация Абу Убайдан Ахмад Омар.[24]

Подкрепяната и финансирана от Иран шиитска организация „Хизбулла“ остава водеща в използването на БЛА. Иран започва да снабдява тази шиитска групировка с БЛА още през 2002 г. Три години покъсно „Хизбулла“ използва един от тях, ирански модел „Ababил-1“, за да навлезе в израелското въздушно пространство и да проведе разузнавателен полет. От началото на 2014 г. БЛА на „Хизбулла“ започва да обстрелва и позициите на „Ал Нусра“ по границата между Сирия и Ливан.[25]

БЛА, използвани от сирийските бунтовници, са малки или средни комерсиални модели. В доклад на Центъра за нова американска сигурност (CNAS) от 2019 г., озаглавен „Свят на разпространение на дронове“, се посочва една крайно тревожна тенденция, свързана с все по-активното използване на БЛА от наддържавните организации като „Хамас“, „Хизбулла“, ИД и либийските бунтовнически групировки за извършването на тактическо разузнаване. За „Хамас“ и „Хизбулла“ също така съществува информация, че имат на въоръжение апарати с военно предназначение от типа „Ababил-1“ и „Мохаджер-4“, разработки на

[24] *http://periodika.ru/articles/1210693.html.*

[25] В Сирия нарастват случаите на конфронтация между американски военнослужещи и руски наемници. – The Wall Street Journal, 07.02.2020.

иранския военнопромишлен комплекс.

Всичко това очертава една **нова тенденция** през последните години, свързана с все по-широката употреба на БЛА и от терористичните организации. Първоначално терористите използват основно предимствата, които им дават *HD-форматните камери на БЛА за водене на разузнаване*. След това започват да приспособяват закупуваните от тях БЛА, за да *нанасят въздушни удари по цели на терена*.

ИД масово използва БЛА, за да компенсира значителните загуби, които понася в жива сила. Специалистите от нейното Управление за минноподривна дейност „дообработват“ комерсиални БЛА, превръщайки ги в боеспособни апарати. Това практически увеличи техните възможности за нанасяне на ракетни удари, за разузнаване и пропаганда.

Терористите от ИД използват два вида БЛА – самолетен и вертолетен тип. „Доработените“ БЛА самолетен тип могат успешно да разузнават територия по предварително зададен маршрут, на разстояние до 100 км, както и да предават информация, на базата на която полевите командири на ИД да вземат изпреварващи решения. Използването на БЛА от вертолетен тип – Phantom II и Phantom III, разполагащи със системи за геопозициониране, даже при отсъствието на GPS позволяват издигането на товар (обикновено ИВУ) до 1300 грама и нанасянето на бомбени удари от страна на терористите. Много често те координират „хвърлянето“ на ИВУ от БЛА със самоубийствени атентати, извършвани с коли бомби, което води до увеличаване не само на смъртоносния ефект от взривовете, но имат и силно психологическо въздействие. Малките размери на използваните от ИД БЛА силно

затруднява противодействието срещу тях.

С подобни БЛА на 6 януари 2018 г. терористите атакуват в Сирия военната база „Хмеймим“, в която са дислоцирани руски военни. При атаката са използвани шест БЛА от самолетен тип.[26]

Безспорен факт е, че приватизацията на войната, свързана с използването на ЧВККС, все повече се унифицира и разклонява. От една страна, се разширява пазарът на частни експертни фирми, които са посредници при изпълняване на военни операции, а от друга, процъфтява свободният пазар на наемници, които са готови на всичко за пари. Като бизнес подход използването на ЧВККС е гъвкав, устойчив и много адаптивен.

След излизането на САЩ от Ирак „пазарът за наемници“ не се разпадна, напротив, започна да се развива и да се разраства, тъй като все повече местни диктатори и военни професионалисти използват частните си армии, за да печелят. Нарастването на броя на ЧВККС също е нещо предвидимо, защото засегнатите от конфликти държави притежават **идеалните условия за извличане на печалби** – богати природни ресурси, натрупани с векове исторически вражди със съседите, тиранично управление, обезверено, слабо грамотно и тероризирано население, наличие на въоръжени отряди или служители на ЧВККС, както и липса на справедливост и законност.

Всичко това потвърждава посочените по-горе **две основни тенденции** в бъдещето на частните армии и „приватизацията на войната“. Първата е свързана с

[26] *https://bmpd.livejurnal.com*

разрастване на пазара на ЧВККС, доминиран от наемници, които работят в близко сътрудничество със своите работодатели, покровителствани от държавата – политическите лидери на държавите, в които са създадени, като част от тяхната външна политика, свързана с налагането на влияние. Втората тенденция ще зависи от свободния пазар на военни услуги, на който ЧВККС работят за всеки, който даде повече пари за постигане на своите цели. Това означава, че „войната за износ“ ще се превърне в обикновен бизнес и фирмите ще търсят войната, за да реализират печалба според принципа, дефиниран от древноримския политически деец и военноначалник Марк Порций Катон Стари при завладяването на Испания през 195 г. пр. н.е. – **„Bellum se ipsum alet“** („Войната живее от война“).

„Винаги ще има хора, които не желаят мир,
понеже с настъпването на мира се прекратяват
изгодните държавни договори
по снабдяването на армията и флота.“
Филип Кер

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Днешните конфликти в районите на Близкия изток, Африка, Латинска Америка, Украйна, Централна и Южна Азия връщат света към средновековното статукво, когато държавите не доминират в международната система за сигурност и не са в състояние да се справят със заплахи, имащи както регионален, така и глобален характер.

Новите реалности, свързани с използването на паравоенни структури за разрешаване на вътрешни и междудържавни спорове, все повече започват да приличат на *„неосредновековие“* в сферата на глобалната сигурност, когато всеки, който има пари, е в състояние да разпали въоръжен конфликт и да наложи своите разбирания за ред, политика и справедливост. Това е една от основните причини за изчезването на официално обявената война и новото възкръсване на феномена „приватизиране на войната“.

Британският генерал сър Рюпърт Смит нарича това *„войни между хората“* и стига до извода, че Вестфалският модел за водене на война е мъртъв. Според него *„тя е битка на бойното поле между хора и техника и е могъщо решаващо събитие при спорове по международни въпроси. Такава война вече не съществува“.*

Приватизация, според Wikipedia, е английска дума,

която означава *„процес на трансфериране на собствеността на бизнес, предприятие, агенция,* ***публична услуга*** *или недвижимост от публичния сектор към частния сектор или към частни непечеливши организации“*. Именно това се наблюдава в сферата на използването на служители на ЧВККС (публична услуга) за водене на въоръжени конфликти и извличането на огромни печалби за ЧВККС и техните кукловоди от „дълбоката държава“.

И оттук – докато има хора, които печелят милиони долари от това да се бият в конфликти с използване на сила, били те военни или въоръжени, никой няма да иска да спре огъня на оръжията и да се бори за „траен мир“. Тази монолитна сплав се „закалява“ непрекъснато и от стремежите на световни гиганти като „Шеврон Тексако“, „Британиш Петролеум“, „Роял Дъч Шел“ и др. да установяват глобален контрол върху енергийните източници (нефт, газ, водни ресурси и др.) по света с помощта на служители на ЧВККС.

Предметен показалец

Великобритания и Британската общност 59–67
а) WatchGuard International 61–63
б) S4G 63–64
в) Executive Outcomes Ltd 64–65
г) Unity Resources Group (URG).....65–66
д) Asia Security Group (ASG) 66
е) Defion Internacional (DI) 66–67
Европа 67
а) Xeless-Group.....67
б) Секопекс 67
САЩ 68–80
а) Vinnell Corporation.....71
б) MPRI International Inc.....71–73
в) Kellog, Brown and Root 73
г) Halo Trust 73
д) Erinys.....73–74
е) Triple Canopy 74
ж) Aegis Defense Services.....74
з) Blackwater (Academi) 74–77
Русия.....80–109
а) РСБ-Груп.....87
б) МАП 87
в) Антитерор-Орем 87–88
г) Morgan Security Group 88–90
д) Вагнер.....90–97
е) Туран.....97–99
ж) Е.Н.О.Т. 101–104
з) Казачество 104–107

Иран 110–114
а) Хизбулла 110–111
б) Фатемиюн.....112–113
Турция 114–117
а) SADAT Inc 114–117
Китай 117–119
а) Beijing DeWe Security Services (DeWe).....118
Терористични организации 58–59,113–114, 119–127
а) Malhama 58–59
б) YPG 113–114
в) Ислямска държава.....119
г) Ислямско движение на Узбекистан...119–123
д) Ислямска група за Джихад 123–125
е) Съюз за ислямски джихад 125–127

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

АНС	Агенция за национална сигурност
АОК	Армия за освобождение на Косово
БЛА	Безпилотен летателен апарат
ВВС	Военновъздушни сили
ВМС	Военноморски сили
ВПК	Военно-промишлен комплекс
ВПО	Военно-политическа обстановка
ВС	Въоръжени сили
ГКПП	Граничен контролно-пропускателен пункт
ГРУ	Главно разузнавателно управление
ДПТ	Движение на пакистанските талибани
ДТ	Движение Талибан
ЕС	Европейски съюз
ЗРАК	Зенитен ракетно-артилерийски комплекс
ЗРК	Зенитно-ракетен комплекс
ИВУ	Импровизирано взривно устройство
ИГД	Ислямска група за Джихад
ИД	Ислямска държава
ИДИЛ	Ислямска държава в Ирак и Леванта
ИДУ	Ислямско движение на Узбекистан
КПП	Контролно-пропускателен пункт
КСИР	Корпус стражи на ислямската революция
ЛБМ	Лека бронирана машина
НАТО	Организацията на Северноатлантическия договор
НПО	Неправителствена организация
ОНД	Общност на независимите държави
ООН	Организация на обединените нации
ООО	Дружество с ограничена отговорност (Общество с ограниченной ответственностью)

ОССЕ	Организация за сигурност и сътрудничество в Европа
ПВО	Противовъздушна обрана
ПГМ	Планинско-гориста местност
ПЗРК	Преносим зенитно-ракетен комплекс
ПКК	Работническа партия на Кюрдистан
ПНС	Правителство на националното съгласие (Либия)
ПСР	Партия на справедливостта и развитието
ПТП	Противотанкова пушка (оръдие)
ПТРК	Противотанков ракетен комплекс
РАК	Ракетно-артилерийски комплекс
РСЗО	Реактивна система за залпов огън
СИД	Съюз за ислямски джихад
СМИ	Средства за масова информация
СНС	Система за национална сигурност
СПТРК	Самоходен противотанков ракетен комплекс
СССР	Съюз на съветските социалистически републики
ФАПЗ	Федерално-административни племенни зони
ФБР	Федерално бюро за разследване
ФСС	Федерална служба за сигурност
ЦРУ	Централно разузнавателно управление
ЧВК	Частна военна компания
ЧВККС	Частна военна компания и компания за сигурност

ASG	Asia Security Group;
CENTCOM	Central Command
DI	Defion Internacional
DeWe	Beijing DeWe Security Services
KAS	Kilo Alpha Services
MDO	Multi-Domain Operations
MPRI Inc.	Military Professional Recourses Incorporation
NASA	National Aeronautics and Space Administration
SAS	Special Air Service
URG	Unity Resources Group

Библиография

Аврамов, К., Р. Трад. Руските невидими армии. София, Сиела Норма АД, 2020, ISBN 978-954-28-3161-7.

Богатищев, Ал. Российская частная военная компания „Мар“: от Украина до Сирия. – Военнное.РВ, *http://nx-blaga.2018*.

Богданов, Пл. Теория и практика на военните конфликти. Учебник. София, Академично издателство „За буквите – О писменехъ“, 2020, ISBN 978-619-185-427-1.

Божев, В. Кървавият възход на джихадистите в Африка и как това влияе на Европа. – *www.webcafe.com,* 18.02.2012.

Бъркоуиц, Б. Новото лице на войната. София, Военно издателство, 2003, ISBN 954-509-260-2.

В дълбоката държава. – *www.greenlane.com*, 31.01.2018.

Войните с дронове вече са реалност. – *www.TechNews.bg*, 01.11.2019.

В Сирия нарастват случаите на конфронтация между американски военнослужещи и руски наемници. – The Wall Street Journal, 07.02.2020.

Глобална стратегия за външна политика и политика за сигурност на ЕС 2016. – *https://dans.bg*.

Григоров, П. Американската стратегия за „износ на сигурност“ дестабилизира Европа. – сп. „Геополитика“, 16.09. 2020, ISSN 1312-4579.

Гусаров, В. Частните военни компании в Русия – инструмент на тероризма. – *www.InformNapalm.com,* 28.11.2015.

Гърдев, Д. Близкият изток – родина на първите частни военни компании. – *https://trud.bg*, 10.03.2018.

Гърдев, Д. Глобалната сигурност и тенденции, очертали се на световния форум в Мюнхен. – *https://tvevropa.com*, 17.02.2020.

Гърдев, Д. Дългите ръце на частните военни компании. – сп. „Икономист“, 05.03.2018.

20 години сигурност с G4S. – *https://profit.bg*, 04.06.2013.

Егерт, К. ЧВК Вагнер – всичко, което бихте искали да знаете за Русия и Путин. – *www.dw.com,* 19.02.2019.

Елисеев, И., Ал. Тихонов. В тени пирамид. – *http://rg.ru/2010/09/30/taina.html.*

„Еноты“ в клетке. Как участники событий в Крыму и на Донбассе потеряли кураторов, деньги и свободу. – *http://www.novayagazeta.ru/articals/ 2019/02/22/79661-enoty-v-kletke.*

Зенко, М. Частните армии – скритото мнозинство във войните на САЩ. – *www.memoriabg.com*, 06.06.2016.

Индия купува 30 БЛА MQ-9 Reaper. – *www.pan.bg,* 25.09.2020.

Казашките войски на Русия – 20 години стражи на реда. – *www.rbth.com,* 22.01.2016.

Каникова, С. Черна вода или походът на новите кръстоносци. – *www.dw.com,* 26.08.2008.

Коджаев, А. Гръцко-български речник на „катаревуса“ и „димотики“. София, ВТС, 1972, с. 476, 480.

Коротков, Д. Немного бизнеса в сирийской войне. – Фонтанка, 2017, *http://www.fontanka.ry/2017.*

Коротков, Д. Последний бой Славянского корпуса. – Фонтанка, 2013, *www.fontanika.ru/2013/11/14/060.*

Лазаров, Ю. 10 най-известни частни военни компании. – *https://www.10te.bg/obshtestvo/10-te-naj-izvestni-chastni-voenni-kompanii/*, 29.11.2017.

Леонков, Ал. Обграждат Русия с нестабилни точки. – в. „Русия днес“, бр. 1, 08–14.01.2021, *www.rusiadnes,bg.*

Лидерът на Хизбула: ще останем в Сирия, докато трябва. – *https://dnas.bg,* 20.09.2018.

МВД, РФ, Иррегулярные войска в Российской империи. – *http://mvd.prav-ussr.su.*

Миндова, И. Правни проблеми, породени от приватизирането на сигурността. – сп. „Военен журнал“, брой 1, 2015, ISSN 0861-7392.

Мирчев, М. Заплахите от сепаратизъм в контекста на целия спектър от проблеми пред националната сигурност на Пакистан. – сп. „Международни отношения“, раздел „Ре-

гионална политика“, 2020, брой 3, ISSN 0324-1092.

Мирчев, М. Капан за мечки. Талибаните, „Ал Кайда“ и тероризмът в Южна Азия. София, Издателство ДИ ПИ АР ЕООД, 2018, ISBN 978-619-188-194-9.

„Мы поднимем имидж страны“, основатель первой российской ЧВК дал интервю RT, Алексей Заквасин, января 2018. – *http://russian.rt.com*.

Назаров, В. Д. Первое ополчение. – Большая российская энциклопедия, 2004–2017.

Най-големите частни армии в света. – *www.vesti.bg*, 27.01.2018.

Най-мощните частни армии в света. – *www.Profit.bg,* 27.02.2014.

Начев, Й. Дълбоката държава. София, Книгоиздателска къща „Труд“, 2019, ISBN 978-954-398-591-3.

Начев, Й. Криптокрацията като форма на държавно управление. – сп. „Международни отношения“, брой 2, 2017, ISSN 0324-1092.

НПО създят „Вагнер“ в Русия. – *www.news.bg,* 15.03. 2021.

Пенев, П., М. Мирчев. Основи на международната сигурност. Учебно пособие. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2015.

Петров, А. „Най-голямата война с дронове в света“ се води на 1500 км от София. – *www.m.dnevnik.bg*, 29.05.2020.

Русинов, М. „Буксуващият“ жироскоп: взаимоотношенията в триъгълника Москва – Анкара – Техеран. – сп. „Геополитика“, брой 6, 2020, с. 65, ISBN 1312-4579.

Сербский военно-патриотический лагерь „Злагибор-2019“. – *http://www.sepska.ru/article.php*.

Список Вагнера. – Фонтанка, август 2017, *https://www.fontanka.ru/20171/08/18/075/*.

Суворов, В. СПЕЦНАЗ. Тайната армия на Съветския съюз. София, Издателство „Факел Експрес“, 2018, ISBN 978-619-7279-21-4.

Сучиу, П. Кои са най-кървавите конфликти в човешката история. – *www.nova.bg,* 10.12.2020.

Тодоров, Ал. MDO-Стратегията на Пентагона срещу Русия и Китай. – сп. „Геополитика“, брой 1, 2021, ISSN 1312-4579.

Трад, Р. Близкият изток вече поставя на изпитание външната политика на Байдън. – *www.m.offnews.bg,* 22.02.2021.

Трад, Р. Меката сила на Русия – частна армия от чеченци стана руска военна полиция в Сирия. – *www.offnews.bg,* 21.03.2012.

Трад, Р. Убийството на една революция. София, Издателство Ciela, 2017, ISBN 978-954-28-2374-2.

Турската група „Пеликан“ – държава в държавата. – *www.dnevnik.bg*, 16.03.2020.

Тутунаров, Хр. Малхама тактикъл – наемниците на Джихада. – В: Международна научна конференция „Сигурност – образование, наука, индустрия“. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2020, първа част, ISBN 978-619-7478-57-0.

Флимнин, Е. Война на дронове. – в. „Монд“, 06.09.2016.

Франция ликвидира лидер на Ал Кайда в ислямски Магреб. – *www.dir.bg*, 06.06.2020.

Хаджиев, Ал. Фронтовете и границите на неоосманската експанзия. – сп. „Геополитика“, брой 1, 2021, с. 25–26, ISSN 1312-4579.

Хаджиев, Б. Прокси войните в новите измерения на международната сигурност. – В: Научни трудове на УНСС, том 2, 2019, ИН-УНСС, *www.unwe-research-papers.org*.

Христов, И. Частните армии. – *https://infacto.bg*, 23.05.2014.

Хъкс, Д. Въоръжени дронове: Колко дистанционно контролирани високотехнологични оръжия се използват срещу бедните. – *www.WorldbeyondWar.org*, 2011.

Цеков, Б. Ще победи ли Тръмп дълбоката държава. – *www.trud.bg*, 24.12.2019.

Ценков, В. Приватизация на войната. – *https://infacto.bg*, 17.11.2015.

Частните военни компании на Русия: в изпълнение на престъпните заповеди на Кремъл. – *Информационен сайт*

International Volunteer Community „InformNapalm“, 10.03.2018.

Частните военни компании на Русия – легален инструмент за тероризъм на Кремъл. – *www.Fakor.bg,* 14.02.2018.

Чуков, Б. Матрицата отвътре. София, Издателство „Изток-Запад“, 2020, ISBN 978-619-01-0746-0.

Шипочки, Е. Външната политика на малката държава в глобалния свят. – В: Международна научна конференция „Сигурност – образование, наука, индустрия“, първа част. София, ВА „Г. С. Раковски“, 2020, ISBN 978-619-7478-57-0.

Are Russia and Turkey in tug of war over Libya, Al Monitor. – *https://www.almonitro.com/pulse/originals/2019/russia-turkey-libya-hifter-sarraj.html*, December, 16, 2019.

Duning, M., U. Peterson. The markets for force: priva tization of security across world regions. University of Pennsylvania press, 2015.

Galeotti, M. Moscow`s mercenaries reveal the privatization of Russian geopolitics. Open Democracy. – *http://opendemocracy.net/en/odr/,* 2017.

Giles, K., V. Akimenko. Use and utility of Russian's private military companies. – *https://queensu.ca/2019/*.

Graham, David A. Blackwater and the Iraq War Time Warp. A long conflict as seen throuth a long trail, The Atlantic, April 14, 2015.

Has SADAT become Erdogan`s Revolutionary Guards? AEI. – https://www.aei.org/foreign-and-defence-policy/middle-east/has-sadat-become-erdogans-revilutionary-guards/, May 30, 2017.

Kuczynski G. Putin`s Invisible Army. The Warsaw Institute Revew. – https://warsawinstitute.org/putin`s_invi sible-army/.

Leviev, R. Turan-a new private military company fighting in Syria or an elaborate hoax, Conflict Intelligence team. – *http://citeam.org/turan-pmc/*.

McFate, S. The modern mercenary: Private armies and

what they mean for word order. Oxford University press, 2017.

Morgan Security Group. – *http://morgan-group.org.*

Rondeaux, C. Decoding the Wagner Group: Analyzing the Role of Private Military Security Contractors in Russian Proxy Warfare, 2019.

Sameer, A. The Economics of War and Peace in Siria.The Century Foundation. – *http://tcf.org/content/report/economics-war-peace-siria, January 31,2017.*

Shia Afgan Fighters, Aflantic Council. – *https://atlanticcouncil.org/blogs/shia-afghan-figters-in siria/, April 19, 2017.*

Singer W., Peter. The Dark Truth about Blackwater, Brookings, October, 2, 2007.

The Blackwater of Jihad, Foreign Policy. –*https://foreignpolisy.com/2017/02/10/the-world-first-jihadi-private-military-contractor-sitya-russia-malhama-tactica/*, February 10, 2017.

The Russian dimension of Nordic security – Challenges and Opportunities. Copenhagen, Center for Peace and Conflict Research, 1993 (Working papers, 1993, no. 13).

Times Walsh, D. Erik Prince, Tramp Ally, Violated Libia, Arms Embargo, The New York Times, Feb. 19, 2012.

Wikipedia.

ЕЛЕКТРОННИ

http://psychomedia.org/articles/629

https://bulgarianhistory.org/naemnici-purvo-carstvo/

http://zen.yandex.ru, статия „Колоритные наемники в армии Британии“, 26.09.2019

http://infointelligence.net/the-BCCI-Affair.pdf

http://www.dosaaf32region.ru/sportsclub/199

http://www.thedailybell.com/news-analysis/anti-trump-us-color-revolution-includes-soros-and-clinton-purple-takeover/

http://www.justice.gov/file/1035477/download

http://sadat.com.tr/about-us/our-mission.html

http://www.washingtonian.com/wp-content/uplods/2019/04/searceble-mueller-report.pdf

http://www.biyografya.com/biyografi/18952

http://www.sadat.com.tr/about-us/our-mission.html
http://www.thetimes.co.uk/article/mozambique-calls-on-russian-firepower-t2205dxh9
http://www.consuls-liege.be/centrafrique
http://periodika.ru/articles/1210693.html
https://bmpd.livejurnal.com
www.fbi.gov

РЕЦЕНЗИЯ

на монографичен труд на тема „Приватизацията на войната в глобалната система за сигурност“

Започнах да чета тази книга, ръководен от втората дума *война*, обръщайки по-малко внимание на първата част – *приватизацията*. Честно казано, не очаквах да бъда изненадан с нещо след всички книги за сигурността, които ми се е налагало да чета. Вече съм в състоянието, в което е важно повече да си писател (анализатор), отколкото читател, като във вица за „чукчата“. По принцип съм наясно какво пише нашего брата и поради това, въпреки прекрасните впечатления, които имам от автора, смятах, че два диагонални погледа ще ми бъдат достатъчни, за да си изградя някакво впечатление за нея. Но не би... След първата страница бях прикован като с магнит и не можах да се откъсна до края – заключението, че докато има хора, които печелят милиони долари от това да се бият, никой няма да се бори за „траен мир“. Така книгата на Мирослав Мирчев се превърна за мен в истинско събитие. Рядко се случва да разказвам съдържанието на книгите, които съм чел, на хората около себе си. В нашия случай споделих с мои близки и приятели повечето от фактите в тази книга – пълни и достоверни: разбрахме какво се случва сега и какви идеалисти сме били ние.

Едва след като прочетох книгата, осъзнах, че наистина съм попаднал на нещо уникално. Не са много кни-

гите, които съчетават на едно място блестящ разказвателен стил, дълбок фактологически анализ и изключително чувство за аналитичност. Тази книга има три напълно независими модуса на съществуване. Тя е, от една страна, цялостно завършено научно изследване с изключителни качества, което се чете на един дъх. Тънката наблюдателност на автора, неговата професионална чувствителност, чувството за интуиция и житейската дълбочина формират безспорната научна стойност на тази творба, превръщаща индивидуалната аналитична способност в обобщаващ документ на епохата.

От друга страна, въпреки своя фактологичен характер, книгата представлява задълбочено научно изследване, което предоставя прецизен качествен анализ на глобалната система за сигурност, възпроизвеждащ конкретната действителност на новото лице на войната чрез систематичния анализ на войната и конфликта, свързана с наличието на „дълбоката държава“. Много от разсъжденията в книгата могат да служат като учебни пособия по различните дисциплини, изучаващи съвременната сигурност – национална, регионална и глобална. Така редом с човека, разкриващ криптокрацията като форма на управление, се появява и научният изследовател, който с дълбочина и безпощадност разкрива приватизационния смисъл на съвременните военни действия. Точно този съвременен анализатор ни казва: „В сферата на глобалната сигурност днес всеки, който има пари, е в състояние да разпали въоръжен конфликт и да наложи своите разбирания за ред, политика и справедливост“.

Текстът на книгата може да се разглежда като качествено изследване, което съчетава жизнената история на автора с анализ на прочетените и анализирани

факти от други автори. Много от фактите, приведени в книгата, могат да бъдат разбрани като обобщена информация и много често са анализирани като такава. В този текст междусистемните връзки, взаимодействия и зависимости се проявяват вече като реалност в съвременния свят, като стремежи на мултинационални компании и велики сили. Със завидна виртуозност се отличава систематичният анализ, посветен на глобалната сигурност. Авторът разкрива неговата дълбока трансформационна функция: прехвърлянето на отговорностите за действията на държавата относно военните конфликти на частни компании. Той разбърква вътрешната ни структурираност. Прави съзнателното безсъзнателно и обратно. На мястото на държавните органи поставя частните компании. Възстановява почти заличените следи на старите теории, за да витализира древни колективни комплекси и да ни въвлече в съвременните сфери на формиране на външната и вътрешната политика на големите държави.

В същото време тази книга представлява и кроскултурно изследване. Всъщност ограниченото пространство на Изтока и Запада се оказва обвързано с друг тип глобални комуникации и взаимоотношения, включващи други страни и обвързаности. Особено внимание е отделено на различните частни компании. Авторът разкрива действителните екзистенциални измерения на прословутия мултинационален модел, но не като абстрактен модел, а в разбирането за глобален контрол на информация, финанси и ресурси. Като човек, който има определен опит с теорията за сигурността, мога да кажа, че тази книга е действително достижение в разбирането на съвременната среда за сигурност.

Третият автономен модус на съществуване на тази книга представлява нейният аналитичен подход към наемници и частни военни компании и няма да е преувеличение, че тя може да бъде поставена до големите аналитични достижения в областта на изследването на сигурността в съвременните условия. Това е книга, която те кара да се замислиш действително, с цялата си душа и сърце. В определена степен взаимовръзките и систематизацията показват наличието на два основни подхода за приватизацията на войната: чисто търговския, насочен към печалбите, и другия – налагане на сила и влияние.

Като цяло мога да кажа, че книгата „Приватизацията на войната в глобалната система за сигурност“ на Мирослав Мирчев представлява книга, която излъчва дълбоко осмисляне на фактите и има висока научна стойност, книга, която носи огромно аналитично знание.

Полк. доц. д-р Боти Видолов

РЕЦЕНЗИЯ

на монографичен труд на тема „Приватизацията на войната в глобалната система за сигурност“

Предоставената за рецензия монография на тема „Приватизацията на войната в глобалната система за сигурност“ представя пред научно-изследователската общност в областта на националната сигурност задълбочено изследване върху ролята и значението на частните военни компании в съвременната приватизация на сигурността.

Авторът привнася специфично тълкуване в съвременното интерпретиране на частните военни компании като недържавен субект „на ръба“ и отвъд пределите на легитимността, изследвайки влиянието на „дълбоката държава“ върху тяхното създаване и използване.

Предметната област на изследването и водещият научно-изследователски проблем са очертани посредством заглавието на монографичния труд и отделните глави в него.

Използван е сложен научен инструментариум, подчинен на мултидисциплинарността на изследването.

Структурирането на монографичния труд в три глави позволява провеждането на цялостно и задълбочено изследване по формулирания главен проблем.

В глава първа „Приватизация на войната от „дълбоката държава“ и създаване на контролиран хаос“ авторът конструира основната теза на монографичното

изследване: създаването и използването на частни военни компании за осъществяване на функции, принадлежащи към изключителния домен на държавата в сигурността и отбраната, са подчинени на обслужване на частни, корпоративни интереси и са в разрез с основополагащите ценности в демократичните общества.

Във втора глава са изследвани опитите на международната общност за създаване на универсална регулаторна рамка относно дейността на частните военни компании и е систематизиран богат емпиричен материал, потвърждаващ основната теза на монографичния труд и илюстриращ подходите на водещите геополитически актьори при прибягване до услугите на частни военни компании.

Специално внимание заслужават изведените в трета глава два фундаментални подхода към използването на частни военни компании от водещите геополитически сили – като възможност за генериране на търговска печалба и като инструмент за прокарване и налагане на влияние и отстояване на държавни интереси.

В заключение, смятам, че представеният за рецензиране монографичен труд като съдържание, структура и обем напълно съответства на нормативните и научни критерии. Убедена съм, че той ще намери сериозно научно и практическо приложение, което ми дава основания да предложа неговото публикуване.

Доц. д-р Ирина Николаева
Миндова-Дочева

Мирослав Мирчев

ПРИВАТИЗАЦИЯТА НА ВОЙНАТА В ГЛОБАЛНАТА СИСТЕМА ЗА СИГУРНОСТ

Българска
Първо издание

Научни рецензенти
полк. доц. д-р Боти Видолов
доц. д-р Ирина Миндова-Дочева

Редактор и коректор
д-р Милена Тодоракова

Дизайн на корицата
д-р Ралица Йотова

Формат 60/90/16
Печатни коли 12

Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
София, 2021

ISBN 978-619-185-474-5